



ΠΑΝΔΩΡΑ.

1. ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ. 1854.

ΤΟΜΟΣ Δ'.

ΦΥΛΛ. 93.

ΣΙΔΙΑ—ΜΑΡΙΑ,

Ἡ

ΓΑΛΛΙΑ ΚΑΙ ΑΦΡΙΚΗ.

—ο—

Α. Τὸ παιδίον τῆς μάχης.

Ἡ ἐπομένη ἱστορία θὰ φανῆ ἴσως ἀπίθανος, καὶ ὀμῶς εἶναι ἀληθὴς καὶ κατὰ τὰ ἐλάχιστα αὐτῆς μέρη. Τὴν διηγήθη δὲ πρὸς ἡμᾶς αὐτὸς ἐκεῖνος ὅστις ὑπῆρξεν ἥρωϊς τοῦ δράματος, καταδείξας δι' αὐτῆς τὸ δύσκολον καὶ βραδύ τῆς συγχωνεύσεως τῆς Ἀλγερίας μετὰ τῆς Γαλλίας.

Μετὰ τινὰ τῶν αἰματηροτέρων μαχῶν τὰς ὁποίας συνεκρότησαν οἱ Γάλλοι πρὸς τὸν Ἀβδὲλ-Καδὲρ, οἱ δύο στρατοὶ ἀνεχώρουν τὸ ἑσπέρασ ἀπὸ τοῦ ὀροπέδιον Ν. . . καταλείποντες αὐτὸ πάντῃ ἔρημον. Πτώματα Γάλλων καὶ Ἀράβων ἔκειντο ἄταφα, καὶ πτηνὰ σαρκοβόρα ἔπταντο περὶ αὐτά.

Ἀφῆνης τὴν θλιβεράν ἐκείνην σιωπὴν διέκοψε στεναγμὸς τις πνιγρὸς, μικρὰ τις χεὶρ τρέμουσα παρεμέρισε τοὺς σωροὺς τῶν πυκνῶν θάμνων, καὶ νῆα τις Ἄραψ, βίψασα τὰ βλέμματα πρὸς δεξιάν, ὡς ἔλαρος ἐντρομος, ἐπροχώρησε πρὸς τὸ πεδίου τῆς μάχης.

Τὸ πρόσωπόν τῆς ἐδείκνυε σημεῖα μεγίστης ἀνησυχίας· διευθυνθεῖσα δὲ πρὸς τὰ πτώματα, παρτήρει αὐτὰ ἐν πρὸς ἐν μετὰ προσοχῆς· ἀλλὰ φαίνεται ὅτι δὲν εὗρεν ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον ἐζήτει, διότι ἐστάθη περίλυπος καὶ καταβεβλημένη. Ἐν τοσούτῳ, ἰδοῦσα εἰς τὸ βάθος φάραγγός τινος ἄλλον σωρὸν πτωμάτων, ἐδραμε πρὸς αὐτὸν πάλουσα, καὶ διὰ τῶν τρυφερῶν χειρῶν τῆς ἀνεσήκωσε πρῶτον, δεύτερον καὶ τρίτον σῶμα. Μετὰ μικρὰν ἀνάπαυσιν ἐπανάλαβε τὸ ἔργον, καὶ ἐπὶ τέλους παρατηρήσασα τὸ τελευταῖον πτώμα ἀφῆκε φωνὴν φοικῶδη.

Τὸ καθημαγμένον ἐκεῖνο πτώμα δὲν εἶχε κεφαλὴν, ἀλλὰ τὸ πλοῦσιον ἐνδυμα τοῦ σείκ καὶ τὸ βουρνούριόν του ἐχρησιμοῦσαν ὡς ἀπόδειξις εἰς τὴν ταλαίπωρον νέαν. Διεξοδικοὶ ὀλοφυρμοὶ διεδέχθησαν τὴν ἀνακάλυψίν τῆς· ἐπὶ τέλους δὲ ἀναστᾶσα ἀνέκραξεν ὡ πάτερ μου! τῷ ὀντί ἤμουσα εἰς τὸν ὕπνον μου τῆς

φωνήν τοῦ προφήτου διατάξαντός με νὰ ἔλθω νὰ σὲ ζητήσω μεταξὺ τῶν νεκρῶν, ἐπειδὴ δὲν θέλει νὰ μείνης ἀταφος. Ἐπρωτίμησα λοιπὸν νὰ ὑπακούσω μᾶλλον αὐτὸν ἢ σὲ, καὶ ἀφείσα τὴν σκηνὴν τῶν γυναικῶν σου, ἤλθα νὰ ἐκπληρώσω τὸ τελευταῖον καλῆκον.

Καὶ ἀνασύρασα μετὰ γενναϊότητος τὸ σῶμα τοῦ σεῖκ ἔβαλεν αὐτὸ κατὰ μέρος, καὶ διὰ μακροῦ ξίφους τὸ ὅποιον εὗρεκεν ἐκεῖ πλησίον, ἐπεχείρησε νὰ σκάψῃ τὴν γῆν, μὴ ἐνθυμηθεῖσα ὅτι τὸ ἔργον ἦτο ὑπὲρ τὰς δυνάμεις τῆς.

Μόλις πρὸ ἐνὸς τετάρτου τῆς ὥρας εἰργάζετο, καὶ φωνὴ ἀσθενῆς προσέβαλε τὰς ἀκοάς τῆς. Ὁ φόβος ἐστερεύσε τὰ δάκρυά τῆς καὶ ἀπέσπασε τὸ ξίφος ἀπὸ τὰς χεῖράς τῆς. Μήπως τάχα θύριον τι ἦλθε δελεασθὲν ἀπὸ τοῦ αἵματος τὴν ὁσμὴν, ἢ μήπως οἱ ἐχθροὶ ἐπανερχονται; Ἀλλ' ἡ φωνὴ ἀνανεοῦται πλέον ευδιακρίτως· εἶναι στεναγμὸς τραυματίου.

Ἡ νέα πλησιάζει πρὸς αὐτὸν ἡρέμα. Σημαία τρίχρους εἶναι ἐξηλωμένη ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ μορφή τῆς ἀνθρωπίνῃ φαίνεται ὑπὸ τὰς πτυχὰς αὐτῆς. Ἡ Ἀραψ ἀποσύρει αὐτὴν μετὰ προσοχῆς, καὶ βλέπει νέον ἀξιωματικὸν ὄλον καθημαγμένον. Ἀλλὰ δὲν ἠσθάνθη ἔλεος πρὸς αὐτὸν, διότι ἦτο Γάλλος φονεύσας ἴσως τὸν πατέρα τῆς· καὶ ἀναλαβοῦσα τὴν σημαίαν ἐβρίψεν αὐτὴν ἀθιμονοῦσα ἐπὶ τοῦ νέου ἀξιωματικοῦ. Ἐνῶ δὲ ἐμακρύνετο, αὐτὸς ἀνασηκωθείς μετὰ πολλῆς ἀγωνίας ἐπεκαλέσθη τὴν συνδρομὴν τῆς.

Ἡ φωνὴ αὐτῆ ἐκίνησεν ἐπὶ τέλους τὸν οἶκτον τῆς νέας, ἥτις πλησιάζουσα τὸν τραυματίαν ἐτριψε μὲ χιόνα τοὺς μὴνιγγας καὶ τὰ χεῖλη του, ἐπανεφέρει αὐτὸν μικρὸν κατὰ μικρὸν εἰς τὰς αἰσθήσεις του, καὶ μετὰ ταῦτα, σχίσασα τὴν σημαίαν, ἐβρέξεν ἐν τεμάχιον αὐτῆς ἐντὸς χιόνος ἀναλελυμένης, καὶ τὸ ἐπέθεσεν ἐπὶ τοῦ τραύματός του. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο δὲν ἦτο πολλὰ βαθὺ, ὁ ἀξιωματικὸς ἀνέλαβε ταχέως ὀλίγας τινὰς δυνάμεις. Μόλις δὲ οἱ ὀφθαλμοὶ του κατώρθωσαν νὰ διακρίνωσι τὰ ἀντικείμενα, καὶ παρετήρησε τὴν εὐεργετίαν ἣτις τὸν ἀνεκάλεσεν εἰς τὴν ζωὴν. Φαντάσθητε ὅποια ὑπῆρξεν ἡ ἐκπληξίς του ὅτε εἶδε νέαν μόλις ἐβρίθον καὶ ὠραίαν ὡς οὐροῖ, εἰ καὶ κάτω-χρον καὶ κλαίουσαν. Εὐθύς ὁ Γάλλος ἀξιωματικὸς εὐχαρίστησεν Ἀραβιστὴν τὴν σώσασαν αὐτόν.

— Σκεπάσου με τοῦτο τὸ χαιῖκ, εἶπεν αὐτῆ, ἐπειδὴ τὸ ψῦχος θὰ σὲ θανατώσῃ καὶ προσπάθησε νὰ ὑπάγῃς εἰς τοὺς ἰδικούς σου. Πιθανὸν νὰ ἐπιστρέψουν οἱ Ἀραβῆς καὶ νὰ σὲ φονεύσουν· εἶσαι νέος, ὁ πατήρ σου σὲ ἀγαπᾷ, ἔσωσα τὴν ζωὴν σου, καὶ δὲν θέλω ν' ἀποθάνῃς, ἂν καὶ εἶσαι χριστιανός. Μετὰ μικρὸν τινα δὲ σκέψιν ἐπρόσθεσεν· ἀλλὰ πρὶν ἀναχωρήσῃς ἠμπορεῖς νὰ με ἀποδώσῃς ὅ,τι ἐπραξά διὰ σέ· ἔλα νὰ με βοηθήσῃς νὰ ἐκπληρώσω ἱερὸν χρέος· ὀλίγον μόνον με εἶσαι ἀναγκαῖος.

Καὶ βοηθήσασα τὸν ἀξιωματικὸν νὰ ἀνασηκωθῇ, τὸν ἔσυρεν ὀπισθεν αὐτῆς, χωρὶς νὰ παρατηρήσῃ ὅτι τὸ ψῦχος εἶχεν ἀπαναρκῶσαι τοσοῦτον αὐτὸν ὥστε δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ πατήσῃ.

— Στάσου ὀλίγον, εἶπεν ἡ νέα, ἰδοῦσα αὐτὸν λει-

ποθυμοῦντα, τὴν σὲ ἀποδίδω ὄλας σου τὰς δυνάμεις. Καὶ μακρυνθεῖσα ὀλίγον ἐσύναξεν ὀλίγα κλαδιά, συνήθροισεν ὄλα τὰ δισκορπισμένα βουρκοῦζια, συνέκρουσε δύο χάλικας καὶ ἤναψε πῦρ, τὸ ὅποιον ἐζωογόνησε τὸν Γάλλον.

— Ἐνδυναμώθης τὴν ἡμέραν; ἠμπορεῖς νὰ με ἀκολουθήσῃς; ἠρώτησεν ἡ Ἀραψ προσηλώσασα τὰ βλέμματα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς τοῦ ἐχθροῦ τῆς.

— Παντοῦ ὅπου θέλεις, ἀπεκρίθη ὁ τραυματίας.

— Ἐλα λοιπὸν.

Ἐἶπε, καὶ διευθυνθεῖσα πρὸς τὸ πτώμα τοῦ σεῖκ, ἔδειξε πρὸς τὸν Γάλλον τὸν τόπον τὸν ὅποιον εἶχεν ἤδη ἀρχίσει νὰ σκάψῃ.

— Σκάψε καὶ σὺ ὀλίγον διὰ νὰ θάψω τὸν πατέρα μου· ὅταν κουρασθῆς, σὲ διαδέχομαι. Γρήγορα.

Καὶ ὁ μὲν ἀξιωματικὸς ὑπήκουσεν εἰς τὰς διαταγὰς τῆς εὐεργετιδῆς τοῦ· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον τὸν κατέλιπον αἱ δυνάμεις του. Τότε ἡ νέα ἀναλαμβάνει τὸ ἔργον, καὶ ἐντὸς ἡμισεῖας ὥρας ὁ τάφος ἦτο ἀνοικτός. Ἀνασηκώσαντες τὸ πτώμα, ἐτύλιξαν αὐτὸ με βουρκοῦζιον καὶ τὸ ἀπέθεσαν εἰς τὸν λάκκον.

Ἐβρίσθη ἡ νέα εἰργάζετο, ἔδεικνε γενναϊότητα ἀπαρδειγμάτιστον· οὔτε δάκρυ δὲν ἔχυθη ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς τῆς· ἀλλ' ὅτε ἐκλινε τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸ ἐνταφιασθὲν πτώμα, ἠκούσθη αἴφνης κλαυθμὸς καὶ ὀδυρμὸς, καὶ ἤθελε νὰ πέσῃ ἐντὸς τοῦ τάφου, ἂν δὲν ἀνεχαιτίζεν αὐτὴν ὁ ἀξιωματικὸς. Ἐναγκαλισθεῖσα αὐτὴν, τὴν ἐπεριτύλιξε με χαιῖκ, καὶ τὴν ἐκάθισεν ἐπὶ τινος παρακειμένου κιλλίθραντος. Ἀπελπισία σιωπῆ διεδέχθη ἐπὶ τέλους τοὺς ὀλοολυγμούς τῆς, καὶ ἡ κόρη ἐπανεληθούσα ἐσκέπασε τὸν τάφον τοῦ πατρὸς τῆς.

Ἡ νύξ ἐν τοσοῦτῳ ἐπλησίασεν. Ἦτο ἄρα ἀνάγκη νὰ ἀναχωρήσωσιν ἐκεῖθεν, ἂν δὲν ἤθελον νὰ γίνωσι βρώμα τῶν θηρίων, ἢ θυμὰ τῶν Ἀράβων, ἢ τουλάχιστον ν' ἀποθάνωσιν ἀπὸ τὸ ψῦχος. Μόλις δὲ ὁ Γάλλος ἐνθυμήθη τοὺς κινδύνους αὐτοῦς, διότι ἡ σύντροφός του ἦτο ὄλω καταβεβλημένη ἀπὸ τὴν θλίψιν. Ἀπεφάσισε λοιπὸν τί ἐπρεπε νὰ πράξῃ· καὶ ἐπειδὴ ἐθεώρει πλέον τὴν τύχην του συνδεδεμένην με τὴν τῆς νέας Ἀραβῆς, οὔτε κἀν ἐφαντάσθη νὰ χωρισθῇ ἀπ' αὐτῆς. Ἰπῆγε πρὸς ἵππον πλανώμενον ἀνευ ἀναβάτου, καὶ λαβὼν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ χαλινοῦ, ἐπρότεινεν εἰς τὴν νέαν νὰ συνιπεύσῃ μετ' αὐτοῦ, εἰπὼν·

— Ἐὰν φθάσωμεν εἰς τὴν Βόνναν, πρώτη μου φροντίς θὰ εἶναι νὰ σὲ στείλω ὅπου ἐπιθυμεῖς.

Ἡ δὲ νέα, ὡς ἂν μὴ ἤκουεν, ἐγονυπέτησε καὶ τελευταίαν φοράν παρὰ τὸ μνήμα τοῦ πατρὸς τῆς, ἐψιθύρισε μυστηριώδη τινὰ λόγια, καὶ ἀπῆκε νὰ τὴν ἀναβιβάσῃ ὁ ἀξιωματικὸς εἰς τὸν ἵππον· ὁ Γάλλος ἐκράτει αὐτὴν διὰ τῆς μιᾶς χεῖρός, ἐνῶ διὰ τῆς ἄλλης ὠδήγει τὸν ἵππον ἀναχωρήσαντα ἐκδρομον.

Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀπαυδήσασα ἡ ταλαίπωρος νέα, ἐλειποθύμησεν ὁ δὲ ἀξιωματικὸς ἐξηκολούθει τὸν δρόμον του βασταζῶν τὸ ἐράσιμον ἐκεῖνο φορτίον.

Περὶ τὴν αὐγὴν μεγίστη ὑπῆρξεν ἡ χαρὰ τοῦ νέου παρατηρήσαντος στολὰς γαλλικῆς. Καὶ πεζεύσας, ἀπέθεσε τὴν ἀναίσθητον νέαν, καὶ εἶπε πρὸς τοὺς

στρατιώτας τίς ἦτο. Ἐνῶ δὲ διηγείτο τὰ συμβάντα του εἰς τὸν ὑπαξιωματικὸν, ἀκούει φωνὴν ὀξείαν, καὶ ἐπιστρέψας εἶδε τὴν νέαν προσβαλλομένην ἀπὸ ἀθλίους τινὰς, οἵτινες ἤθελον νὰ ἐκδικηθῶσι κατ' αὐτῆς διὰ τὴν ἡττάν των. Εἰς μάλιστα αὐτῶν, δρᾶξας τὴν νέαν, τὴν ἔσυρε κτηνωδῶς κατόπιν του. Ἀλλ' ἀμέσως ὁ Ἀρθοῦρ ἔδραμεν ἐναντίον του, κατέβαλεν αὐτὸν διὰ τοῦ ξίφους του, καὶ σταθεῖς ὡς προμαχὼν πρὸ τῆς νέας, ἠτομάσθη ν' ἀντισταθῇ κατ' ὄλων τῶν στρατιωτῶν. Αὐτοὶ ὁμως φοβηθέντες καὶ σκεφθέντες ὠρμώτερον, ἠσθάνθησαν τὸ ἀτόπημα, καὶ ἐπρόσφερον τὰς ὑπηρεσίας των εἰς τὸν ἀξιωματικόν. Οὗτος δὲ, συγχωρήσας αὐτοὺς, ἀνέλαβε τὸν δρόμον του πρὸς τὴν Βόνναν.

Β'. Ἀρθοῦρ καὶ Σιδιά.

Ἐνα μῆνα μετὰ ταῦτα, πλοῖον, ναυλωθὲν κρυφίως, ἀνεχώρησε διὰ νυκτὸς ἀπὸ τὴν Ἀλγερίαν, καὶ διευθύνθη πρὸς τὴν Γαλλίαν.

Καθήμενος ἐντὸς κοιτῶνος κομψοτάτου ὁ κόμης Ἀρθοῦρ δὲ Λινιέλ, ἀξιωματικὸς τῶν ἐπιτελῶν, εἶχε τὸν νοῦν εἰς τὴν πατρίδα, καὶ εἰς τὴν μητέρα του, ἐνῶ πλησίον αὐτοῦ νέα τις, φέρουσα ἐνδυμὰ ἀραβικόν, ἠτένιζεν αὐτὸν σιωπηλῆ καὶ ἐν ἐκστάσει. Ἡ δὲ νέα αὕτη ἦτο ἡ Σιδιά, θυγάτηρ τοῦ Βεν - Ἀβδαλλά, σεῖκ τοῦ Βισάν, αὕτη ἐκεῖνη ἣτις ἔσωσε τὸν Ἀρθοῦρ καὶ ἐσώθη ὑπ' αὐτοῦ.

Ὁ ἀναγνώστης ἐννοεῖ ὅποια αἰσθήματα διεδέχθησιν εἰς τὴν καρδίαν τῆς νέας Ἀραβῆς τὸ μῖσος τὸ ὅποιον ἠσθάνθη διὰ τὸν Γάλλον ἀξιωματικὸν εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης.

— Μετὰ τινὰς ἡμέρας, ὠραία μου Σιδιά, θὰ σὲ δώσω εἰς χεῖρας ἄλλης μητρὸς, ἔλεγεν ὁ Ἀρθοῦρ. Ἄς ὀμιλήσωμεν διὰ τὴν μέλλουσαν εὐδαιμονίαν μας· δὲν τὸ ἐπιθυμεῖς;

— Ἡ μέλλουσα εὐδαιμονία μου εἶσαι σὺ, ἀπεκρίθη ἡ νέα. Τί ἄλλο ἠμπορεῖ νὰ ἐπιθυμῆσῃ ἡ δούλη σου, πλὴν ἐκεῖνο τὸ ὅποιον σὺ ἐπιθυμεῖς;

Ἡ νέα Ὀθωμανὶς δὲν εὐδύνατο νὰ ἐννοήσῃ, ὅσην ἀγάπην καὶ ἂν ἐδεικνε πρὸς αὐτὴν ὁ κόμης, ὅτι γυνὴ τις εἶναι πρὸς τοὺς ἀνδρας ἄλλο τί παρὰ δούλη. καὶ μάλιστα πρὸς ἀνδρα ξένον.

— Δούλη μου! ἐπανελάβε ὁ Ἀρθοῦρ· πάντοτε λέγεις τὸ μισητὸν αὐτὸ ὄνομα!

— Εἶμαι τόσο εὐτυχὴς ἀνήκουσα εἰς σέ! Κανεῖς δὲν ἐνθυμεῖται τὴν ταλαίπωρον Σιδιά ἀφοῦ ἀπέθανεν ὁ σεῖκ. Μὴ με ἀρνήσῃς λοιπὸν τὸ ὄνομα τὸ ὅποιον με συνδέει με σέ.

— Εἶσαι, φιλάττη μου, ἐλευθέρᾳ ὅσον κ' ἐγώ. Καὶ ἂν με ἀγαπᾷς, θὰ γείνης σύζυγός μου.

— Ἐὰν σὲ ἀγαπᾷ καὶ τί νὰ κάμω διὰ νὰ μὴ σὲ ἀγαπᾷ;

Καὶ γονυπετήσασα ἐνώπιον τοῦ ἀξιωματικοῦ, κατέβραχε τὰς χεῖράς του με δάκρυα εὐγνωμοσύνης.

— Ἀλλὰ πρὸ τῆς ἐπιθυμητῆς ἐκείνης ἡμέρας κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἐνωθῶμεν διὰ παντός, πρέπει νὰ κατηχηθῆς, ἀγαπητῆ μου ἀγρία, εἰς τὰ μυστήρια

τοῦ πολιτισμοῦ μας καὶ μάλιστα τῆς θρησκείας μας. — Κάμε δι' ἐμὲ ὅτι θέλεις, φθάνει νὰ μὴ με χωρίσῃς ἀπὸ σέ. Τοῦτο μόνον θὰ με θανατώσῃ! Τοιαῦτα ἐπανελάμβανον οἱ δύο ἐρασταὶ κατ' ὄλην τὴν διάρκειαν τοῦ διάπλου.

Γ'. Ἡ Γαλλία.

Ἡ μήτηρ τοῦ Ἀρθοῦρ κατοικοῦσα εἰς τὴν ἐξοχὴν τῆς, ἐπερίμενεν ἀνυπομόνως τὸν υἱὸν τῆς. Ὄθεν, ὅτε εἶδεν αὐτὸν εἰσελθόντα τὸν ὑπεδέχθη κλαίουσα καὶ καταφιλοῦσα αὐτόν. Οὗτος δὲ, χαίρων ὄλωσ διότι ἀπέλαυσε τὴν μητέρα του τὴν ὁποίαν ἠγάπα κατ' ὑπερβολὴν, καὶ ἀποκρινόμενος εἰς τὰς ἀλλεπαλλήλους ἐρωτήσεις αὐτῆς, δὲν παρουσίασεν ἀμέσως τὴν Σιδιά, ἣτις ἴστατο παρὰ τὴν θύραν ἀφανῆς.

Ἀλλ' ὅτε ἔφθασεν εἰς τὴν διήγησιν τῆς μάχης, καὶ τῶν τραυμάτων του, καὶ τῆς περιστάσεως κατ' ἣν ἐσώθη ὡς ἐκ θαύματος, ἐνῶ ἡ μήτηρ τοῦ ἐκλεεν ἀκούουσα τόσους κινδύνους, ὁ Ἀρθοῦρ ἔδραμε πρὸς τὴν νέαν φίλην του, καὶ λαβὼν αὐτὴν ἀπὸ τῆς χεῖρός, — Ἰδοῦ, εἶπεν, ἐκεῖνη εἰς τὴν ὁποίαν χρεωστοῦμεν τὴν σημερινὴν εὐτυχίαν μας! χωρὶς αὐτὴν ὁ υἱός σου θὰ εὐφρανε τὸν στομάχον κανενὸς λύκου.

Ἡ Κ. Λινιέλ δὲν ἦτο ἐκ τῶν γυναικῶν ἐκείνων αἵτινες καθυποτάσσουσι πάντοτε τὰ αἰσθήματα εἰς τὸν νοῦν. Ὄθεν ἐβίβησε μετὰ χαρὰν τὸ ἀθῶον μέτωπον τῆς νέας Ἀραβῆς, καὶ καθήσασα αὐτὴν πλησίον τῆς, εἶπε πρὸς τὸν υἱὸν τῆς νὰ τελειώσῃ τὴν διήγησιν του.

Ὅτε δὲ ὁ Ἀρθοῦρ ἐξέθεσε τοὺς σκοπούς του διὰ τὴν ἀγωγὴν τῆς εὐεργετιδῆς του, ἡ Κ. Λινιέλ, γυνὴ εὐσεβῆς, ἠσθάνθη χαρὰν ἐπὶ τῇ ἐπιστροφῇ τῆς ἀπίστου.

Ὁ Ἀρθοῦρ δὲν εἶπε πλείοτερα τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἀλλ' ἀπῆκεν εἰς τὸν χρόνον καὶ τὸν γλυκύτατον χαρακτῆρα τῆς Σιδιά νὰ πείσωσι τὴν μητέρα του περὶ τῶν ἀμεταθέτων εὐχῶν του.

Δ'. Ἡ μεταμόρφωσις

Μετὰ τὴν ἀφίξιν τῆς εἰς Γαλλίαν, ἡ κόρη τοῦ Ἀβδαλλά, ἐστέναζεν ὥρας ὀλοκλήρους ἐν μέσῳ βαθείας λύπης, ὁσάκις μόνη, μεταξὺ ἀνθρώπων καὶ ἀντικειμένων ζένων, ἐνθυμεῖτο τὸν πατέρα καὶ τὴν πατρίδα τῆς. Ποσάκις ἀνεκάλει μετὰ πόθου εἰς τὴν μνήμην τὸν πλανήτην βίον τῆς ἐρήμου! Ἀλλ' ἐὰν ὁ νέος Λινιέλ παρουσιαζέτο τότε, τὸ βλέμμα τῆς ἡστραπηβολοῖ, αἱ παρειαί τῆς ἠρυθρίαζον, καὶ ἡ λύπη τῆς διεσκεδάζετο ὡς τὰ νέφη ἀπὸ τὰς ἀκτίνες τοῦ ἡλίου. Τὴν ἡμέραν ὁμοῦ κατ' ἣν ὁ κύριός τῆς εἶπε πρὸς αὐτὴν ὅτι ἐπρεπε νὰ χωρισθῶσιν ἐπὶ τινα χρόνον, ἡ λύπη τῆς νέας Ἀραβῆς μετεβλήθη εἰς ἀπελπισίαν. Μόλις διὰ πολλῶν περιφράσεων, τὴν κατώρθωσεν ὁ Ἀρθοῦρ νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι μόνον ὁ ἀποχωρισμὸς οὗτος, ἀναγκαῖος διὰ τὴν ἀνατροφὴν τῆς, εὐδύνατο νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν εὐδαιμονίαν των.

Ὁ ἔρωσ τοῦ νέου Λινιέλ εἶχε φαντασθῆ ταχυτά-

την τὴν μεταμόρφωσιν τῆς Σιδιᾶ, ἀπὸ Ἀραβίας εἰς Γαλλίδα, ἀπὸ Ὀθωμανίδος εἰς Χριστιανήν, καὶ ἀπὸ δούλης εἰς σύζυγον. Καθ' ἑκάστην ὁμοίως ἐνοεῖ ἐτι πλέον πόσῳ δύσκολος ἦτο ἡ μεταμόρφωσις αὐτή. Ὁ ἀναγνώστης δύναται νὰ κρίνῃ ἀπὸ τὴν ἐφεξῆς περιστασίων, ἧτις κατὰ μὲν τὸ φαινόμενον ἦτο ἐποουσιώδης, ἀλλήθως ὁμοίως εἶχε πολλὴν σημασίαν.

Ὀλίγον καιρὸν μετὰ τὴν ἀφίξιν τῆς Σιδιᾶ, ἡ Κ. Λινιέλ ἔδωκε πρὸς αὐτὴν μὲ ἀγαθότητα μητρὸς, ἐνδύματα γαλλικὰ κομψότατα. Ἡ δὲ Σιδιᾶ παρετήρησεν αὐτὰ μὲ περιέργειαν ὅλως παιδικήν. Καὶ τὸ μὲν σχῆμα τῶν ἐνδυμάτων ἐφαίνετο πρὸς αὐτὴν ἀλόκοτον, τὰ χρώματα ὁμοίως τὴν ἐθελγον. Ἀλλ' ὅτε ἡ Κ. Λινιέλ εἶπε διὰ τοῦ Ἀρθοῦρ ὅτι τὰ ἐνδύματα ἐκεῖνα ἦσαν δι' αὐτὴν, καὶ ὅτι ἐπρεπε νὰ τὰ δοκιμάσῃ, ἡ νέα ὠπισθοδρόμησεν ἐντρομος, καὶ δάκρυα ἔρρευσαν ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς της.

Μετὰ τινὰ χρόνον, ὁ Κ. Λινιέλ εἰπὼν πρὸς αὐτὴν ὅτι ἐπρεπε νὰ μεταβῇ εἰς μοναστήριον διὰ νὰ διδασχῇ, παρέστησε συγχρόνως καὶ τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ ἐνδύμα τῆς. Εἶναι δὲ ἄξιον σημειώσεως ὅτι ἐνῶ εἶχεν ὑποβληθῆ εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ σκληροῦ χωρισμοῦ, ἐφρίξεν ὀλίγη ὁρμητικὴ ἡκούσε περὶ μεταβολῆς τοῦ ἐνδύματός της.

— Ὡ κύριέ μου! ἀνέκραξε, μὴ ζητῆς τοιοῦτον πρᾶγμα ἀπὸ ἐμέ.

Καὶ ἔπεσε παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ.

Ὁ δὲ Ἀρθοῦρ, ἀνασηκώσας αὐτὴν, τὴν ἤλεγξε μὲ πραότητα διὰ τὴν παρακοήν της. Ἡ Σιδιᾶ ἤκουσεν ἐν σιωπῇ καὶ μετὰ ταῦτα, στρέψασα πρὸς αὐτὸν τοὺς δακρυομένους ὀφθαλμούς της, ἐπανέλαβε τὴν συνήθη ἀπάντησίν της.

— Κάμε δι' ἐμέ ὅ,τι θέλεις· ἡ δούλη σου ὑποτάσσεται.

— Αἰωνίως θ' ἀκούω τὴν λέξιν αὐτὴν! ἀνέκραξε περίλυπος ὁ νέος.

Ἀφοῦ δὲ πολλάκις ἐπανέλαβε τὰς παρακλήσεις του, νομίσας ὅτι ἡ νέα ἐνικήθη ἀπὸ τὴν ἀγαθότητά του, τὴν παρέδωκεν εἰς τὴν ὑπηρετίδα τῆς μητρὸς του, διὰ νὰ ἐνεργήσῃ ἀμέσως τὴν μεταμόρφωσιν.

Καὶ τῶνόντι ἡ μεταμόρφωσις ἐγένετο ἀνευ ἀναβολῆς· ἡ λεπτὴ μέση της ἐφάνη κομψὴ καὶ χαριστάτη, ἡ κόμη της, πλεγθεῖσα ὡς ψίαθος, προσηλωθῆ ὡς στέφανος ὀπισθεν τῆς κεφαλῆς της, ἐνῶ πρὶν ἐκρέματο ἀπὸ τὰ δύο μέρη τοῦ προσώπου της· ἀφοῦ δὲ εὐτρέπισεν αὐτὴν ἡ ὑπηρετίς, ἀπεχώρησεν ὀλίγον διὰ νὰ περιεργασθῇ αὐτὴν, καὶ ἀφῆκε φωνὴν θαυμασμοῦ.

— Ὡ κυρία, ἀνέκραξε, λησμονήσασα ὅτι ἡ νέα δὲν τὴν ἐνοεῖ, τῶρα εἶσαι ὠραία. Καὶ ὠδήγησασα αὐτὴν εἰς κάτοπτρον μέγα, τὴν ἐνευσε νὰ ἐνοπτρισθῇ ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν.

Ὅτε ὁμοίως ἡ νέα ἀραψ ἶδεν ἑαυτὴν, ἀφῆκε φωνὴν ὀδυνησῆ, καὶ ὤρμησεν πρὸς τὰ πρῶτα ἐνδύματά της τὰ κατεφίλει ὡς φρονητιώσα. Ἐπειτα δὲ καταβρέξασα αὐτὰ μὲ τὰ δάκρυά της, ἐκάθησε πλησίον αὐτῶν ἐπὶ τοῦ τάπητος.

Ὁ Ἀρθοῦρ ἐπαγγέθη τὴν ὥραν ἐκεῖνην ἡ δὲ Σιδιᾶ

σοφγίσασα μετὰ σπουδῆς τὰ δάκρυά της, ἀνεσηκώθη ἐν ἀκαρεῖ, καὶ εἶπεν

— Ἴδου σὲ ὑπήκουσα.

Δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἡ νέα Ἀραψ δὲν ἐξέφρασε πλέον τὴν λύπην της· ἐφαίνετο ὁμοίως ἐξωγραφημένη εἰς τὸ πρόσωπόν της, τὸ δὲ ἐσπέρας, ἡ Κ. Λινιέλ, θελήσασα νὰ τὴν ὠδήγησῃ εἰς τὸν περίπατον, ἔβαλεν εἰς τὴν κεφαλὴν της πῖλον ὠραῖον. Ἡ Σιδιᾶ δὲν ἀντεστάθη· ἀλλ' ἐνῶ ἠτοιμάζετο ἡ Κ. Λινιέλ, ἀναβῆσασα εἰς τὸ δωμάτιόν της, ἐπεριτολίχθη μὲ τὸ πλατύτατον βουρνούκιόν της καὶ κατέβη. Τότε ἐδιάσθησαν νὰ τὴν παρακαλέσωσιν ἐκ νέου νὰ τὸ ἀποβάλλῃ, καὶ μόλις ἐπέισθη ἰδοῦσα τὸ αὐστηρὸν βλέμμα τοῦ Ἀρθοῦρ.

Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης θὰ ἔλεγέ τις ὅτι ὑπετάγη ἀμεταστρεπτί εἰς τὴν θέλησιν τοῦ κυρίου της, ἐὰν δὲν ἐδίδεν ἐνίοτε σημειῖα τινὰ ἀγάπης πρὸς τὸ παρελθόν. Καὶ ποτὲ μὲν, λύουσα τὴν κόμην της, ἀφῆκεν αὐτὴν ἐπὶ τοῦ ὤμου της, ποτὲ δὲ ἐκρέματο περὶ τὸν ἀλαβάστρινον τράχηλόν της περιδέριον ἐκ φλωρίων, καὶ ἄλλοτε ἔβαφε τοὺς ὀφθαλμούς της μὲ χρώμα ἐρυθρόν.

Ὁ Ἀρθοῦρ ἀπεφάσισε τότε νὰ παραλάβῃ ὅλα τὰ ἀρχαῖα ἐνδύματά της καὶ νὰ τὰ κρύψῃ ἐπιμελῶς εἰς τὸν κοιτῶνά του.

— Δὲν θὰ σὲ τὰ ἀποδώσω, εἶπε πρὸς τὴν νέαν, εἰμὴ ὅταν γείνης ὅλως διόλου Γαλλίς.

Ε'. Ὑποτροπή.

Τὴν ἡμέραν τῆς ἐορτῆς τοῦ Ἀρθοῦρ, ἡ μήτηρ του ἐπροσκάλεσεν ἐν ἀγνοίᾳ αὐτοῦ πολλοὺς φίλους νὰ ἐλθῶσιν εἰς τὸ γεῦμα· ἡ δὲ Σιδιᾶ, ἧτις ἐνόεῖ ἤδη τὴν γαλλικὴν, μαθοῦσα τοῦτο ἀπὸ τὴν Κ. Λινιέλ, ἠθέλησε καὶ αὐτὴ νὰ συνορτάσῃ, ἀλλὰ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον της.

Πρὸς τὸ ἐσπέρας ἀπεσύρθη εἰς τὸ δωμάτιόν της. Τὴν ὠρισμένην ὥραν, ὅλοι οἱ προσκεκλημένοι συνήλθον, ἔλειπε δὲ μόνη ἡ Σιδιᾶ. Ὁ Ἀρθοῦρ μεταβαίνει εἰς τὸν θάλαμόν της, ἀλλὰ δὲν τὴν εὐρίσκει· περιέρχεται ὅλην τὴν οἰκίαν, καὶ δὲν τὴν ἀπαντᾷ εἰς κανὲν μέρος. Τέλος, ἀκούει μικρὸν τινα θόρυβον εἰς τὸν κοιτῶνά του, ἀνοίγει τὴν θύραν, καὶ μένει ἐκθαμβωμένος, διότι εἶδε τὴν Σιδιᾶ, ὅλην χαίρουσαν, καὶ φοροῦσαν τὸ ἀραβικὸν ἐνδύμα τῆς. Διὰ νὰ τὸ εὐρῇ, εἶχεν ἀνατρέψῃ ὅλα τὰ ἐν τῷ δωματίῳ του.

Μόλις εἶδεν αὐτὴν ἡ νέα, καὶ ἐνώσασα τὰς χεῖρας, καὶ γονυπετήσασα, παρεκάλεσεν αὐτὸν νὰ τὴν ἀφῆσῃ ὅπως ἦτο.

— Δὸς ἔλεγεν, εἰς τὴν Σιδιᾶ σου τὴν ἀδειαν, νὰ φορέσῃ σήμερον τὰ φορέματα τῆς ἐορτῆς. Δὲν τὴν ἐγνώρισες πρῶτην φοράν μὲ αὐτὸ τὸ ἐνδύμα; Δὲν τὴν ἠγάπησες μὲ αὐτό;

Ἡττηθεὶς ἀπὸ τὰς ἀθώας ταύτας παρακλήσεις, ὁ Ἀρθοῦρ συγκατένευσε, ἡ δὲ Σιδιᾶ ὑπεσχέθη νὰ ὑπακούῃ τοῦ λοιποῦ πλέον ἢ ἄλλοτε.

Μετὰ τινὰς ἑβδομάδας ἡ νέα Ἀραψ ἀπῆλθεν εἰς τὸ μοναστήριον.

Πιστὴ δὲ εἰς τὰς ὑποσχέσεις της, κατέβαλε πάντα ἀγῶνα διὰ νὰ λησμονήσῃ τὸ παρελθόν· ἀλλ' ὁ Θεὸς μόνος ἐγίνωσκε πόσα ὑπέμενε διὰ τοῦτο! Πᾶσα πράξις τις ἦτο θυσία. Ἡ εὐπειθεία της, καὶ ἡ προθυμία μὲθ' ἧς ἀντελαμβάνετο ὅλων τῶν διδασκόμενων ἦσαν ἀξιοθαύμαστοι.

ΣΤ'. Σιδιᾶ - Μαρία.

Εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους, τὴν πρῶτην τοῦ Ἰουνίου, ἡ ἐκκλησία τοῦ μοναστηρίου ἦτο ἐστολισμένη ὡς ἀνέτελειτο ἐορτή. Καὶ τῶνόντι ὅλοι αἱ μοναχαὶ ἐώρταζον. Ἡ Σιδιᾶ ἐμελλε νὰ βαπτισθῇ καὶ νὰ μεταλάβῃ τῶν ἀχράντων μυστηρίων.

Τὴν πρῶτην τῆς αὐτῆς ἡμέρας, κεκλεισμένη ἐν τῷ θαλάμῳ της, ἔπραξεν ὑπὲρ τῆς νέας θρησκείας της θυσίαν μεγίστην· καὶ πρῶτον μὲν λαβοῦσα ἐν πρὸς ἐν τὰ ἀραβικὰ της ἐνδύματα, τὰ ἀπεχαιρέτισεν· ἔπειτα δὲ ἐκβαλοῦσα ἀπὸ τὸ κρυφίωτον μέρος τῆς σκευοθήκης της κοράνιον τὸ ὅποιον ἔφερεν ἀπὸ Βόνναν, καὶ ἐδόξαζεν ὡς ἱερὸν λείψανον, διότι ἐδόθη πρὸς αὐτὴν ἀπὸ οὐραίου τινος ἱερέως, τὸ ἠτένισεν ἐν σιωπῇ καὶ μετὰ ταῦτα, συσσωρεύσασα διὰ μιᾶς ὅλα ταῦτα, τὰ παρέδωκε μὲ γενναϊότητα εἰς τὸ πῦρ. Ἀφοῦ δὲ εἶδεν ὅτι ἐγένοντο παρανόματα τῶν φλογῶν, ἐγονυπέτησεν ἐνώπιον σταυροῦ, καὶ προσήχητο ἕως οὗ ἤνοιξεν ἡ ἐκκλησία.

Ὅλοι ἐθαύμασαν τὴν χάριν καὶ τὴν σεμνότητά της, τὴν εὐσέβειαν καὶ τὸ εὐλαβεῖς ἦθος της. Ὁ Ἀρθοῦρ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἦσαν ἀνάδοχοί της, εἰς δὲ τὸ ὄνομα Σιδιᾶ ἐπρόσθεσαν καὶ τὸ τῆς Μαρίας.

Μετὰ τὴν τελετὴν οἱ τρεῖς φίλοι ἀπεσύρθησαν εἰς ἰδιαιτέρον δωμάτιον.

— Μῆτὲρ μου, εἶπεν ὁ Ἀρθοῦρ μὲ φωνὴν βαθεῖαν καὶ ἐντονον, εὐλόγησον τὴν κόρην σου, καὶ νεύσον νὰ μὲ τὴν δώσῃς σύζυγον.

Ἡ δὲ Μαρία, μαθοῦσα ἀφ' ἐνὸς ἔτους τὰ βιωτικὰ καθήκοντα, ἐχαμήλωσε τοὺς ὀφθαλμούς· αἱ παλαιαὶ τῆς ἠρυθρίασαν, καὶ ἡ καρδία της ἐπαλλε σφοδρῶς ἀναμεινύουσα τὴν ἀπάντησιν τῆς θετῆς μητρὸς της.

— Τέκνον μου, ἀπεκρίθη αὐτῇ, δὲν ἠγνούουν τὸν σκοπόν σου, ἀν καὶ δὲν μὲ τὸν εἶχες φανερώσει μέχρι σήμερον· τὸν ἐγκρίνω ἀπὸ καρδίας καὶ χαίρω διότι σὲ δίδω γυναῖκα τῆς ὁποίας ἡ ψυχὴ εἶναι καθαρὰ ὅσον καὶ τὸ ὠραῖον πρόσωπόν της. Ἐὰν οἱ ἄνθρωποι κατακρίνουν τὸν γάμον τοῦτον, θ' ἀντιτάξωμεν τὴν εὐδαιμονίαν μας.

Ἡ Σιδιᾶ, τὴν ὁποίαν θὰ ὀνομάζομεν τοῦ λοιποῦ Σιδιᾶ - Μαρίαν, ἐτελείωσε τὴν προτεράζην τὸ δέκατον ἔτος τῆς ἡλικίας της. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἀγωγὴ της ἦτο εἰσέτι ἀτελής, ἀπεφάσισθη νὰ μείνῃ, εἰ ἐν ἔτος εἰς τὴν μονήν· ὥστε ὁ γάμος ἀνεβλήθη.

Ζ'. Τὸ ξενοδοχεῖον τῆς Ἀλγερίας.

Μίαν τῶν ἡμερῶν τοῦ ἔτους τοῦ ἐπομένου ἔτους, μέγας ἀριθμὸς περιέργων ἦσαν συνηγμένοι εἰς τὴν προκυμαλίαν τῆς Τουλόνης, διότι, ἀτμόπλοιοι ἐλθόντες

πρὸ μικροῦ, ἐμελλε ν' ἀποβιάσῃ πολλοὺς ἀρχηγούς Ἀραβίας ὑποταχθέντας νεωστί.

Ἐν τῷ μεταξύ τούτῳ, τὴν προσοχὴν τῶν περιέργων ἐκείνων εἴλκυσε κρότος ἀμάξης σταθεῖσης παρὰ τὴν πύλην τοῦ ξενοδοχείου τῆς Ἀλγερίας. Καὶ πρῶτος μὲν κατέβη νέος, τὸ ἦθος ἔχων στρατιωτικόν, ὅστις, τείνας τὴν χεῖρα ἐβόηθησε νὰ πεζεύσῃ γυνὴ τις, ἡ ὁποία, διὰ τὴν ἡλικίαν της, ἐφαίνετο μήτηρ του. Μετὰ ταῦτα, ἀναβῆς εἰς τὴν ἀμαξάν, ἐφάνη κρατῶν νεαν, ἧς τινος ἡ ὠχρότης καὶ ἡ ἀδυναμία ἀνεδεικνυον ἐτι μᾶλλον τὸ σπάνιον κάλλος. Πολλοὶ ὑπηρεταὶ ἐσπευσαν νὰ τὸν ἀνακουφίσωσιν, ἀλλ' εἰς οὐδένα ἐξ αὐτῶν δὲν ἀφῆκε τὴν φροντίδα τῆς συντροφῆς του.

Οἱ καταβάντες εἰσῆλθον ἀμέσως καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ξενοδοχεῖον, οἱ δὲ περιέργοι ἐστρέψαν τὰ βλέμματα πρὸς τὸν λιμένα, ἐπειδὴ τὸ ἀτμόπλοιο ἤρρισε συγχρόνως ν' ἀποβιάσῃ τοὺς ἐπιβάτας του.

Ἐπτά ἢ ὀκτὼ Ἀραβες ἀπέβησαν εἰς τὴν ξηρὰν, ἐπιδεικνύοντες εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Τουλόνης τὴν λαμπρότητα τῆς ἀσιατικῆς πολυτελείας. Μόνος ὁ τελευταῖος αὐτῶν διεκρίνετο ὡς ἐκ τῆς σεμνότητος τοῦ ἐνδύματός του. Δὲν ἐφόρει οὔτε ἱμάτιον ἐστολισμένον μὲ ἀδάμαντας, οὔτε κεφαλοδέσμη πλουσία, οὐδὲ βράκον πεποικιλμένον διὰ χρυσοῦ. οὐδὲ ζῖφος ἀκτινοβουλοῦν, ὡς οἱ σύντροφοί του. Τὸ ἐνδύμα του ἦτο ὅποιον καὶ τὰ τῶν ἀπλῶν Ἀράβων τῆς ἐρήμου. Ἄλλως ὅλα ἐκρύπτοντο ἀπὸ τοῦ πλατύτατου βουρνούκιόν του. Τὸ ἀνάστημά του ἦτο ὑψηλὸν καὶ τὸ ἐξωτερικόν του μεγαλοπρεπές, ἡ δὲ ἐμφυμῆς τῆς Τουλόνης εἶχε προαναγγεῖλει ὅτι ἦτο σημαντικώτατος.

Οἱ Ἀραβες κατέλυσαν εἰς τὸ αὐτὸ ξενοδοχεῖον ἅπου καὶ οἱ ὀδοιπόροι τοὺς ὁποίους ἐφερέ πρὸ ὀλίγου ἡ ἀμαξάν· κατὰ τινὰ δὲ σύμπτωσιν παραδόξον τῶνόντι, ὁ θάλαμος αὐτῶν παρέκειτο εἰς τὸν τῆς νέας ἀσθενούς. Ἴδου ποία ἦτο τὸ ἐσπέρας ἡ κατάστασις τῶν δύο τούτων θαλάμων·

Εἰς τὸ βάθος τοῦ ἐνός, φωτισομένου ἀμυδρῶς, ἐπὶ κλίνης ἐχούσης λευκὰ κωνοπέτα, ἡ Σιδιᾶ, λευκοτέρα αὐτῶν, ἐκειτο ὡς νεκρά· καὶ ὁ μὲν Ἀρθοῦρ ἐκράτει τὴν μίαν τῶν χειρῶν της, καὶ ἐπροσπαθεῖ νὰ κρύψῃ τὴν ἀνησυχίαν του, ἡ δὲ Κ. Λινιέλ διέθετε καλῶς, ὡς ἄλλη μήτηρ φιλόστοργος, τὰ προσκεφάλαια ὑπὸ τὴν κεφαλὴν τῆς ἀσθενούς. Τοσοῦτον δὲ εἶχε καταβάλλει αὐτὴν ἡ λύπη, ὥστε ἐὰν δὲν ἐσώζετο τὸ ἀδιάφορον ἀραβικὸν κάλλος της, δὲν θὰ ἐγνώριζετο. Πρὸ τινων μνηῶν ἀσθενεία τις μακρασμῶδης, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ ἰατροὶ δὲν εἶδον ὄνομα, κατεβίβρωσκεν αὐτὴν· ὅλοι δὲ, συμβουλευθέντες, ἀπεφάσισαν ἐκ συμφώνου νὰ διορίσωσιν εἰς αὐτὴν τὸ τελευταῖον ἰατρικὸν τῆς ἐπιστήμης των, μεταβολὴν, δηλαδὴ, ἀέροι, καὶ τὴν ἐπρότρεψαν νὰ ἀναπνεύσῃ τὸν πάτριον. Ἀλλὰ καὶ ἡ Κ. Λινιέλ καὶ ὁ Ἀρθοῦρ εἶχον συλλάβει τὴν ἰδέαν νὰ τὴν μεταφέρωσιν εἰς Ἀλγερίαν. Ἐφοβοῦντο μόνον τὴν παραγὴν τοῦ διαπλοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ἐσχόπευσαν νὰ μείνωσιν ἡμέρας τινὰς εἰς Τουλόνην, ἐπ' ἐλπίδι νὰ ἴδωσι βελτιουμένην τὴν ὑγίαν της.

— Φίλε μου, εἶπεν ἡ Σιδιᾶ πρὸς τὸν Ἀρθοῦρ, ἀνοίξε σὲ παρακαλῶ τοῦτο τὸ παράθυρον.

Και ανέπνευσε σκιρτώσα τὸν ἀέρα τῆς Μεσογείου.
— Ὡ! εἶπε, πόσον μὲ ὠφελεῖ αὐτὸς ὁ ἀήρ. Δὲν ἔρχεται ἀπὸ τὴν Ἀφρικίν;

Τότε καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ αἱ παρειαὶ τῆς ἐξήφθησαν ὡς ἐν καιρῷ τῶν λαμπροτέρων ἡμερῶν τῆς. Αἱ ἀκτίνες τῆς σελήνης, ἀνατελούσας τὴν ὥραν ἐκείνην, ἔπεσον ἐπ' αὐτῆς ὡς ἐπὶ μαρμαρίνου ἀγάλματος.

Μετ' ὀλίγον ὁμοῦ κατελήφθη ἀπὸ βαθεῖαν ἐκστασιν ὁ δὲ Ἀρθούρ καὶ ἡ μήτηρ του ἔβλεπον αὐτὴν σιωπῶντες, καὶ μὴ-τολμῶντες κἄν νὰ ρίψωσι πρὸς ἀλλήλους τὸ βλέμμα.

Αἴφνης ἶδον τὴν ἀσθενῆ ἀνεγειρομένην τὰ μέλη τῆς ὅλα ἐτρεμον.

— Ακούετε! εἶπεν ἐντόνως· δὲν ἀκούετε; Μήπως ὄνειρεύομαι;

Καὶ τῶντι ψιθυρισμὸς τις ἀσυνήθης διετάραξε τὴν γαλήνην τῆς ὥρας ἐκείνης. Ὁ Ἀρθούρ ἤκουε τὰ ἐξῆς ἐπαναλαμβάνόμενα ἀραβιστὶ εἰς τὸν παρακείμενον θάλαμον.

— Ὁ θεὸς εἶναι θεὸς, καὶ Μωάμεθ ὁ προφήτης αὐτοῦ. Δεῦτε προσκυνήσωμεν ἀμφοτέρους!

Αἱ φωναὶ ἐξηκολούθησαν ἐπὶ πολὺ τὴν προσευχὴν.

Ἡ Σιδιὰ ἤκουεν ἐν ἐκστάσει. Ἀνεμνήθη ὄλου τοῦ παρελθόντος, καὶ τὰ χεῖλη τῆς ἐπανελάμβανον τὰς λέξεις αἰτίνες προσέβαλλον τὰς ἀκοάς τῆς.

Ἡ συγγίνης αὐτῆ κατέβαλε τὴν ταλαίπωρον νέαν· διότι πρὶν ἢ τελείωσι ἡ ἀραβικὴ προσευχὴ, ἔπεσον ἀνίσθητος εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν φίλων τῆς.

Ἄς μεταβῶμεν ἐν τοσοῦτῳ εἰς τὸν θάλαμον τῶν πιστῶν. Ἡ ἐσπερινὴ προσευχὴ ἐτελείωσεν. Οἱ Ἀραβες, γονυπετεῖς, ἀσπάζονται τὴν γῆν· ἔπειτα δὲ, ἀνεγερθέντες ὄλοι συνάμα, πλύνονται. Μετὰ δὲ ταῦτα, καθήσαντες κυκλωτέρως ἐπὶ προσκεφαλαίων, ἐκμυζῶσι τὰς μακρὰς καπνοσύρυγγας των, ἐνῶ εἰς τῶν ὁμογενῶν αὐτῶν ὑπηρετῶν, ἐτοιμάζει καφέ. Μετ' ὀλίγον ἄλλος τις ὑπηρετῆς ἔλθων ἐνεχείρισεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν σεῖκ τὸν φοροῦντα βουρνούσιον, εὐρισκομένην πρὸ μιᾶς ἐβδομάδος εἰς τὸ ξενοδοχεῖον.

Ὁ σεῖκ ἀνέγνωσεν αὐτὴν ταχύτατα, καὶ εἰς τὸ πρόσωπόν του ἐζωγραφήθη βαθεῖα θλίψις· ἔπειτα δὲ στραφεὶς πρὸς τοὺς συντρόφους του,

— Δὲν εἶναι, εἶπε στεναχῆς, ἐδῶ αὐτῆ. « Ἐλα εἰς τοὺς Παρισίους », μὲ γράφει ὁ Βεν-Ἀμέρ. Ὑγιαίνετε λοιπὸν, ἀδελφοί μου, ἀναχωρῶ ἀμέσως εἰς Παρισίους, ὅπου θὰ σᾶς περιμένω.

Ἐἶπε καὶ ἐξῆλθε χωρὶς νὰ τὸν ἐμποδίσῃ κνεῖς τῶν συντρόφων του, χωρὶς ἢ φωνὴ τοῦ συγγενικοῦ αἵματος νὰ εἴπῃ πρὸς αὐτόν· « Μὴ φεύγῃς! ἡ κόρη τὴν ὁποῖαν ζητεῖς πρὸ τεσσαρῶν ἐτῶν εἶναι ἐδῶ, πλησίον σου, εἰς τὸν παρακείμενον τοῦτον θάλαμον. »

Διότι τῶντι ὁ Ἀραβὶ ἐκεῖνος ἦτο ὁ Βεν Ἀβδαλ λὰ σεῖκ τοῦ Βιδάν, καὶ πατὴρ τῆς Σιδιᾶς.

Ὁ ἀκέφαλος ἀνθρώπος τὸν ὁποῖον εἶχεν ἐκλάβει ἀντὶ τοῦ πατρὸς τῆς ἦτο σεῖκ ἄλλης φυλῆς.

(Ἐπεται τὸ τέλος.)

Εἰσαγωγικὸς Λόγος

τοῦ Καθηγητοῦ τῆς Παθολογικῆς καὶ γενικῆς Ἀνατομίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ὁθωνος

Κυρίου Θ. Ἀφεντούλη.

—ο—

Κύριοι!

Τί ἐστὶν Ἀνατομία, ἀναμφιβόλως πάντες γνωρίζετε καὶ εἶναι περιττὸν νὰ εἰπωμέν τι περὶ τούτου ἐνταῦθα· γνωρίζετε δηλαδὴ, ὅτι Ἀνατομίαν ἀποκαλοῦσι τὴν ἐπιστήμην, ἣτις διδάσκει ἡμᾶς ἐκ τίνων καὶ ὁποῖων μορίων σύγκεται τὸ ἀνθρώπινον σῶμα, καὶ πῶς ποτε συναρμολογοῦνται τὰ διάφορα ἐκεῖνα μόρια, ὅπως ἀποτελέσωσιν αὐτό.

Τῷ ὄντι, κύριοι! ἐὰν ἐξετάσωμεν τὸ ἀνθρώπινον, ὡς καὶ πᾶν ἐμψυχον σῶμα, βλέπομεν, ὅτι σύγκεται ἐξ ὁμάδος τινὸς ὀργάνων ἢ μελῶν καὶ ὅτι παριστάνει ἄλλοσιν τινα, συγκειμένην ἐκ κρίκων πολυαριθμῶν, συνδεομένων μὲν μετ' ἀλλήλων μηχανικῶς, ἀλλὰ καὶ διὰ μυστηριώδους τινὸς καὶ ἀοράτου δυνάμεως συγκατασπόμεναι εἰς ἓν ὅλον αὐτεξουσίως ἐνεργούν καὶ ὑπάρχον. Τὴν δυνάμιν ταύτην, ἣτις ὑποβάλλει καὶ διατηρεῖ τὰς ἐνεργείας τοῦ σώματος καὶ καθίστησιν αὐτὸ ζῶν, ἀποκαλοῦσιν οἱ Φυσιολόγοι ζωτικὴν δυνάμιν, ἀποδιδόμενην εἰς ὑψηλοτέραν τινα οὐσίαν, τὴν ψυχήν. Ἔργον δ' ἡμῶν ἐπὶ τῶν μελουσῶν διατριβῶν δὲν εἶναι νὰ ἐξετάσωμεν ὁποῖα τις ἢ μυστηριώδης αὐτῆ καὶ ἀνεξιχνίαστος δυνάμις καὶ πῶς ποτε ἐνεργεῖ, ἀλλὰ θέλομεν περιορισθῆ νὰ ἐρευνήσωμεν τὸ σῶμα ἀπεστερημένον αὐτῆς.

Σύγκεται λοιπὸν, ὡς ἔρρεθη, τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ἐκ πληθῆος ὀργάνων· ἕκαστον δ' αὐτῶν πάλιν ἀναλύοντες διὰ μηχανικῶν καὶ φυσικῶν μέσων, τούτέστιν ἀνατέμνοντες, βλέπομεν, ὅτι συνίσταται ἐξ ἑτέρων μορίων ἀπλουστέρων καὶ ἀνομοίων. Διαιμελιζόντες λ. χ. τὸν στόμαχον, βλέπομεν ὅτι συνίσταται ἐκ τίνων στιβάδων ἢ στρωμάτων, οἷον τοῦ βλενογόνου ὑμένος καὶ τοῦ μυώδους καὶ τοῦ περιτοναϊκοῦ ἐπενδύματος, καὶ πρὸς τούτοις ἐκ κυτταρώδους ἰστοῦ, ἐξ αἰμοφόρων ἀγγείων καὶ λεμφοφόρων, ἐκ νεύρων καὶ καθεξῆς. Τοιοῦτόν τινα διαμελισμὸν ἐπεκτείνοντες καὶ πρὸς τὰ λοιπὰ ὄργανα, τὸ ἥπαρ, τὴν καρδίαν, τοὺς μῦς, τὰ ὀστά, κτλ. βλέπομεν, ὅτι πᾶσιν τι στοιχείων ἀναφαίνονται ὡς συνθετικὰ μόρια ἀπάντων αὐτῶν, ἕτερα δὲ πάλιν ἀνευρίσκονται μόνον ἐν τισὶ τῶν ὀργάνων· νεῦρα, φέρ' εἰπεῖν, καὶ ἀγγεῖα καὶ κυτταρώδης ἰστὸς ἀναφαίνονται σχεδὸν ἀπανταχοῦ καὶ συνέχονται μάλιστα μετ' ἀλλήλων εἰς ἓν σύστημα ἀδιάκοπον, ἐνῶ λίπος, ὀστίνη οὐσία, χόνδρος, κτλ. ἀνευρίσκονται μόνον ἐν τισὶ τῶν ὀργάνων τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ ἐπιστήμη ἐκείνη, ἣτις ἀσχολεῖται περὶ τὴν ἐρευναν καὶ ἀνεύρεσιν καὶ τὸν ὀρισμὸν τῶν μορίων αὐ-

τῶν, ἄτινα ἐκέρχονται ὡς συστατικὰ τῶν διαφορῶν ὀργάνων, καὶ ἄπερ, καθὸ ὁμοια, ἀπεκλήθησαν καὶ ὁμοιομερεῖαι, ὀνομάζεται γενικῆ Ἀνατομία. Ἐπειδὴ δὲ τὰ συνθετικὰ ταῦτα μόρια τῶν ὀργάνων ὀνομάζονται καὶ ἰστοί, διὰ τοῦτο ἡ Γενικὴ Ἀνατομία καλεῖται καὶ ἰστολογία.

Κύριοι! ἀνέκαθεν ἐπροσπάθησαν οἱ Φυσιολόγοι νὰ ἐξαιρέσωσιν ἐκ τίνων στοιχείων συνίσταται ἕκαστον ὄργανον. Διὸ καὶ ἐκ τῶν χρόνων τοῦ Ἀναξαγόρου καὶ Δημοκρίτου, τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ Γαληνοῦ ἀπαντῶμεν τοὺς Ἕλληνας φιλοσόφους καὶ ἀνατόμους ἀγωνιζομένους νὰ διαιρέσωσι τὸν ἐμψυχον ὀργανισμόν εἰς ποσὸν ἀπλῶν καὶ ὁμοίων μορίων, ἐξ ὧν συναπαρτίζονται τὰ διάφορα ὄργανα. Ἄλλ' ἂν καὶ ὡς ἐξ ἐνστίγματος ἢ βαθύνοος ἐκείνη τῶν προπατόρων ἡμῶν γενεὰ ἐμάντευσε τὴν ἐσωτερικὴν κατασκευὴν τῶν ὀργάνων, δὲν ἐδυνήθη ὁμοῦ καὶ ἐμπράκτως νὰ ἀποδείξῃ τὴν ἀλήθειαν, ὅτι τὰ ὄργανα τοῦ σώματος σύγκεται ἐξ ὁμάδος τινὸς ὁμοιομερειῶν καὶ φυσικῶς ἀδύνατον ἦν νὰ διαπράξωσι τοῦτο, διότι ἔλλειπον τὰ σημερινὰ καὶ πάγκοινα βοηθήματα, ἔλλειπον δηλαδὴ τὰ ὀπτικά ἐργαλεῖα, δι' ὧν χιλιόπλασιάζεται τὸ μέγεθος τῶν σωμάτων καὶ ἀποκαλύπτεται ἡμῖν ἡ ἐσωτερικὴ φύσις αὐτῶν.

Οὕτω λοιπὸν ἡ εὐτυχὴς ἰδέα, ἣτις ἤδυνατο νὰ ὀδηγήσῃ πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ καλλιέργειαν τῆς γενικῆς Ἀνατομίας, παρήλθεν ἄγονος καὶ στεῖρα διὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν μηχανημάτων ἐκείνων, ἄτινα τὴν σήμερον περιστοιχίζουσι καὶ τὸν κοινότερον ἀνατόμον. — Ἀπὸ δὲ τῶν χρόνων τῶν πρώτων Ἑλλήνων φυσιολόγων, οἵτινες ὁμιλοῦσι περὶ ὁμοιομερειῶν τοῦ σώματος ἡμῶν, παρήλθον χιλιᾶδες ὄλοι ἐνιαυτῶν μέχρι τῆς 17 ἑκατονταετηρίδος, καθ' ἣν ἀνεκαλύθη τὸ ἀπλοῦν μικροσκόπιον καὶ ἐφηρμόσθη ὑπὸ τοῦ Μαρκέλλου Μαλιπγιῶου καὶ Λουδεγγούκου ἐπὶ τῆς Ἀνατομίας.

Καὶ πρὸ τούτων μὲν συνέγραψε περὶ τὸ 1600 ἔτος ὁ Γαβριὴλ Φαλλόπιος σύγγραμμα περὶ Ἀνατομίας, ἐν ᾧ (de partibus similaribus corporis humani) ἐξέτηκεν ἄνευ συστήματος καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς διαιρέσεως διαφόρους ἰστοὺς τοῦ σώματος ἡμῶν ὡς ἀπλοῦς, καὶ ἠγωνίσθη νὰ ἐξηγήσῃ τὰς φυσικὰς αὐτῶν καὶ ζωτικὰς ιδιότητας. Ἀλλὰ τὰ πάντα ἦσαν παρ' αὐτῷ λίαν συγκεχυμένα καὶ ἀτελῆ καὶ νήπια, καθὸς νήπιος ἔτι ἢ μᾶλλον εἰπεῖν νεφελῶδες σῶμα ἦν καὶ ἡ γενικὴ Ἀνατομία κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους.

Διὰ τοῦ Μαλιπγιῶου καὶ Λουδεγγούκου, εἰς τῶν ὁποίων τὰ ἔργα ἐβάδισαν μετὰ μεγαλειτέρως ἐπιτυχίης ὁ Ρύιςχιος, Σδαμμερδάνος, Φοντάνος, Μούης, Δειβεργκνός, Προχάσκας καὶ λοιποὶ, ἠρουνήθησαν διάφορα τμήματα τῆς γενικῆς Ἀνατομίας· ἀλλ' ὁμοῦ αἱ ἀνακαλύψεις τούτων ἴσταντο εἰσέτι μεμονωμέναι καὶ δὲν εἶχον συσφιχθῆ διὰ κοινῆς τινος συνδέσμου, οὐδὲ συναρμολογηθῆ, ὅπως ἀποτελέσωσιν ἐπιστήμην, διότι πολλὰ ἦσαν ἀκόμη τὰ διάμεσα χάσματα. Αἴτιον δ' ἦν, ὅτι ἡ χρῆσις τοῦ Μικροσκοπίου δὲν εἶχε γίνεαι κοινὴ, καθὸς καὶ τὴν σήμερον ἔτι πολλοῖς φαίνεται τὸ μικροσκόπιον μυστήριον ἀδιόρατον, καὶ προσέτι, διότι πολλὰ ἦσαν τὰ ἀκατέ-

ργαστα τῆς ἱατρικῆς, οἷον ἡ Φυσιολογία, ἡ ἱστορία τῆς γενέσεως τοῦ ἐμβρίου, ἡ συγκριτικὴ Ἀνατομία, ἕως καὶ αὐτὴ ἡ περιγραφικὴ Ἀνατομία, ἡ δὲ προσοχὴ καὶ ἐνεργεία τῶν μνησθέντων ἀνδρῶν κατεκερματίζετο περισπωμένη μεταξὺ τοσοῦτων πολυπληθῶν καὶ ἑτερογενῶν ἀντικειμένων, ἐν οἷς τὸ πᾶν ἦν ἀνεξερευνήτων, καὶ τὸ πᾶν ἐπαρουσίαζε τῆς καινοφανείας καὶ τῆς ἀνακαλύψεως τὸ ἀκαταμάχητον θέλημα.

Περὶ τὰς ἀρχὰς ὁμοῦ τῆς παρουσίας ἑκατονταετηρίδος, καθ' ἣν ἐποχὴν ἤρξαντο νὰ καλλιερῶσι τὴν Παθολογικὴν Ἀνατομίαν, καὶ δι' αὐτῆς νὰ ζητῶσι νὰ ἐξιχνιάσωσι τὴν φύσιν τῶν νόσων, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καθ' ἣν ὑπὸ τὴν ἐνδοξον δυναστείαν τοῦ Ναπολέοντος ἀνέφυσαν τοσοῦτοι διάσημοι νόες, ἀνεφάνη νέος τις ἀνὴρ μόλις εἰκοσι καὶ πέντε ἐτῶν, ὅστις ἐπέπρωτο καὶ τῆς Γενικῆς Ἀνατομίας νὰ ὑπάρξῃ ὁ νομοθέτης, καὶ τηλικούτον ὠθισμόν νὰ δώσῃ εἰς τὴν ἱατρικὴν ἐπιστήμην, ὡστα αὐτῆ, ἐξολισθήσασα ἀπὸ τῶν ἀρχαίων καὶ σχολίων ἀτραπῶν, ἐν τῇ ὀποιᾷ ὑπὸ τῆς Φυσιολογίας καὶ Παθολογικῆς Ἀνατομίας καὶ τοῦ πειραματισμοῦ περιστοιχισμένη ἀκαθεκτος φέρεται πρὸς τὸν δυνατόν τῆς τελειοποιήσεως τῆς βαθμῆς. Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐστὶν ὁ Εὐαίριος Βισχάτος. Ὁ ἀνὴρ οὗτος ποτὲ τὴν φιλοσοφικὴν νοσογραφίαν τοῦ Πινέλου ἀπήντησε τὴν τολμηρὰν ταύτην διὰ τὴν τότε ἱατρικὴν ἰδέαν· « τί πρὸς τοῦτο, ἔλεγεν ὁ μέγας ἐκεῖνος ἱατρός, ἂν ὁ ἀραχνοειδὴς ὑμῖν, ἢ ὁ ὑπεζωκὸς ὑμῖν τοῦ θώρακος ἢ τὸ περιτόναιον κτλ.

κεῖνται εἰς διαφόρους τοῦ σώματος τόπους, ἀφοῦ τοσοῦτον παρεμφέρουσι πρὸς ἀλλήλους καθ' ὑφὴν; Ὁπόταν φλογισθῶσι, πάσχουσι τὰς αὐτὰς καθ' ὑφὴν ἀλλοιώσεις καὶ τὰς αὐτὰς περὶ τὴν λειτουργίαν διαταραχῆς, καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα ὀφείλουσι ν' ἀναχθῶσι εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ σύστημα, καὶ νὰ ἀποτελέσωσι μόνον διάφορα γένη αὐτοῦ, ἀπαραλλάκτως καθὼς καὶ ὁ βλενογόνος ὑμῖν τοῦ στόμαχου καὶ τῆς βίνας καὶ τῆς οὐρήθρας, καθὸ συμφωνοῦντες καθ' ὑφὴν, καὶ εἰς τὸ αὐτὸ σύστημα ἀνάγονται καὶ ἀπὸ τῶν αὐτῶν καταλαμβάνονται νόσων. Τὰς ἰδέας ταύτας ἐδράξατο ὁ ὀργῶν καὶ νεανικὸς νοῦς τοῦ Βισχάτου καὶ ἐμαλέτησε κατὰ βάθος λαβὼν δὲ εἰς χεῖρας τὸ ἀνατομικὸν μαχαίριον καὶ τὸ πείραμα ὡς συμβοηθῶν, καὶ ζῶντας καὶ τεθνεώτας ὀργανισμοὺς διανοήσας, ἐπλάσε τὴν γενικὴν Ἀνατομίαν, πλάσμα ὄντως ἀξιάγαστον, ὅπερ οὐχὶ ἀδίκως ἀπθανάτισε τὴν μνήμην τοῦ πλάστου.

Περὶστοιχισμένος λοιπὸν ὁ Βισχάτος ὑπ' ἀπάντων τῶν ἐπικουρικῶν μηχανημάτων τῆς ἀναλυτικῆς μεθόδου τῆς ἐκτουτοῦ ἐποχῆς, ἀνέλυσε τὸν ὀργανισμὸν ἡμῶν, καθάπερ ὁ βοτανικὸς ἀνάλυσι τὸ φυτόν, καὶ ἀνεύρεν, ὅτι σύγκεται ἐκ πληθῆος τινὸς ὁμολόγων ἰστών. Τοὺς ἰστούς δὲ τούτους ἠγωνίσθη καὶ νὰ ὀρίσῃ εἰδικώτερον καὶ νὰ προσδιορίσῃ τὰς φυσικὰς καὶ ζωτικὰς αὐτῶν ιδιότητας, ἐξ ὧν ἐξαρτᾶται ἡ ταὶ αὐτῆ ἢ τοιαύτη ἐνεργεία ἐκείνων. Καθότι ὅπουτις, καθὰ ἔλεγεν ὁ Βισχάτος, γνωρίζῃ τὰς φυσικὰς ιδιότητας καὶ ζωτικὰς ἐνεργείας ἑνὸς ἕκαστου τῶν

ιστών, γνωρίση δὲ καὶ ἐκ τίνων ἰστών συγκροταίται δομομένον τι ὄργανον, δύναται τότε, ὡς ἐπὶ βάσεως ἐδραίας στηριζόμενος καὶ ἀλανθάστου, νὰ ἐξηγήσῃ καὶ ὁποία τις ἢ λειτουργία τοῦ μνησθέντος ὄργάνου, πῶς ποτε αὐτὴ συμβαίνει καὶ καθέξῃ, ἀπαραλλάκτως, καθὼς ὅποτε γνωρίση τις ἐκ τῆς Παθολογικῆς Ἀνατομίας, ὁποία τις ἢ καθ' ὑψὴν ἀλλοίωσις τῶν πνευμόνων ἐπὶ τῆς φλεγμονῆς αὐτῶν εὐχερῶς ἐξηγῆσθαι τὴν γένεσιν τῶν νοσηρῶν φαινομένων τῆς πνευμονίας. Ἐκ τῶν ἰδιοτήτων λοιπὸν τῶν ἰστών τῶν συνθετικῶν ὄργάνων τινός, ἔλεγεν ὁ Βισχάτος, ἐξαρτᾶται ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ τοῦ ὄργάνου, καθὼς ἐκ τῆς ἐλαστικότητος καὶ τοῦ βάρους καὶ τοῦ σχήματος καὶ τῶν λοιπῶν ἰδιοτήτων τῶν μετάλλων καὶ τῆς συναρμοστικῆς αὐτῶν ἐξαρτᾶται ἡ ποιότης ἢ τοιαύτη ἐνέργεια τῆς παρ' αὐτῶν συνθεθειμένης μηχανῆς.

Κατὰ τὴν θεμελιώδη ταύτην ἰδέαν ἐπιχειρήσθη ὁ εἰρημένος ἀνατόμος τὴν ἱστολογίαν, καὶ ὡς ἀπλοῦς ἰστοῦς περιέγραψεν εἴκοσι καὶ ἑνα τῶν ἀριθμῶν τοὺς ἐφεξῆς 1) κυτταρώδη ἰστών 2) ἰστών τῶν νεύρων τῶν ἐγκεφαλονωτιαίων 3) ἰστών τῶν γαγγλιακῶν νεύρων 4) ἰστών τῶν ἀρτηριῶν 5) τῶν φλεβῶν 6) τῶν τριχοειδῶν ἀγγείων, 7) τῶν ἐκδιαπνευστικῶν ἀγγείων 8) τῶν λεμφοφόρων ἀγγείων καὶ ἀδένων, 9) τῶν ὀστέων, 10) τοῦ μυελοῦ τῶν ὀστέων, 11) τῶν χόνδρων 12) τῶν ἀπονευρώσεων 13) τῶν τενοντοχόνδρων 14) τῶν μυῶν 15) τῶν βλενογόνων ὑμένων 16) τῶν ὀρρογόνων ὑμένων, 17) τῶν περιαρθρίων ὑμένων, 18) τῶν ἀδένων 19) τοῦ δέρματος 20) τῆς ἐπιδερμίδος 21) καὶ τῶν τριχῶν.

Τὸ σύστημα τοῦτο τοῦ Βισχάτου ἐξεταζόμενον κατὰ τὰς σημερινὰς ἡμῶν γνώσεις τὰς περὶ ἰστών ἀναμφιλέτως ἀποδείκνυται ἐλλειπὲς καὶ πολλαχῶς ἐσφαλμένον· διότι ἐν αὐτῷ δὲν βλέπομεν π. χ. συναριθμώμενον τὸν ἐλαστικὸν ἰστόν, ἐνῶ ἀπ' ἐτέρου βλέπομεν τὸν Βισχάτον παραδεχόμενον δύο ἰστοὺς διὰ τὰ νεῦρα, δύο διὰ τὰ αἰμοφόρα ἀγγεῖα, ἀρτηρίας καὶ φλέβας, ὑπερ ἢν ἀπάτη προφνήης τοῦ μεγάλου ἐκείνου Ἀνατόμου καὶ Φυσιολόγου. Ἡδυνάμεθα μάλιστα χωρὶς δυσκολίας νὰ αὐξήσωμεν τὸν κατάλογον τῶν σφαλμάτων τοῦ συστήματος τοῦ Βισχάτου. Ἄλλ' αἱ ἀτέλειαι αὐταὶ κατ' οὐδὲν ἐλαττοῦσι τὴν εὐγνωμοσύνην, ἣν ὀφείλομεν πρὸς τὸν ἄνδρα. Ἀτέλειαι τοιαύται παρακολουθοῦσιν ἀπάσας τὰς μεγάλας ἀνακαλύψεις· δύναται τις μάλιστα νὰ ἰσχυρισθῆ, ὅτι ἀδύνατον οἱ μεγάλοι ἄνδρες νὰ μὴ σφάλωσι, καθότι ὁ ἰσχυρὸς αὐτῶν νοῦς παρασύρει αὐτοὺς πολλακίς, καθὼς ὁ θυμοειδὴς ἵππος συμπαράσφρει τὸν ἀναβάτην, ὅποτε ἀκράτητος « θῆρ κροαίνων διὰ πεδίον. »

Ἄλλὰ καὶ τὰς ἀτελείαις ταύταις ἤθελεν ἐπανορθῶσαι ὁ πικρὸς τῆς γενικῆς Ἀνατομίας, ἐὰν μολις τριακοντούτη δὲν ἐθέριζεν αὐτὸν τὸ φθονερὸν δρέπανον τοῦ θανάτου· καὶ ἔπεσεν ὁ μάρτυς τῆς ἐπιστήμης ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐπιμύχων αὐτοῦ ἐργῶν, ὡς ὀλοκαύτωμα ἑαυτὸν προσεσγκῶν εἰς τὴν πάσχουσαν ἀνθρωπότητα ἐν τῇ ἀνθρώπῳ αὐτοῦ ἡλικίᾳ. Ἀδύνατον εἶναι, Κύριοι, διαβάζων τις τὴν οὐδὴν τοῦ κιγγλι-

διωτοῦ περιβόλου τῆς ἱατρικῆς τῶν Παρισίων Σχολῆς, νὰ μὴ καταληφθῇ καὶ ἄκων ὑπὸ εὐλαθείας πρὸς τὸν ἀνδριάντα τοῦ Βισχάτου τὸν ἀνεγερμένον ἐκεῖ πρὸς ἀριστοῦ ἀνίστηναι, καὶ νὰ μὴ κλίνη τὸ γόνυ ἐμπροσθεν τῶν ἡμινηρωμένων χειλέων αὐτοῦ, ἀπ' ὧν φαίνεται ὡσαύτῃ νὰ προχέηται ἀκόμη τὸ ἄρθρον βεῦμα τῆς ἀνδρικῆς ἐκείνης εὐγλωττίας τοῦ συγγραφέως « περὶ ζωῆς καὶ θανάτου. »

Τὸ μεγαλύτερον ὅμως κατόρθωμα τοῦ Βισχάτου ἦν, ὅτι ἠνέφεξε τὸν δρόμον, ἐφ' οὗ ὄφειλον νὰ βαδίσωσιν οἱ μεταγενέστεροι καὶ μάλιστα οἱ γερμανοὶ Φυσιολόγοι καὶ Ἀνατόμοι.

Τὸν πρῶτον ὠθησάν πρὸς σπουδὴν τῆς γενικῆς Ἀνατομίας ἔδωκεν ἐν Γερμανίᾳ ὁ πρὸ δύο ἐτῶν ἀποθανὼν Βάλθαρς, ὁ τῆς χειρουργικῆς καθηγητῆς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Μονάχου καὶ διδάσκαλος ἡμῶν. Χειρουργὸς μὲν ἦν ὁ Βάλθαρς, ἀλλ' ἀνήκεν εἰς τὰς εὐρείας ἐκείνας ἀνθρωπίνους διανοίας, πρὸς αἷς οὐδὲν ἀλλότριον οὐδ' ἀνέφικτον. Ὁ χειρουργὸς οὗτος δι' ὄλων πενήκοντα ἐνιαυτῶν τὸ ἀγλάισμα τῶν Πανεπιστημίων Λανδσχούτου καὶ Μονάχου, ἠσχολήθη μετ' ἐπιτυχίας μεγάλης περὶ τὴν Φυσιολογίαν, καὶ ὅπως ἐξακριβώσῃ καλλίτερον τὰ φυσιολογικὰ ζητήματα, ἔστρεψε τὴν προσοχὴν του πρὸς τὴν Γενικὴν Ἀνατομίαν, καὶ ἠσθάνθη ταύτης τὴν ἀπαραίτητον ἀνάγκην καὶ τὴν μεγίστην ὠφέλειαν. Ὡς δ' ἄνθρωπος ἐμπλεὲς φιλοσοφικοῦ νοῦς καὶ καλλιτέχνης ἀμίμητος περὶ τὴν χρῆσιν τοῦ λόγου, ἐνεφύσησεν εἰς τὴν τότε βασιλεύουσαν φυσικοϊστορικὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ἱατρικὴν τὸ ἀληθὲς πνεῦμα τοῦ πειραματισμοῦ, καὶ διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος ἐξεκέντησε τὸν ζῆλον τῶν Γερμανῶν πρὸς καλλιέργειαν τῆς καινοφανοῦς ἐπιστήμης· καὶ ὁ Νέστωρ ἐκεῖνος τῆς ἱατρικῆς « τοῦ καὶ ἀπὸ στόματος γλυκίων μέλιτος ῥέειν αὐδὴ », καὶ πρὸς ἃν ἐπεδαψίλευσεν ἡ εἰμαρμένη τσαούτα χαρίσματα, εἶχε καὶ τὴν εὐτυχίαν ἐπιζήσας νὰ ἴδῃ, ὅπως καλοῦς ἐκόμισε τοὺς καρπούς τὸ δένδρον, ὅπερ μετεφύτευσεν εἰς τὴν πεφιλημένην αὐτοῦ καὶ ζηλωτὴν πατρίδα, τὴν καλλίτεκνον Γερμανίαν!

Κατὰ τὸ παράδειγμα λοιπὸν τοῦ Βισχάτου καὶ τὴν προτροπὴν τοῦ Βαλθάρου ἤρξαντο οἱ τε Ἀνατόμοι καὶ Φυσιολόγοι νὰ καταγίνωνται συντονώτερον περὶ τὴν γενικὴν Ἀνατομίαν καὶ νὰ ἐπιχειρῶσιν ἀκριβέστερον διάφορα τεμάχια ταύτης· οὕτω δὲ παρεσκευάσθη ὕλη καὶ πλείων καὶ ὀρθότερον παρατηρηθεῖσα. Τὸ δὲ 1816 προσέβη εἰς τὸ μέσον ὁ Τρεῦϊρανὸς, ὅστις ἀπεπειράθη νὰ χωρήσῃ μακρότερον τοῦ Βισχάτου καὶ τοὺς ἰστοὺς τούτου νὰ διαίρῃσιν εἰς ἀπλοῦστερα μέρη, εὐδιάγνωστα καὶ εὐόριστα διὰ τοῦ μικροσκοπίου. Παραδέχθη λοιπὸν ὁ μνησθεὶς συγγραφεὺς τρία εἶδη θεμελιωδῶν καὶ ἀπλῶν συστατικῶν ἀπάντων τῶν ὄργάνων α) οὐσίαν τινὰ ὁμογενῆ καὶ ἀδιάπλαστον β) κυλίνδρους ἢ ἴνας καὶ γ) σφαιρίδια. Ἄλλὰ καὶ ἡ διαίρεσις αὕτη τοῦ Τρεῦϊρανοῦ καὶ ἡ συστηματοποίησις ἦν πρόωρος, καθότι ἔλλειπον ἀκόμη παρατηρήσεις ἀναμφιλέκτοι καὶ βέλαιαι. Καὶ ὡς παράδειγμα ἀναφέρωμεν τὸν κυττα-

ρώδη ἰστόν, περὶ οὗ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἀκόμη αὐτὴν τοῦ Τρεῦϊρανοῦ ἐπρεσβεύοντο ἀντιφατικώταται δόξαι, οἷον παρὰ τικῶν μὲν, ὅτι ὁ κυτταρώδης ἰστός ἦν οὐσία ἀμορφος καὶ ἀόριστος, παρ' ἐτέρων δὲ, ὅτι ἦν βλενωδὴς οὐσία ἐπιτηδεῖα νὰ διαπλασθῇ καὶ μεταμορφωθῇ κατὰ πολυειδέστατον τρόπον κτλ.

Τὸ παράδειγμα τοῦ Τρεῦϊρανοῦ ἠκολούθησαν καὶ ἕτεροι πολλοὶ μεταξὺ τῶν τε Γερμανῶν καὶ τῶν Γάλλων, ἀλλὰ πάντες διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, δι' ὃν ἀπέτυχεν ὁ Τρεῦϊρανὸς, ἀπέτυχον καὶ αὐτοὶ, καὶ πολλαχῶς μάλιστα ἐξώκειλαν εἰς ἰδέας παραδόξους. Καὶ τοιοῦτόν τι πάσχει ὁ ἄνθρωπος, ὅποτε πρὶν ἢ ἀναγνωρίσῃ καλῶς τὰ καθ' ἕκαστα μέρη, θελήσῃ νὰ περιλάβῃ καὶ ἐξηγήσῃ τὸ ὅλον. Καὶ πρῶτον μὲν ὁ Ὅκεν ἰδὼν, ὅτι τὰ σώματα τὰ ἐπιμήκη καὶ κερκοφόρα, τὰ ἐντὸς τῆς γοῆς τοῦ ἀνθρώπου περιεχόμενα, δεικνύουσιν εἶδος τι αὐθυπάρκτου κινήσεως, διὸ καὶ ἀπεκλήθησαν σπερματοζῶα, καὶ ἐπίσης φυτικαὶ οὐσίαι ἐντὸς ὕδατος σπόμεναι γεννῶσι παρεγγυματικά ζῶα, ὠρμήθη ἐκ τῶν φαινομένων τούτων νὰ ἰσχυρισθῆ, ὅτι καὶ πάντα τὰ ὑψηλότερα διωργανωμένα ζῶα τε καὶ φυτὰ συγκροτοῦνται ἐκ σμικροτάτων μορίων ἐνζῶων (μονάδων), τὰ ὁποῖα ἄμα εἰσελθόντα εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν ἐμφύγων ἐκείνων ὄντων οἰοῦναι καταπαύονται τοῦ αὐτοτελῶς ζῆν, ἄμα δὲ πάλιν ἀποχωρισθῶσιν ἀπὸ τοῦ σώματος τοῦ ὑπ' αὐτῶν συνθεθειμένου, ἀνακτῶνται τὴν προτέραν αὐτῶν καὶ ἰδιορρυθμὸν ζωὴν. Ὁ Δουίγγερς, ἕτερος μέγας ἀνατόμος τῆς ἐν Μονάχῳ Ἀκαδημίας, καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ὠκοδόμησαν τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ἐξ αἰμοσφαιρίων, ἅπερ κινούμενα ἐντὸς ῥαχιδῶν ἀρίστων τοῦ παρεγγύματος τῶν ὄργάνων, παρατίθενται ἀλλήλοις, συγκολλῶνται καὶ διαφοροτρόπως μετασχηματιζόμενα ἀποκαθίστανουσι τὰ διάφορα ὄργανα· ἐκλούμενα δὲ πάλιν ἀπ' ἐκείνων ἀνακμίνονται μετὰ τοῦ λοιποῦ ἐντὸς τῶν ἀγγείων κυκλοφοροῦμένου αἵματος. Ὁ Μαύερς μάλιστα ἀπέδωκεν εἰς τὰ αἰμοσφαιρία ζωὴν ἰδίαν καὶ αὐτεξούσιον κίνησιν, ἕως καὶ αἰσθῆσιν μάλιστα. Ὁ Ἐϋσίγγερς δὲ προβάς ἐτι περαιτέρω παρεδέχθη ὡς πρῶτιστον καὶ ἀπλοῦστατον συστατικῶν τῶν ἐνοργάνων σωμάτων τὸ σφαιρίον καὶ ἐζήτησε τούτων τὴν γέννησιν νὰ ἐξηγήσῃ οὕτω πως. Ἐγχεῖται, εἶπε, τῇ ὕλῃ τῇ ἀμόρφῳ καὶ πρωτοτύπῳ ἡ δύναμις τοῦ συστέλλεσθαι καὶ ἡ τοῦ διατέλλεσθαι. Αἱ δυνάμεις αὐταὶ ἰσοβαθμίως μὲν ἐνεργοῦσιν γεννῶσι τὸ σφαιρίον, οὕτως τὰ διάφορα ἄτομα ἀπομακρύνονται ἀπὸ τοῦ κέντρου ὑπὸ τῆς διασταλτικῆς δυνάμεως, συγκρατοῦνται ὅμως περὶ αὐτὸ ὑπὸ τῆς ἐτέρας δυνάμεως, τῆς ἐρελευκτικῆς ἢ συστατικῆς. Ἐντεινομένης δὲ περισσώτερον τῆς διασταλτικῆς δυνάμεως, παράγεται ἐκ τοῦ ὁμογενοῦς σφαιρίου ἀσκίον· καὶ ὅπου μὲν πολλὰ τινὰ καὶ ἀπλᾶ σφαιρία παράκεινται, συναρμολογοῦνται ἀλλήλοις διὰ τῆς ἐπιεργείας χημικῶν δυνάμεων καὶ οὕτω γεννῶνται ἔντες ὅπου δὲ ἀσκία συναρμολογοῦνται, ἐκεῖ γεννῶνται σωληνῆς, ἀγγεῖα, κτλ. Οὕτω λοιπὸν ὁ Ἐϋσίγγερς ἐπλησίασεν εἰς τὴν ἀλήθειαν μᾶλλον τῶν λοιπῶν κατὰ τοῦτο, καθ' ὅσον παρεδέχθη ὡς πρῶτον τύπον

εἶδος τῶν συστατικῶν μορίων τοῦ σώματος, τὸ σφαιρίον, ἂν καὶ φαντασιώδης ἢ ἀναπόδεικτος εἶναι ἡ ἐξηγήσις τῆς γενέσεως τοῦ σφαιρίου αὐτοῦ.

Ἐν διδασκαλίᾳ τὴν περὶ τῶν σφαιρίων, ὡς ἀρχετύπων καὶ ἀπλοῦστατων συστατικῶν, ἐπλάτυνε καὶ ἐτελειοποίησεν ὁ γάλλος Ρασπάλλης. Ἐδίδαξε δ' οὕτως, ὅτι ἀνεπτυγμένα ὄντα τὰ ἄτομα παριστάνουσιν κακὰ ἢ κύτταρα, ἅτινα ἔχουσιν ἕκαστον ζῶν ἰδίαν, καὶ τὴν δύναμιν τοῦ γεννᾶν ἐντὸς αὐτῶν ἑτέρα κύτταρα ὁμοίμορρα, καὶ ταῦτα πάλιν ἑτέρα καὶ οὕτω καθέξῃς μέχρι τοῦ ἀπείρου. Γεννῶνται δὲ κατὰ πρῶτον σφαιρία δίκην σταγονίων ἐλαίου, ἅτινα ἐντὸς τοῦ ὕδατος λαμβάνουσι σχῆμα σφαιρικὸν καὶ ἐλθόντα εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ αἵρος ἐκμυζῶσιν ὀξυγόνον. Εἰς τὸ μετέπειτα δ' ἐνοῦνται τὰ σφαιρία μετ' ἀνοργάνων βάσεων (τιτάνου, μαγνησίας κτλ.) καὶ τότε ἀρχονται νὰ διαίρωνται εἰς κύτος καὶ εἰς βρεσθῆν τινὰ οὐσίαν ἐμπεριεχομένην τῷ κύτει. Καὶ τὸ μὲν κύτος κατὰ τὴν πρῶτην ἐποχὴν τῆς γενέσεως αὐτοῦ φαίνεται ἄνισον, πιθανὸν ὅμως εἶναι ὅτι τὸ κύτος συγκροταίται ἐκ κόκκων, οἵτινες εἰσι διατεταγμένοι σπειροειδῶς περὶ τὸν νοσητὸν ἄξονα τοῦ κυττάρου. Ἐγχεῖ δὲ τὸ κύτος τὴν δύναμιν τοῦ ἐκμυζᾶν ὕγρὰ καὶ αἶρα καὶ ἐκπέμπει ἢ ἀποκρίνει τοιαῦτα. Παραβάλλει δ' ὁ Ρασπάλλης τὰ κύτταρα ταῦτα ἡ ἀσκία πρὸς κρύσταλλα ἀρχέγονα, τοιαῦτα δηλαδὴ, οἷα διαπλάσσονται ἐντὸς διαλύσεων χημικῶν οὐσιῶν, κτλ. τὸν δὲ σχηματισμὸν τῶν κυττάρων τούτων ἀποκαλεῖ κρυστάλλωσιν εἰς ἀσκία, ἢ κρυστάλλωσιν ὀργανικὴν crystalisation organique. Ἐκαστον δὲ κύτταρον ἀπὸ τοῦδε ἐνεργεῖ αὐτεξούσιως, γεννᾷ ἐντὸς αὐτοῦ ἑτέρα ὁμοίωματα, ἐκμυζᾷ ὕλας, ἐκπέμπει τοιαῦτας, διαπλάσσεται διαφορῶς καὶ συμπαράσταται ἐτέροις δι' ἐρελευκτικῆς, καὶ οὕτω παράγεται τὸ ὄργανικὸν βασίλειον. Ἀφικόμενος δὲ εἰς τὸ συμπέρασμα τοῦτο ἀνέκραζεν ἐν τῇ χαρᾷ αὐτοῦ καὶ τῇ ὑπερηφάνειᾳ ὁ γάλλος Φυσιολόγος « δότε μοι κύτταρον δυνάμενον νὰ ἀπὸρροφήσῃ ὕλην καὶ παρασκευάσῃ ἡμῖν ὄργανισμὸν τέλειον καὶ ἐνζῶον » ἀπαραλλάκτως καθὼς ποτε ἀνέκραζεν ὁ Συρακούσιος Ἀρχιμήδης « δός μοι πᾶ στω καὶ τὰν γὰν κινήσω. »

Ἐφίκετο δὲ ὁ Ρασπάλλης εἰς τὸν σχηματισμὸν τῆς εἰρημένης θεωρίας ἐκ τῆς παρατηρήσεως τῶν ἀμυλοκυττάρων ἐν τῷ φυτικῷ ὄργανισμῷ καὶ τοῦ λίπους ἐν τῷ ζωικῷ σώματι. Εἶδε δηλονότι, ὅτι τὰ σωληνοειδῆ καὶ ἰνώδη μέρη τῶν φυτῶν γεννῶνται ἐκ κυττάρων, ἅτινα συμπαράστασόμενα καὶ ἐπιμηκυνόμενα συγκολλῶνται κατὰ τὸν τόπον τῆς ἀμοιβαίας ἐπαφῆς, καὶ οὕτω παριστάνονται τὰ διάφορα ὄργανα τῶν φυτῶν· τοιοῦτόν τι παρεδέχθη συμβαῖνον καὶ ἐπὶ τῶν ζῶων. — Αὐτὸν δ' ἠκολούθησεν ἡ αὐτῷ συνεβάδισεν ὁ Δυτροχέτος, ὅστις ἀναλύσας μικροσκοπικῶς μέρη τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζῶων, ἠγωνίσθη νὰ παραβάλλῃ τὴν γένεσιν ἑκατέρων καὶ νὰ ἀποδείξῃ αὐτὴν ὡς παραπλησίαν.

Ἄλλ' οὐδ' ὁ Ρασπάλλης οὐδ' ὁ Δυτροχέτος ἠδυνήθησαν νὰ παρακολουθήσωσι τὴν γένεσιν τῶν διαφορῶν ἰστών καὶ ἐμπράκτως νὰ ἀποδείξωσιν, ὅτι

ώς ἀληθῶς γεννῶνται ἅπαντες οἱ ἰστοὶ καὶ μετ' αὐτῶν τὰ ὄργανα τοῦ σώματος ἡμῶν ἐκ σφαιρίων καὶ κυττάρων. Διὸ καὶ ἡ θεωρία αὐτῶν, ὅσον ἄλλως τε καὶ ἂν προσήγγιζε τῇ ἀληθείᾳ, δὲν ἐπέσυρεν ὅσον ἔδει τὴν προσοχὴν τῶν Φυσιολόγων καὶ Ἀνατόμων διότι παράκαιρος ἐφαίνετο ἀκόμη ὁ τῶν θεωριῶν σχηματισμὸς, ἀφ' οὗ οὐδ' αὐτοῦ τοῦ κυττάρου ἡ ἱστορία ἦν εἰσέτι ἐντελῶς ἐγνωσμένη, καὶ διότι συνείδον πλέον οἱ Φυσιολόγοι, ὅτι μεγίστη ἐπῆλθεν ἡ βλάβη εἰς τὴν ἱατρικὴν ἐκ τῆς παρακαίρου ἐναγκαλίσεως θεωριῶν τε καὶ ὑποθέσεων. Πράγματα, γεγονότα, φαινόμενα ἀληθῶς παρατηρηθέντα καὶ ὀρθῶς ἐξηγηθέντα ἐζήτουν νὰ συμφορήσωσι, τοιαῦτα δὲ ἐπαρουσιάζοντο καμπληθῆ ἐπὶ τοῦ ἀκατεργάστου καὶ ἀπερᾶντου πεδίου τῶν φυσικοϊστορικῶν ἐπιστημῶν.

Ὁ Ἄγγλος Βόβερτος Βράουν, ὁ μεγίστος τῶν καθ' ἡμᾶς Βοτανικῶν, ἀνεκάλυψεν ἐν ἔτει 1831 τὸν πυρήνα ἐντὸς τῶν φυτικῶν κυττάρων, ἀλλ' ὁ Σχλεϊδενος ἀνεγνώρισε τὴν σημασίαν αὐτοῦ, ὁ εὐφύεστατος ἐκεῖνος καὶ πολὺμικτότατος καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βόννης. Ἀπέδειξε δηλονότι, ὅτι τὸ ὑποστρόγγυλον ἢ ὠοειδὲς σφαιρίον τοῦτο, τὸ κείμενον ἐν τῷ τοίχῳ τοῦ κυττάρου, εἶναι κατὰ τινὰ τρόπον τὸ πλαστικὸν ὄργανον τοῦ κυττάρου αὐτοῦ, καθότι αὐτὸ πρῶτον εἰδοποιεῖται (διαπλάσσεται), καὶ ἔπειτα γεννᾶται ἢ κρυσταλλοῦται περὶ τὸν πυρήνα τὸ κύτος, καὶ ὕγον ἐκμυζῶν εὐρίσκεται, ἀναφυσᾶται κτλ. Βίχον μὲν ἤδη καὶ πρότερον παρατηρήσει τινὲς τῶν φυσιολόγων τοιοῦτόν τι σωματίον ἢ κελίδα ἐντὸς τῶν αἰμοσφαιρίων, ἀλλὰ δὲν προσήρτησαν εἰς αὐτὸ σημασίαν τινά. Ἀπὸ τοῦδ' ὅμως διεγερθέντες ὑπὸ τοῦ Σχλεϊδένου ἀνεζήτησαν τὸν πυρήνα ἅπανταχοῦ, καὶ ἀνεκάλυψαν αὐτὸν ἐν τοῖς λεμφοσφαιρίοις, ἐν τοῖς βλεννοσφαιρίοις, τοῖς πνοσφαιρίοις, τὰς ἐπιδερμίδας, τῆς μελαγχρωστικῆς οὐσίας, τῶν χόνδρων, τῶν κεντρικῶν μορίων τῶν νεύρων, ἐν καὶ ἐντὸς παθολογικῶν νεοπλασμάτων. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ὠοειδὲς σφαιρίον ἀνεγνώρισθη ὡς κύτταρον καὶ ἡ βλαστικὴ ἄλλως ὡς ὁ πυρῆν.

Πολλοὶ μὲν τῶν Φυσιολογῶν ἀπερᾶνθησαν περὶ τῆς μεγάλης ἀναλογίας, ἣτις ὑπάρχει μεταξύ τῶν πυρήνων καὶ κυττάρων τῶν ζώων πρὸς τοὺς πυρήνας καὶ τὰ κύτταρα τῶν φυτῶν, ἀλλ' οὐδεὶς ἠδυνήθη εἰσέτι νὰ ἀποδείξῃ συστηματικῶς τὴν ταυτότητα τῆς ἀρχικῆς διαπλάσεως τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων. Ἐναπέκειτο δὲ εἰς τὸν ἐκ Βερολίνου Σχουάννον ν' ἀναφύσῃ τὸν πέπλον, τὸν ἐπικαλύπτοντα τὴν ἀρχικὴν ἐκείνην διάπλασιν, καὶ ἀνεφύσῃ αὐτὸν ὁ δαιμόνιος ἀνὴρ μετὰ τοσαύτης ἐπιτυχίας καὶ ἐντελείας, ὥστε δικαίως ἐθεωρήθη αὐτὸς ὡς ὁ δεῦτερος τῆς γενικῆς Ἀνατομικῆς πατήρ. Ἐν τῷ πολυκρότῳ συγγράμματι αὐτοῦ τῷ ἐπιγραφόμενῳ ε περὶ τῆς ταυτότητος περὶ τὴν κατασκευὴν τῶν ὀργάνων τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων ἀνεφύσῃ μετὰ μεγάλης σαφηνείας καὶ βασιμότητος, συμπαρατιθεῖς ἐκάστοτε καὶ τὴν διὰ τοῦ μικροσκοπίου ἀποδείξιν, ὅτι τὸ πᾶν ἐκ κυττάρων καὶ δι' αὐτῶν, καὶ διὰ διαδοχικῆς ἀναλύσεως ἀπεσύνθεσε τὴν ἐνζῶον φύσιν καθ' ὅλα αὐτῆς

τὰ συστήματα καὶ τοὺς ἰστούς εἰς κύτταρα καὶ πυρήνας, καὶ οὕτω κατέδειξεν ἡμῖν, ὅτι ὁ Πλάστης ἐν τῇ ἀπείρῳ σοφίᾳ αὐτοῦ ἠδυνήθη ἐκ τῶν αὐτῶν ἐπιμόρφων στοιχείων νὰ σχηματίσῃ καὶ τὴν ἀπλουστάτην ἄλγην καὶ τὴν καλλιανθῆ καμελίαν, καὶ τὸν χαμερπῆ σκόληκα καὶ τὸ ἀριστούργημα τῶν χειρῶν τοῦ τὸν ἄνθρωπον!

Ὁ Σχουάννος διήρσε τοὺς ἰστούς τοῦ σώματος ἡμῶν εἰς πέντε κλάσεις τὰς ἐφεξῆς 1) εἰς αὐθύπαρκα καὶ μεμονωμένα κύτταρα (λεμφοσφαίρια), αἰμοσφαίρια, βλεννοσφαίρια, πνοσφαίρια) 2) εἰς αὐθύπαρκα μὲν ἀλλὰ μετ' ἀλλήλων συνεχόμενα καὶ ἰστὸν ἀποτελοῦντα κύτταρα (καὶ ἐνταῦθα ἀνήγαγε τὴν ἐπιδερμίδα καὶ τὰ καλούμενα κεράτια πλάσματα, τὴν μελαγχρωστικὴν οὐσίαν καὶ τὸν κρυσταλλώδη φακὸν τοῦ ὀφθαλμοῦ) 3) εἰς κύτταρα, ἐφ' ὧν μόνον οἱ τοῖχοι συναΐζονται καὶ συγχωνεύονται, οἷον χόνδρος, ὀστοῦν καὶ ὀδόντες 4) εἰς κύτταρα παρατενόμενα εἰς ἴνας, οἷον ἰστὸς κυτταρώδης, ἰστὸς τενόντων καὶ ἰστὸς ἐλαστικὸς, καὶ 5) εἰς κύτταρα, παρ' οἷς καὶ οἱ τοῖχοι συγχωνεύονται καὶ τὰ κοίλα τῶν κυττάρων συγχωνοῦσι καὶ οὕτως ἀποτελοῦνται σωληνῶδες συνεχεῖς, καὶ τοιαῦτα εἰσι μῦς, νεῦρα, τριχοειδῆ κτλ. Μετὰ δὲ τὸν Σχουάννον ἐτροποποίησαν ἄλλοι ἄλλως τὰς διαιρέσεις καὶ τὰς συστηματοποιήσεις τῆς Γενικῆς Ἀνατομίας, ἐκάστος κατὰ τὸ δόκον ἢ τὰς προεσχηματισμένας ἰδέας.

Τὸ συγγραμμά τοῦ Σχουάννου, ἴσως δὲ καὶ ἡ ἐκ τῆς ἐπιτυχίας δόξα, ἡ στεφανώσασα τὸν ἄνδρα, παρωτρυνον πολλοὺς τῶν Ἀνατόμων καὶ Φυσιολόγων νὰ ἐπιδοθῶσι μετὰ πλειοτέρου ζήλου καὶ πλειοτέρας ἐπιμονῆς πρὸς τὰς μικροσκοπικὰς ἐρεῦνας, καὶ τοσοῦτον γενικῆ τὴν σήμερον κατέστη ἡ περὶ τὴν γενικὴν Ἀνατομίαν σπουδὴ ἐν Γερμανίᾳ πρὸ πάντων, ὥστε καθὼς ὁ Λαϊνέκος ἐκεῖνος ἐλεγεν, ὅτι ἄνευ ἐπικρούσεως καὶ στηθοσκοπίου δὲν ἤθελε νὰ ἐπαγγελλῆται τὸν ἱατρὸν, οὕτω καὶ ἄνευ γνώσεως τῆς Γενικῆς Ἀνατομίας δὲν τολμῶσι τὴν σήμερον ν' ἀποκαλέσωσιν ἑαυτοὺς ἐπιστήμονας ἱατροὺς οἱ περὶ τὴν ἱατρικὴν ἀσχολούμενοι.

Μεταξὺ δὲ τῶν ἀλλων διεκρίθησαν ὡς πρωταγωνισταὶ εἰς τὸ στάδιον τῆς γενικῆς Ἀνατομίας ὁ Οὐαλεντίνος, Ἐνλιος, Οὐάγγερος, Βισχόφφιος, Κοιλίκερος, Γέρβερτος καὶ πολλοὶ ἄλλοι, ἐξ ὧν ἐκάστος διέπρεψε μάλιστα περὶ τὴν ἐρευναν ἑνὸς κλάδου. Οὕτως ὁ μὲν Οὐαλεντίνος θεωρεῖται ὡς ὁ τὰ πλείστα διαπραχόμενος περὶ τὴν γενικὴν Ἀνατομίαν τῶν νεύρων, ὁ δὲ Ἐνλιος ὡς ὁ τὰ μάλιστα διευκρινήσας τὰ περὶ τῶν βλεννογόνων ὑμένων καὶ τῆς ἐπιδερμίδος, ὁ δὲ Οὐάγγερος ὡς ὁ κάλλιστα ἐξακριβώσας τὰ κατὰ τὸ αἷμα, ὁ Βισχόφφιος τὰ κατὰ τὴν ἐμβρυολογίαν, ὁ Κοιλίκερος τὰ κατὰ τὴν κατασκευὴν πολλῶν σπλάγγων καὶ ὡς ὁ τὴν μικροσκοπικὴν ἀνατομίαν ἀπαραίτητον μέρος τῆς περιγραφικῆς Ἀνατομικῆς καταστήσας κτλ.

Ἐν τοῖς προηγουμένοις ἐξεθέσαμεν, ὅποια τις ἡ Γενικὴ Ἀνατομία, ὅποσον τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς, πόθεν παρεκινήθησαν οἱ ἱατροὶ νὰ ἀσχοληθῶσι περὶ τὴν

ἐπιστήμην ταύτην, καὶ ὅποια ἡ ὁδὸς, ἐφ' ἣς ἐβάδισαν, μέχρις οὗ διαπλάσωσιν αὐτήν. Καὶ εἶδομεν μεταξὺ ἄλλων, ὅτι ὡς ἐξ ἐνστίγματος ἐμάντευσαν οἱ ἀρχαῖοι προπάτορες ἡμῶν τὴν σύνθεσιν τῶν σωματικῶν ἐξ αὐτόμων ἢ μονάδων, ἂν καὶ εἰς τὸν αἰῶνα ἡμῶν ἀπεδείχθη ἐμπράκτως ὡς ἀληθῆς ἡ ἰδέα τοῦ Ἀναξαγόρου καὶ Ἀριστοτέλους καὶ τῶν Ἐπικούριων.

Ἰπολείπεται δὲ τώρα, κύριοι, νὰ ἐκθέσωμεν καὶ κατὰ πόσον εἰσὶν ἀναγκαῖαι αἱ Ἀνατομικαὶ γνώσεις πρὸς ἐξάσκησιν τῆς ἱατρικῆς. Βέβαιον μὲν εἴμεθα, ὅτι ἐκάστος ἡμῶν ἐστὶ πεπετισμένος περὶ τῆς ἀναγκαϊότητος τούτων. Ἐδέχεται ὅμως νὰ μὴ ἐχῶσι τιμῆς καθαρὰν συνείδησιν τῆς σπουδαιότητος τῶν ἀνατομικῶν γνώσεων, καὶ πρὸς τούτους ἀπευθυνόμεθα τώρα, καὶ θέλομεν νομίσαι ἡμᾶς αὐτοὺς εὐτυχεῖς, ἐάν δυνηθῶμεν νὰ ἐκκαύσωμεν τὸν πρὸς τὴν Ἀνατομίαν ζῆλον αὐτῶν!

Τῆς ἱατρικῆς τελικὸν ἀντικείμενον καὶ σκοπὸς εἶναι ἡ διατήρησις τῆς ὑγείας τοῦ σώματος καὶ ἡ ἐπανόρθωσις αὐτῆς, ἐάν ποτε διατραχηθῇ. Ἀλλὰ τὸ σῶμα τοῦτο, οὐτινος τὴν κατὰ φύσιν πορείαν προτιθέμεθα νὰ διαπραχῶμεν. εἶναι ἀθροισμα πολλῶν ὀργάνων, ὧν ἐκάστον εἶναι ἄλλως ἄλλαχθ' διοργανωμένον, καὶ ὧν ἐκάστον φέρει δυνάμεις ἰδιαιτέρας, ὧν περ ἅπασων ἡ ἄρμονικὴ συνέργεια καὶ ἀλληλεπίδρασις ἀποτελεῖ, οὕτως εἶπεῖν, τὴν μουσικὴν τῆς ζωῆς = τὴν ὑγίειν. Ἀνάγκη λοιπὸν πρὶν ἢ ἐπιχειρήσωμεν νὰ διορθώσωμεν τὴν διατραχηθεῖσαν ὑγίειν, αὐτὸ τὸ τελικὸν ἐξαγόμενον τῆς προαρχοῦδου ἀλληλεπίδρασεως πολυκρηθμῶν ὀργάνων, ἀνάγκη πᾶσα, λέγω, νὰ γνωρίσωμεν πρότερον, ὅποσα καὶ ὅποια τὰ ὄργανα ταῦτα καὶ τοῦ σώματος ἀπαραστικὰ ἀνάγκη νὰ παρακολουθήσωμεν αὐτῶν τὴν πρώτην ἀρχὴν, τὴν διάπλασιν, τὸν τρόπον τῆς ἐνεργείας, τὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τὰ λοιπὰ, τὴν πάθησιν ὑπ' ἐκείνων, ἀνάγκη νὰ καταλάβωμεν τὴν σημαντικότητά ἐκάστου, τὸ οὐσιώδες ἢ ἐπουσιώδες τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν, ἐν ἐνὶ λόγῳ, ἀνάγκη πρῶτον νὰ ἐρευνήσωμεν ἀπάσας τὰς ὑλικὰς σχέσεις τῶν ὀργάνων, νὰ λάβωμεν αὐτῶν ἐπίγνωσιν καὶ συνείδησιν καθαρὰν, διὰ νὰ δυνηθῶμεν ἀπταιστικῶς νὰ ἐνοήσωμεν, τίνι τρόπῳ ἀλλοιοῦνται καὶ, ἀπαξ ἀλλοιωθέντα, τίνι τρόπῳ καταθλοῦσι τὴν πάθησιν αὐτῶν διὰ τῶν παθολογικῶν συμπτωμάτων, τὰ ὅποια ἐν παρόδῳ εἰρησθῶ, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, εἰμὴ αὐτὰ τὰ παραμορφωθέντα φυσιολογικὰ φαινόμενα. Τοῦτο δὲ κατορθοῦμεν διὰ τῆς ἐνδελεχοῦς σπουδῆς καὶ τῆς ὅσον ἐνεσθὶν ἀκριβεστέρως γνώσεως τῆς Ἀνατομίας, ὑπὸ τὴν τριπλῆν αὐτῆς μορφήν, ὡς γενικῆς, ἐιδικῆς καὶ παθολογικῆς. Πρόκειται π. χ. νὰ ἐνοήσωμεν τὸ εἶδος ἐκεῖνο τῆς τῶν πνευμόνων διαταρᾶξεως, ἣν περ ἀποκαλοῦσιν οἱ Παθολόγοι πνευμονίαν, ἀδύνατον νὰ καταλάβωμεν πῶς γεννᾶται ὁ βῆξ ὁ κατατρυχῶν τὸν ἀσθενῆ, ἡ δύσπνοια ἢ ἐμβάλλουσα αὐτὸν εἰς ἀπελπισίαν, πῶς γεννῶνται τὰ ἐκ τῆς στηθοσκοπίας φαινόμενα, ὁ συμπαθητικὸς ἔμετος κτλ. ἐάν δὲν γνωρίζωμεν πρότερον ἐκ τῆς ἀνατομίας ἀκριβῶς τί ἐστὶ πνεύμων, πού κεῖται, ὅποια ἡ λεπτοτέρα αὐτοῦ κατασκευὴ, ὅποσον

μέριον αὐτοῦ πάσχει, ποῖα ἡ ἐξάρτησις ἀπὸ τοῦ πνευμογαστρικοῦ νεύρου, ποῖα ἡ Ἀνατομικὴ σχέσις πρὸς τὴν καρδίαν, πῶς ποτε ἀλλοιώσις τῶν πνευμόνων ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος, ὅποια ἡ σχέσις πρὸς τὸν σπύμαγον, τὸ ἥπαρ, τὸ διάφραγμα καὶ καθιζῆς. — Ἐάν δὲν γνωρίζωμεν ὅποια ἡ ἀνατομικὴ σχέσις τῶν κατὰ τὴν μήτραν μορίων, ὅποια ἡ κατασκευὴ αὐτῶν, πόθεν ἐξαρτᾶται ἡ λειτουργία, ἂν ἐκ τῶν γαγγλιακῶν νεύρων, ἢ τῶν ἐγκεφαλικῶν ἢ καὶ ἐξ ἀμφοτέρων συνάμα, ὅποια ἡ κατασκευὴ καὶ διάταξις καὶ συγχωνοῦσι τῶν τῆς μήτρας ἀγγείων κτλ. ἀδύνατον εἶναι νὰ ἐνοήσωμεν τὸν μηχανισμόν τοῦ τόκου, νὰ διαγνώσωμεν ἀσφαλῶς νόσον τινὰ τῆς μήτρας καὶ νὰ καταλάβωμεν, πῶς ποτε γεννῶνται τὰ πολυειδέστατα ἐκεῖνα φαινόμενα, ἀπερ κλοῦσιν οἱ Παθολόγοι ὑστερισμόν, καὶ τὰ ὅποια, ἀστατα καὶ ἀπατηλὰ ὄντα, δύνανται νὰ ὑποδυθῶσι τὸ μορμολύκιον τῶν πολυειδέστατων νόσων τοῦ ἐγκεφάλου καὶ νοτιαίου μυελοῦ.

Πρόκειται νὰ ἐνοήσωμεν πῶς γεννῶνται αἱ κηλιδαι; Ἀδύνατον εἶναι νὰ κατορθώσωμεν τοῦτο, ἐάν δὲν γνωρίζωμεν ἐκ τῆς Ἀνατομικῆς πῶς ἐστὶ κατασκευασμένος ὁ βουβωνικὸς καλούμενος σωλὴν, ὅποια ἡ σχέσις τοῦ περιτοναίου πρὸς αὐτόν, τῆς ὑπογαστρικῆς ἀρτηρίας καὶ φλεβῆς ἢ διαδρομῆς κτλ. καὶ ἐπομένως ἀδύνατον νὰ ἐπιφέρωμεν τὴν προσήκουσαν θεωρητικὴν τῶν καθειργμένων ἐντέρων, ἣτις δὲ ἐστὶν ὁ τελικὸς σκοπὸς τῆς ἱατρικῆς ἡμῶν ἐνεργείας.

Ἐλάδομεν, κύριοι, ἀνὰ ἐν παράδειγμα ἐκ τῶν τριῶν μεγάλων καὶ πρακτικῶν τῆς ἱατρικῆς κλάδων, τῆς ἐσωτερικῆς ἱατρικῆς, τῆς Χειρουργικῆς καὶ τῆς Μαιευτικῆς, διὰ νὰ καταστήσωμεν ὀφθαλμοφανῆ τὴν σπουδαιότητα τῶν ἀνατομικῶν γνώσεων. Ἄλλ' ἂνευ κόπου τινὸς ἠδυνάμεθα νὰ διέλθωμεν καὶ ἐνα ἑκάστον τῶν λοιπῶν, ν' ἀντεξετάσωμεν αὐτὸν πρὸς τὴν Ἀνατομίαν καὶ νὰ ἀποδείξωμεν τὴν ἐξάρτησιν ἀπ' ἐκεῖνοῦ. Παραλείποντες δὲ τοὺς λοιποὺς ἀρκούμεθα ν' ἀναφέρωμεν τὴν Φυσιολογίαν καὶ τὴν Παθολογικὴν ἀνατομίαν. Πρόκειται νὰ ἐνοήσωμεν τὴν Φυσιολογίαν τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος; Ἀνάγκη ἀπαραίτητος νὰ γνωρίζωμεν τὴν κατασκευὴν τῆς καρδίας μέχρι τῶν λεπτομερειῶν αὐτῆς λεπτομερειῶν, κόλπους, θαλάμους, στόμια, βαλβίδας καὶ μῦς, θέσιν καὶ ἐξιν καὶ ποιότητα αὐτῶν, ἀνάγκη νὰ γνωρίζωμεν τὴν κατασκευὴν καὶ διαδρομὴν καὶ τὰς φυσικὰς ιδιότητας τῶν ἀρτηριῶν καὶ φλεβῶν, οἷον ἐλαστικότητα, συστολικότητα κτλ. ἀνάγκη νὰ γνωρίζωμεν τὰς συγχωνοῦσι τῶν ἀγγείων πρὸς ἀλληλα, τὴν ἀνατομικὴν σχέσιν τῶν τριχοειδῶν πρὸς τὰς ἀρτηρίας καὶ φλεβὰς, αὐτὴν τὴν ποιότητα τοῦ αἵματος καὶ τοσαῦτα ἄλλα, ἅτινα ν' ἀπαριθμῶμεν πάντα ἤθελε πολὺ μακρὰν ἡμᾶς παρασύρει ὁ λόγος.

Πρόκειται νὰ ἐνοήσωμεν τὰς ἀλλοιώσεις αὐτοῦ τοῦ ἰδίου ὀργάνου, ἦγον τὴν παθολογικὴν ἀνατομίαν τῆς καρδίας; — Καὶ τότε πάλιν ἀνάγκη νὰ ἔχωμεν ἐντετυπωμένην εἰς τὴν μνήμην ἡμῶν ἀκριβεστάτην γνῶσιν τῆς φυσιολογικῆς καταστάσεως τῆς καρδίας,

διά να αναφέρωμεν πρὸς αὐτὴν, ὡς πρὸς ὄρον συγκρίσεως, τὰς ἐνδεχομένας ἀλλοιώσεις, ἵνα μὴ ἀπατώμεθα παραδεχόμενοι ἀλλοιώσεις, ὅπου δὲν ὄσι τοιαῦται, μηδὲ παρατρέχοντες ὑπαρχούσας.— Γεννάται τις νευραλγία ἢ παράλυσις; Θέλετε νὰ ἐξηγήσητε τὸν μηχανισμόν αὐτῶν, τὴν ἔδραν καὶ τὴν ἀρχὴν, εἰμὴ τὴν φύσιν; Εἰς τὴν Ἀνατομίαν πρέπει νὰ ἀναδράμητε ὅπως μάνητε παρ' αὐτῆς τὰ ἀλγοῦντα ἢ παραλύτα νεῦρα πῶθεν ἐκφύονται, μετὰ τίνων συγκοινωνοῦσι, πρὸς τίνα ὄργανα διανέμονται, πῶς ποτε ἀπολήγουσι κατὰ τὴν περιφέρειαν καὶ τίνες οἱ νόμοι τῆς ἐνεργείας αὐτῶν καὶ ὅταν μάνητε ταῦτα, δὲν θέλετε τότε, ὡς οἱ πρὸ ἡμῶν, ἐπὶ πάσης νευραλγίας ἀδιακρίτως χωρῆσαι πρὸς διατομὴν τῶν νεύρων τῶν ἀλγοῦντων, καθότι ἡ ἀνατομία θέλει ὑμᾶς διδάξει, ὅτι ἕκαστον νεῦρον, καθ' οἷονδὴποτε σημεῖον τῆς ἐαυτοῦ τροχιάς ἀπὸ τῆς ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου ἀναφύσεως μέχρι τῆς περιφερικῆς ἀπολήξεως καὶ ἂν ἐρεθισθῇ, ἀλγεῖ, καὶ τὸ ἄλγος γίνεται αἰσθητὸν πάντοτε σχεδὸν κατὰ τὴν περιφερικὴν ἀπολήξιν τοῦ νεύρου, καὶ ὅτι ἡμεῖς ἐπομένως διατέμνοντες τὸ περιφερικὸν μόνον πέρασ αὐτοῦ τρέχοντες τὸν κίνδυνον νὰ προσθῶμεν κακὸν ἐπὶ κακοῦ καὶ βράσανον ἐπὶ βρασάνου εἰς τὸν ταλαίπωρον ἄρρωστον, ὅστις πρὸς ἡμᾶς βαρυσταγῶν ἀτενίζει ἀνακούφισιν, εἰμὴ τελείαν ἀπαλλαγὴν τῶν δεινῶν ἐξαιτούμενος.

Θέλετε νὰ ἐνοήσητε τὴν ἐνεργίαν τῶν φαρμάκων, τῶν ἐργαλείων αὐτῶν ἕως τῶν θεραπευτικῶν; Συλλογισθῆτε, τί εἰσι τὰ φάρμακα.— Εἶναι σώματα φυσικὰ, ἅτινα ἐφαρμοζόμενα ἐπὶ τινος σημείου τοῦ ὄργανισμοῦ ἐνεργοῦσι κατὰ φυσικὸν ἢ χημικὸν τρόπον, ἦγον διὰ τῶν φυσικῶν αὐτῶν καὶ χημικῶν ιδιοτήτων, καὶ ἢ ἐπὶ τοῦ βλεννογόνου ὑμένος τοῦ στομάχου ἢ ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ δέρματος, δι' αὐτῶν δὲ εἰσδύουσιν εἰς τὸν λοιπὸν ὄργανισμόν καὶ τροποποιοῦσιν ἐκεῖνον ἐπὶ τὸ ἕτεροειδέστατον. Ὅπως λάβητε λοιπὸν συνείδησιν καθαρὰν τῶν ἐνεργειῶν ἐκείνων τῶν τοπικῶν, ἀνάγκη πᾶσα νὰ γνωρίζητε ἐκ προοιμίων, πῶς ποτε ἔχη κατὰ φύσιν ὁ βλεννογόνος ὑμὴν τῶν ἐντέρων καὶ τὸ ἐξωτερικὸν δέρμα, ὅποια αὐτῶν αἰ φυσικαὶ ιδιότητες καὶ ζωτικαὶ ἐνεργεῖαι, καὶ τότε μόνον δύνασθε μετ' ἀσφαλείας νὰ κρίνητε τὴν ὑπὸ τῶν φαρμάκων ἐπιφερομένην τοπικὴν ἀλλοίωσιν. Ἐπίσης δὲ καὶ ὅπως γνωρίσητε, πῶς ποτε τροποποιεῖται ὑπὸ τῶν φαρμάκων γενικῶς ἢ οἰκονομία τοῦ ἀνθρώπου, ἀνάγκη πᾶσα νὰ γνωρίζητε ὅσον ἐνδεχεται ἐντελέστερον αὐτὸν τὸν ἀνθρώπον ἐν τῇ φυσικῇ κατστάσει· τοῦτο δὲ διδάσκει ἡμᾶς ἡ Ἀνατομία, ἥτις τὴν σήμερον συνεφυράθη μετὰ τῆς Φυσιολογίας.

Ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων, ὅσα εἶπομεν, ἐνοήσατε ἄρκουτως βέβαια, ὅτι τῆς Ἀνατομίας ἡ γνώσις εἶναι ἀπαραίτητος, ὡς οὐδὲν ἄλλο, πρὸς τελεσφόρον ἐκμάθησιν τῆς Ἰατρικῆς καὶ πρὸς ἐπιτυχὴ ἐξάσκησιν ταύτης.

Ἰππὸρξάν μὲν τῶν ἱατρῶν πολλοὶ καὶ διάσημοι, οἵτινες ἐξήτησαν νὰ καταβιβάσωσι τὴν ἀξίαν τῆς Ἀνατομίας, λέγοντες, ὅτι καὶ ἀνευ αὐτῆς δύναται

τις νὰ γένηται δόκιμος ἱατρός. Μεταξὺ δὲ τούτων ἀναφέρω τὸν Στάλλιον ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων, ὡς ἀνδρα γνωστότατον κατὰ τὴν ἐπιστήμην. Οἱ τοιοῦτοι παρέβαλον τὸν ἱατρὸν πολλάκις πρὸς μουσικόν, τὸν πάσχοντα πρὸς μουσικὸν ὄργανον, τὰ φάρμακα πρὸς τὸ πλήκτρον καὶ καθέξῃς. Ἀδιάφορον, ἐνθυμοῦμαι λέγοντα τὸν ἐν Μονάχῳ διδάσκαλόν μου Ῥιγγστίον, διὰ τὸν μουσικὸν νὰ γνωρίζῃ πῶς ποτε κατεσκευάσται τὸ μουσικὸν αὐτοῦ ὄργανον, ἀρκεῖ μόνον νὰ γνωρίζῃ νὰ παίξῃ ἀρμονικῶς ἐπ' αὐτοῦ. Ὁ Παγανίνης, ὁ θεσπέσιος ἐκείνος λυριστής, δὲν ἐγνώριζε παντάπασιν ἐκ τίνων σύγκειται ἡ λύρα καὶ αἱ χορδαί, οὐδὲ τοὺς φυσικοὺς νόμους τῆς διαδόσεως τῶν τόνων, οὐδ' αὐτὰς τὰς ὑψηλὰς θεωρίας τοῦ τῶν φωνῶν συνδυασμοῦ, ἃς περ ἐμελέτησαν καὶ ἐξεύρον οἱ Βετχόβεν καὶ οἱ Μοζάρτοι κτλ, καὶ ὅμως ἤξευρον ὁ δαιμόνιος, ὅσον οὐδεὶς ἄλλος, τὸ μυστήριον νὰ ἐξελεγχῇ ἐκ τῆς λύρας αὐτοῦ τόνους, οἵτινες ποτὲ μὲν ἀνέλθον τοὺς περιεστώτας εἰς δάκρυα συγκινήσεως, ποτὲ δὲ ἐνέβαλλον αὐτοὺς εἰς τὸν ὄργανισμόν ἐνθουσιασμοῦ παραφόρου. Οἱ τοιαῦτα καὶ παραπλήσια λέγοντες ἀμαρτάνουσι, καὶ μὴ πιστεύετε αὐτούς. Ὁ ἀνθρώπος δὲν εἶναι μουσικὸν ὄργανον, οὔτε ὁ ἱατρός λυριστής, δὲν εἶναι ἐκεῖνος οἰκοδόμημα, οὔτε ὁ ἱατρός οἰκοδόμος· δὲν εἶναι ἐκεῖνος ἄψυχος ὕλη, οὐδ' ὁ ἱατρός ἀψυχοποιὸς διευθέτης αὐτῆς. Εἶναι πλάσμα τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου τοσοῦτον ἐντελὲς καὶ πολὺπλοκον, ὥστε ἐὰν δὲν γνωρίζωμεν αὐτὸ καλῶς, ὅσον ἐνεστι, δὲν δύναμεθα ἀτιμωρητὴ νὰ ἐπιδράσωμεν ἐπ' αὐτοῦ. Εἶναι μηχανισμός, ἐνῶ ἐκάστη κίνησις τοῦ ἐλαχίστου τροχοῦ καὶ μοχλοῦ τὸ πᾶν συνταράσσει καὶ βλέπομεν τότε ὅτι στρέφονται οἱ τροχοί, καὶ οἱ μοχλοὶ σαλεύονται ἅπαντες ἀναμίζ, καὶ προστρέθονται καὶ διαρρήγνυνται, καὶ ὁ βράναυσος ἱατρός ἐκπεπληγμένος θεωρεῖ τὴν παραχώδη ἐκείνην κίνησιν, καὶ νομίζει αὐτὴν ὡς τῆς νόσου γέννημα, ἐνῶ τὴν ὑπεκίνησεν ἡ βέβηλος χεὶρ αὐτοῦ. Ὁ ἀνθρώπος, κύριοι, καὶ μάλιστα ὁ νοσῶν, εἶναι πέλαγος τριχυμῶδες καὶ δύσπλωτον, ἐν ᾧ ἡ ἱατρικὴ ἡμῶν ἐμπειρία λίαν εὐκόλως καταράσσεται κατὰ τῶν σκοπέλων, οἵτινες περικυκλοῦσιν αὐτὴν πανταχόθεν, ἐὰν δὲν ὀδηγῆται ὑπὸ τοῦ φαινοῦ τῆς Ἀνατομίας ἀστέρως.

Τὴν ἀνατομίαν πρέπει λοιπὸν νὰ σπουδάσωμεν ὅσον ἐνεστιν ἐντελέστερον, καὶ ὅστις ἐξ ὑμῶν γνωρίζει τὴν Ἀνατομίαν καλῶς, αὐτὸς γνωρίζει τὸ ἥμισυ τῆς ἱατρικῆς καὶ μάλιστα τὸ ἔδραϊον καὶ μόνιμον καὶ ἀσφαλὲς, ἦτοι τὸ ἐπιστημονικὸν μέρος, καὶ ἐκεῖνος ἐξ ὑμῶν ἔσται ὁ ἰκανώτερος ἱατρός, ὅστις γένηται ὁ ἰκανώτερος Ἀνατόμος.

Ἄλλ' ἂν ταῦτα δὲν ἐξαρκῶσι νὰ πείσωσιν ὑμᾶς περὶ τῆς ἀναγκαιότητος καὶ τῆς ὠφελείας τῶν ἀνατομικῶν γνώσεων, στρέψατε τὸ βλέμμα πρὸς τὴν Γαλλίαν, τὴν τηλαυγὴ ἐκείνην τῆς ἐπιστήμης λυχνίαν, καὶ παρατηρήσατε τί συμβαίνει ἐπ' αὐτῆς. Ἐκεῖ οἱ φοιτηταὶ τῆς Ἰατρικῆς ἀσχολοῦνται περὶ τὴν Ἀνατομίαν ἀποκλειστικῶς σχεδὸν τὸ πρῶτον καὶ δευτέρου ἔτος τῆς σπουδῆς αὐτῶν· ἐκεῖ πάντες οἱ διάσημοι τῶν Γάλλων ἱατροῦ εἰσι μεγάλοι Ἀνατόμοι,

καὶ οἱ πλείστοι αὐτῶν μάλιστα συνέγραψαν περὶ Ἀνατομίας. Ὁ Βελπὼς, ὁ Γενδρίνος (Gendriu), ὁ Βλανδίνος (Blandin), ὁ Κρυβελιέρος (Kruveilier), ὁ Δουβοᾶς, (Dubois) ὁ Βοῦέρος (Boyer), ὁ Μάλγαίνης (Malgaigne), ὁ Ἰοβέρτος (Iobert), (ὁ νῦν Χειρουργὸς τοῦ Ναπολέοντος) καὶ τοσοῦτοι ἄλλοι ἠσχολήθησαν περὶ τὴν Ἀνατομίαν, καὶ ἐπὶ τῶν ἀνατομικῶν γνώσεων αὐτῶν, ὡς ἐπὶ βάρθρον ἀκραδάντων, στηρίζαντες ἑαυτοὺς ἀνεβρίχθησαν εἰς τὰς ὑψηλότητας τῆς ἱατρικῆς θέσεως. Ἄν δὲ θέλητε καὶ ἕτερα παραδείγματα, ἀναφέρω ὑμῖν τοὺς ἀγγλοὺς Κωπέρους, Βέλλους καὶ Μαρσεγάλους, τοὺς γερμανοὺς Σοιμῆριγκας, Δοιλιγκέρος, Τειδεμάνας, Μυλλέρος, Ἐνλίους καὶ Ροικιτάνους, τοὺς ἰταλοὺς Σκάρπας καὶ Βάκκας καὶ Μασσανίους, οἵτινες διὰ τῆς ἀνατομίας καὶ μόνῃ; εἰδείχθησαν τοσοῦτον μεγάλοι καὶ θαυμαστοί.

Ἄλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ἱστορίαν τῆς Ἰατρικῆς ἐὰν ἐξετάσωμεν, θέλομεν ἰδεῖ, ὅτι ἅπασαι αἱ ἀναμαρρώσεις τῆς ἐπιστήμης ἡμῶν ἐξῆλθον ἐξ ἀνατόμων. Ὁ Δημόκριτος καὶ ὁ Ἀναξαγόρας ὡς ἀνατόμοι παρασκευάσαν τὸν Ἰπποκράτην. Ἡ ἱατρικὴ σχολὴ τῆς Ἀλεξανδρείας διὰ τῆς ἀνατομίας ἤμασε καὶ αὐτὴ καὶ εἰς τοσοῦτον μάλιστα τιμῆς εἶχε φθάσει ἡ ἀνατομία ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων, ὥστε δὲν ἀπῆξιον οὐδ' αὐτὸς ὁ Πτολεμαῖος Σωτὴρ νὰ συγκαθέξηται μετὰ τῶν μαθητῶν τῶν ἀνατόμων Ἐρασιστράτου καὶ Ἡροφίλου. Ὁ κατ' ἐξοχὴν ἀνατόμος Γαληνὸς ἐδέσποσε τῆς ἱατρικῆς ἐπὶ δέκα καὶ τέσσαρας αἰῶνας. Ὁ ἀνατόμος Ἀρβέσιος ἐδίδαξε πρῶτος τὴν φυσιολογίαν συστηματικῶς, τὴν δευτέραν ταύτην βᾶσιν τῆς ἱατρικῆς. Ὁ ἀνατόμος Μοργάνιος ὠδήγησε πρῶτος εἰς τὸν ἀληθῆ δρόμον τῆς παθολογικῆς ἀνατομίας. Ὁ Ἰαλλερος ἦν ἀνατόμος κατ' ἐξοχὴν, ὁ Δοιλιγγερος, εἰς τῶν πρωταγωνιστῶν τοῦ φυσικοῦ ιστορικοῦ συστήματος τῆς ἱατρικῆς, ἦν ἐκ τῶν μεγίστων ἀνατόμων. Ὁ Λαϊνέκος, ὁ πατὴρ τῆς Στηθοσκοπίας ἦν καὶ αὐτὸς ἀνατόμος, καὶ ἀπλῶς εἶπεν, οὐδένα σχεδὸν τῶν ἀληθῶς μεγάλων ἱατρῶν εὐρίσκωμεν μὴ ὄντα ἐνταυτῷ καὶ διάσημον ἀνατόμον.

Πῶς ὅμως δύνασθε ἐπωρελῶς νὰ σπουδάσητε τὴν ἀνατομίαν; λέγομεν ὑμῖν, ὅτι διὰ τῆς συγχυτῆς ἐγκύψεως εἰς τὸ πτώμα, διὰ τῆς μελέτης τοῦ πτώματος, διὰ τῆς κατατομῆς τοῦ πτώματος κατὰ πρῶτον διὸ καὶ δὲν πρέπει οὐδεμίαν εὐκαιρίαν νὰ παρατρέψητε, ἥτις σᾶς παρέχει τὴν ἐπὶ τοῦ πτώματος ἀσκήσιν καὶ μελέτην. Τοιαύτη σπουδὴ δὲν ἀγνοῶ, ὡς περ οὐδ' ὑμεῖς ἀγνοεῖτε, ὅτι εἶναι καὶ δυσέμετος, κατ' ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ ἀληθῆς πάντοτε καὶ πολλάκις ἐπιμολγῆτος. Σημειώσατε ὅμως, ὅτι α τῶν πόνων πωλοῦσιν ἡμῖν τ' ἀγαθ' οἱ θεοί, καὶ καθὼς ἔλεγε τις πᾶν προπατόρων ἡμῶν καὶ λοιπὸν πρέπει νὰ κοπιᾶσητε, νὰ μοχλήσητε, ὅσον δύνασθε πλεονέστερον, τοὺς δύο ἢ τρεῖς χρόνους τῆς σπουδῆς ὑμῶν, ὅπως ἀποφύγητε τὰς ὀδυνηρὰς ἐκείνας τῆς μεταμελείας καὶ τῆς συνειδήσεως δῆσις, αἵτινες θὰ παρακολουθῶσιν ὑμᾶς ἐκαστοτε καὶ ἅπαντα τοῦ ἱατρικοῦ ὑμῶν σταδίου, ὅταν διὰ τὴν ἔλλειψιν ἀνατομικῶν γνώσεων ἐπι-

πητε εἰς ἀπάτας, τὰς κατὰ δυστυχίαν τοσοῦτον συχνὰς ἐπὶ τῆς ἱατρικῆς πράξεως, καὶ ὡς τρομερὸς συρφετὸς παρακολουθούσας τὰ πρῶτα βήματα τῶν πρακτικῶν ἱατρῶν, ἀπάτας, αἵτινες δὲν βλάπτουσι τὴν περιουσίαν, τὴν δόξαν καὶ τὰ λοιπὰ φροῦδα τοῦ κόσμου τοῦτον πλεονεκτήματα, ἀλλὰ καταστρέφουσι τὸ τιμαλφέστερον, ὅτι ἂν ἔχη ὁ ἀνθρώπος ἐπὶ τῆς γῆς, τὴν ζωὴν αὐτοῦ, τὴν ζωὴν τῶν γονέων, τὴν ζωὴν τῶν συζύγων καὶ τέκνων αὐτοῦ. Ἀποβλέψατε εἰς τὴν ἀξίαν τῶν πραγμάτων τούτων καὶ εἰπατέ μοι, ἂν δὲν φέρῃ ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ ἀνυπολόγιστον τὴν εὐθύνην ὁ ἱατρός, ὅστις διὰ μίαν ἀγνοίαν ἢ ἀπερισκεψίαν ἐκσφενδονίζει τὸν κεραυνοῦ τῆς καταστροφῆς εἰς τοὺς κόλπους τῶν οἰκογενειῶν, ἐνθα πρὸ μίαις στιγμῆς ἐφαίνετο ἰδρυμένον ἔχουσα τὸν θρόνον αὐτῆς ἡ εὐδαιμονία, ὅστις μετατρέπει εἰς δακρυχέοντα ὄφθαλμοὺς ἐκείνους, ἀφ' ὧν πρὸ μίαις ὥρας ἠκτινοβόλοι ἡ λάμπρις ἀνεκκαλήτου χαρᾶς, ὅστις διεγείρει γόσους καὶ στεναγμοὺς εἰς τὰ στήθη, ἅτινα πρὸ μικροῦ ἐκυματίζοντο ἀπὸ θυμηθίας αἰσθημάτων. Ὅστις ἐξ ὑμῶν, κύριοι, δὲν αἰσθάνεται ἑαυτὸν ἰκανὸν νὰ ἀντιπαλαίσῃ πρὸς τὰς δυσχερείας τῆς ἱατρικῆς, ἃς ἐγκαταλείψῃ αὐτὴν κάλλιον, καὶ ἃς ἐναγκαλισθῇ ἕτερον κλάδον τῶν ἐπιστημῶν, μὴ συμπαρεσκόμιον τοσαύτην εὐθύνην, μηδ' ἐνσπεύροντα τοσαύτας ἀκάνθας εἰς τὸν δρόμον τοῦ ἐξασκούντος αὐτὸν, μηδὲ συντέμνοντα τὴν ζωὴν καὶ τῶν ἄλλων μὲν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, καθότι ἀπεδείχθη διὰ στατιστικῶν, ὅτι ἡ ἱατρικὴ συντέμνει τὴν ζωὴν τοῦ εὐσυνειδήτου ὅσον οὐδὲν ἄλλο ἔργον· οἱ ἱατροὶ ἡμεῖς, οἱ προωρισμένοι πρὸς ἀνακούφισιν τῶν ἀλλοτρίων παθῶν, δὲν ἰσχύομεν νὰ θεραπεύσωμεν τὰ οἰκεία, καὶ ἡ ζωὴ ἡμῶν δὲν ἐκτείνεται πέραν τῶν πεντήκοντα ἐνιαυτῶν!

Ἄλλ' ἃς σπεύσωμεν νὰ εἶπωμεν πρὸς τιμὴν τῆς ἱατρικῆς καὶ πρὸς ἐμφύγησιν ἡμῶν, ὅτι παρέχει καὶ ἡ ἱατρικὴ ἡδονὰς γλυκυτάτας, ὅσας οἱ ἐπαγγελλόμενος αὐτὴν εἶναι ἐξωπλισμένοι διὰ τῶν ἀναγκαζίων γνώσεων, ἐν αἷς πρωτεύουσιν αἱ ἀνατομικαὶ. Ἡρώτησέ τις, κύριοι, ἕνα τῶν διασήμων τῆς ἀρχαιότητος φιλοσόφου, κατὰ τί μάλιστα ὁμοιάζει ὁ ἀνθρώπος πρὸς τὸν Θεόν; «κατὰ τὴν εὐεργεσίαν,» ἀπεκρίθη ἐκεῖνος· ἀλλ' οὐδεὶς δύναται νὰ εὐεργετήσῃ τὴν ἀνθρωπότητα μᾶλλον τοῦ ἐπιστήμονος ἱατροῦ. Αὐτὸς τὸν ψυχρὸν αἰσθῶντα πατέρα ἀποδίδει εἰς τὰ λιμώττοντα τέκνα· αὐτὸς τὴν ὠδίνουσαν μητέρα καὶ τὸ ἀποσθεννόμενον βρέφος ἀναρπάζει ἐκ τῶν στυγερῶν τοῦ θανάτου ὀνύχων· αὐτὸς βλασμάσκει τὰς πληγὰς, ἃς περ ἡ μιὰ χεὶρ τοῦ ἐνὸς διανοίγη εἰς τὰ σπείροντα σπλάγγνα τοῦ ἄλλου· αὐτὸς ἐν ἐνὶ λόγῳ, καταράσσει τὰ μυρία στόματα τοῦ θανάτου, τὰ γαίνοντα ὑπὸ τοὺς πόδας ἡμῶν! Ὁ ἱατρός λοιπὸν δύναται νὰ καταστῇ ὡς ἀληθῶς εὐεργετὴς καὶ νὰ προσεγγίσῃ ὅτι πλεῖστον εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Πλάστου. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ γέρον Ἰπποκράτης ἔλεγε ἀρχὴ τὴν σοφίαν (τὴν ἐπιστήμην) μεταγείναι εἰς τὴν ἱατρικὴν, καὶ τὴν ἱατρικὴν εἰς τὴν σοφίαν. Ἰατρός γὰρ ἀνὴρ ἰσθός ἐστι. Καὶ ἰσθός γίνεταί, κύριοι,

διατρός! καθότι ο μὲν ὕψιστος πλάσσει, ὁ δὲ ἰατρός διατρεῖ καὶ τελειοποιεῖ καὶ συνεχίζει τὴν πλάσιν, ὁσάκις κατέχεται ὑπὸ τοῦ ζωοπαροῦ δαιμονίου τῆς ἐπιστήμης, καὶ διαγράφεται ἡ καρδία αὐτοῦ ὑπὸ τῆς ἀναφυκτικῆς τῆς εὐεργείας δόξου.

Καὶ ταῦτα μὲν ὡς ἐν παρεκβολῇ ἐνομίσαμεν καλῶν νὰ προσθέσωμεν περὶ τῆς ἀναγκαιότητος καὶ τῆς ὠφελείας τῶν ἀνατομικῶν γνώσεων καθ' ὅλου· ταῦτα δὲ λέγομεν καὶ περὶ τῆς γενικῆς ἀνατομίας, ἥτις εἶναι ἡ ψυχὴ τῆς εἰδικῆς ἢ περιγραφικῆς.

Ἡ σπουδὴ, κύριοι, τῆς γενικῆς ἀνατομίας εἶναι μὲν καὶ αὕτη ἐπίπονος, ἀλλὰ δὲν ἀπαιτεῖ πάλιν τοσοῦτον, ὅσον ἡ περιγραφικὴ, τὴν παρουσίαν τῶν ἀνθρώπων πτωμάτων· καιρὸν ὅμως ἀπαιτεῖ, ἡμποροῦμεν νὰ εἰπώμεν, περισσώτερον καὶ ἐπιμονὴν μεγαλύτεραν, τὴν δὲ ἀναγκαιὴν ὕλην δύναται νὰ παρέξῃ ἡμῖν καὶ ἡ λαμπρὴ ἐνζῶος φύσις. Πράξειται λ. χ. νὰ ἐξετάσωμεν τί ἐστὶ κυτταρώδης ἰστός, πῶς ποτὲ εἰσι κατεσκευασμένοι αἱ ἀρτηρίαι, ἐκ τίνων μορίων συνίστανται οἱ βλεννογόνοι ὕμνες, ποῖα τὰ συστατικὰ τῶν ἰσθμῶν καὶ καθεζῆς; ἐὰν δὲν ἔχωμεν πρῶτον τὸ πτωμα τὸ ἀνθρώπινον, λαμβάνομεν τεμάχια σαρκῆς βοῶν, προβάτων, ἀνατένομεν κόνικλον, βάτραχον, μῦν, περιστέρην κτλ. καὶ ἐπ' αὐτῶν ἐξετάζομεν τὴν λεπτοτάτην κατασκευὴν τῶν μυϊκῶν ἰνῶν, τῶν νευρικῶν σωληνίσκων καὶ καθεζῆς. Οὐχὶ μόνον ἡ ἔλλειψις προχείρων πτωμάτων παρέπεμψε τοὺς τῆς γενικῆς ἀνατομίας ἐπεξεργαστὰς πρὸς τοὺς νεκροὺς τῶν ζῴων, ἀλλ' εἰς πολλὰς περιστάσεις ἐπωφελεστέρα εὐρέθη ἡ ἔρευνα τῶν ὀργάνων αὐτῶν πρὸς ἐξακρίθωσιν τῆς ὕψης καὶ τῶν τοῦ ἀνθρώπου ὀργάνων, διὰ τὸ ἀπλούστερον τῆς συνθέσεως. Ἀρκεῖ δὲ νὰ ἀναφέρωμεν τοὺς βατράχους, τὰ ἐπωαζόμενα ὡς τῆς ἀλεκτορίδος καὶ τοὺς κοινίλους, ὧν ἄνευ πολλὰ τῆς ἐμβρυολογικῆς, ἢ μάλλον εἰπεῖν τὰ πλεῖστα θά ἔμενον πάντῃ ἀνεξιχνίαστα. Διὸ καὶ συμβουλεύομεν τοὺς μέλλοντας νὰ ἀσχοληθῶσι περὶ τὴν ἀνατομίαν νὰ ἐξεκλήσωνται ἑαυτοὺς περὶ τὴν ἀνατομίαν τῶν ζῴων καὶ εἶτα νὰ χωρήσωσι πρὸς τὴν μικροσκοπικὴν ἐξέτασιν τῶν μορίων τοῦ ἀνθρώπου.

Πρὸς σπουδὴν τῆς γενικῆς ἀνατομίας ἐργαλεῖον χρήσιμον καὶ οὐδ' ἄνευ ἐστὶ τὸ μικροσκόπιον, δι' οὗ πολλαπλασιάζεται μὲν ἡ ὀξύτης τῶν ὀφθαλμῶν, ἀυξάνονται δὲ αἱ διαστάσεις τῶν μικροτάτων μορίων τῶν σωμάτων· ἐκτὸς δ' αὐτοῦ ἀναγκαῖαί εἰσι χημικαὶ τινες οὐσίαι, οἷον ἀλκάλια, ὀξέα, ἅλατα καὶ ἄλλα τοιαῦτα, δι' ὧν ἀπάντων ἀναλυόμενά τινα τῶν στοιχειωδῶν μορίων οἰοῦνται ἀπογυμνοῦνται τοῦ ἐξωτερικοῦ περιενδύματος αὐτῶν καὶ ἀποκαλύπτουσιν ἡμῖν τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῶν φύσιν. Τρίτον δὲ βοθητικὸν μέσον καὶ ἀναγκαιότατον πρὸς σπουδὴν τῆς γενικῆς ἀνατομίας εἰσὶ πίνακες, οἵτινες καθιστάνουσιν αἰσθητὰς τὰς περιγραφὰς καὶ χειραγωγοῦσι τὴν φαντασίαν, ἵνα μὴ ἄλλ' ἀντ' ἄλλων σχηματίζῃ ἐπὶ τῆς ἀναγνώσεως ἢ τῆς διδασκαλίας. Διὰ δὲ τοὺς ἀρχαίους καὶ μέλλοντας ν' ἀσχοληθῶσιν αὐτοὶ εἰς μικροσκοπικῆς ἔρευνας εἰσὶν οἱ πίνακες ἀναγκαῖοι καὶ διὰ τοῦτο, ὅπως παραβάλλωσιν ἐκάστοτε τὰ ὁρώμενα

διὰ τοῦ μικροσκοπίου πρὸς τὰ ὑπὸ δοκίμων παρατηρητῶν περιγεγραμμένα, καὶ οὕτως ἀποφεύγωσι τὰς ἀπάτας τὰς ὀπτικάς, αἰτίνας πολυάριθμοι περιπτάνται ἐντὸς τοῦ κυλίνδρου τοῦ μικροσκοπίου μεταξὺ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἡμῶν καὶ τοῦ ὀπερ ἐξετάζομεν ἀντικειμένου.

Ὁ δρόμος, κύριοι, ὃν περ θέλομεν ἡμεῖς ἀκολουθήσει κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Γενικῆς Ἀνατομίας, εἶναι ὁ ἐφεξῆς. Ἐπειδὴ ἡ θερμὴ ἐξαρκηνία κατὰ τὸ ἐνεστὸς ἔτος ἐστὶ βραχεία, καὶ μόλις θέλομεν δυνθῆναι νὰ παραδώσωμεν 20 καὶ μόνα μαθήματα, βεβιασμένοι εἰμεθα ὡς ἐκ τοῦ στενοῦ τοῦ χρόνου νὰ διέλθωμεν ἐν συντόμῳ τὰ διάφορα κεφαλαία τῆς γενικῆς Ἀνατομίας, πρὸς εἰδικωτέραν μελέτην παραπέμποντες εἰς τὸ ἐπὶ τούτῳ παρ' ἡμῶν μεταφρασθὲν σύγγραμμα τοῦ Βραύνσου. Θέλομεν δὲ ἀγωνισθῆναι τὰ ἀναγκαιότερα νὰ καταδείξωμεν ὑμῖν διὰ τοῦ μικροσκοπίου ὅπου δὲ ἡ παρασκευὴ ἐστὶ δύσκολος, ἐκεῖ θέλομεν προστρέχει εἰς πίνακας μικροσκοπικοὺς, ἐξ ὧν ἔσμεν ἐκ τῶν οἰκείων ὅσον ἐνεστὶν ἐφωδιασμένοι καὶ οὕτως ἐλπίζομεν νὰ παράσχωμεν ὑμῖν εἰσαγωγικὴν τινα γνῶσιν καὶ τοῦ μαθήματος τούτου, εἰς τὴν ἰδίαν ἐκάστου ἐπιμέλειαν καταλείποντες, ἔπειτα τὴν ἐκτενεστέρα μελέτην.

ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ ΑΡΑΓΩ.

Δὲν ὑπάρχει ἴσως τόπος καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην ὅπου τὸ ὄνομα τοῦ Ἀραγῶ νὰ μὴ διεθρυλλήθη πολλακίς. Καὶ μὲν ἡ παιδεία, μὴ οὐσα πλέον προνόμιον ευαρίθμων τινῶν, ὡς πάλαι τῶν ἱερέων τῆς Αἰγύπτου, κατήντησε σήμερον κτήμα κοινόν· διότι καὶ ὁ πλοῦσιος καὶ ὁ πτωχός, καὶ ὁ εὐφυής καὶ ὁ ἀφυής, δύναται νὰ μυηθῇ τὰ μυστήρια αὐτῆς. Ἄλλ' ἐκ τοῦ μεγίστου ἀριθμοῦ τῶν σοφῶν, ὀλίγους μόνον υἰοθετεῖ ὁ κόσμος, καὶ εἰς ὀλίγους ἀνεγείρει ναοὺς αἰωνίου λατρείας· διότι ὀλίγοι παρεχόμενοι καταλείπουσιν ἴχνη βαθῆ καὶ ἀνεξάλειπτα. Εἰς τῶν τελευταίων τούτων τὴν τάξιν ἀνήκε καὶ ὁ Φραγκίσκος Ἀραγῶ, οὗ τινος ὁ πρό τιτων μνηῶν συμβὰς θάνατος κατελύθησεν οὐ μόνον τὴν πατρίδα αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν τὴν Εὐρώπην.

Γεννηθεὶς τὸ 1786 ἔτος, ἐν τινὶ κωμοπόλει τῆς Γαλλίας, παρὰ τὰ Πυρηναία, ἀνέπτυξε μετὰ τινα ἔτη κλίσει ἀκατάσχετον πρὸς τὸ στρατιωτικὸν στάδιον. Καὶ ὁ μὲν πατὴρ αὐτοῦ ἐπροτίμα νὰ διδασθῇ τὴν νομικὴν ἢ τὴν διοικητικὴν ἐπιστήμην, αὐτὸς ὅμως κατετάχθη εἰς τὸ πολυτεχνικὸν σχολεῖον. Τοσαύτην δὲ κατέβαλεν ἐπιμέλειαν, καὶ τοσοῦτον ἐπέδωκεν εἰς τὰς ἐπιστήμας, ὥστε δεκαοκταετῆς ἔτι ὢν καὶ ὑπερτέρων καθ' ὅλα τοὺς συμμαθητὰς αὐτοῦ, ἐστάλη εἰς τὸ ἐν Παρισίοις ἀστεροσκοπεῖον, ὅπου ἠσχολήθη εἰς ἔ-

ρεῖνας ἀστρονομικῆς καὶ φυσικῆς ἀξίας πλείστου λόγου. Μετὰ δὲ τρία ἔτη ἀνετέθησαν αὐτῷ νέα ἐπιστημονικὰ ἔρευνα εἰς Ἰσπανίαν.

Ἡ διαμονὴ του ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ ταύτῃ ὑπῆρξε πλήρως περιπετειῶν· οἱ μὲν κάτοικοι τῆς Καταλονίας, ὅπου ἐνήργει τὰ ἐπιστημονικὰ αὐτοῦ πειράματα, ἠ- ὅπου ἐνήργει τὰ ἐπιστημονικὰ αὐτοῦ πειράματα, ἠ-σαν ἄγριοι καὶ μισόζενοι· αἱ δὲ στερήσεις, τὸ ψῦχος, οἱ κλέπται, αἱ κακουχίαι ὑπῆρχον, οὕτως εἰπεῖν, οἱ συνήθεις αὐτοῦ σύντροφοι. Περίστασις τις τὴν ὅποιαν διηγεῖτο πολλακίς αὐτὸς ὁ Ἀραγῶ, δεικνύει μέχρι τίνος

κόλλησαν πλῆθος πτερωτῶν. Ἰδοὺ, προσέθετεν ὁ Ἀραγῶ, ὅποια παραδείγματα εἰδόντο πρὸς τὸν λαόν, κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς 10' ἑκατονταετηρίδος, ἐν τινὶ τῶν πρωτίστων πόλεων τοῦ ἰσπανικοῦ βασιλείου, ἥτις ἐκαυχᾶτο ὅτι ἦτο ἔδρα περιωνύμου πανεστημίου, καὶ πατὴρ πολλῶν ἀνδρῶν διακρινομένων ἐπὶ μαθήσει, καὶ ἀνδρεία, καὶ ἀρετῇ! Οἱ φίλοι τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἐστῶσαν λοιπὸν ἀδιάρρηκτως ἠνωμένοι, διότι ἡ δαισιδαιμονία, ἰσταμένη πάντοτε ἄγρυπνος καὶ ἐνεδρεύουσα, προσδοκᾷ ὥραν κα-



Φραγκίσκος Ἀραγῶ.

βαθμοῦ ἐδέσποζε τότε ἡ βαρβαρότης ἐν Ἰσπανίᾳ. Τὸ 1807 ἔτος τὸ ἱεροδικεῖον ὑπῆρχεν ἐπὶ ἐν Βαλεντία καὶ δὲν καταδικάζε μὲν πλέον εἰς τὸν δια τοῦ πυρός θάνατον, οὐχ ἦττον ὅμως ἐξεδίδεν ἀποράσεις ἀξίας ἀγρίων. Γυνή τις, καθηγήτρια ἐπὶ γοατεία, κατεδικάσθη νὰ περιέλθῃ τὴν πόλιν καθημένη ἐπὶ ὄνου, τὸ μὲν πρόσωπον ἔχουσα ἐστραμμένον πρὸς τὴν οὐρανόν, ὅλον δὲ τὸ σῶμα, ἀπὸ τῆς ὀψέως καὶ ἀνωτέρω, γυμνόν. Ἴνα μὴ προσβληθῶσι δὲ οἱ κανόνες τῆς σεμνότητος, ἤλειψαν αὐτὴν μετὰ μέλιτος, ἐφ' οὗ ἐ-

τάλληλον ἵνα ἀρπάσῃ ἐκ νέου διὰ τῶν ἀνύχων αὐτῆς τὸ θυμὸν τῆς. Τῆς ἀρχῆς ταύτης τὴν ἐφαρμογὴν κατεδίωκεν ἐφ' ὅλον τὸν βίον αὐτοῦ ὁ Ἀραγῶ· ὁ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἔρωσ του ἦτο δικτύρος, ἡ δὲ ἐπιθυμία του νὰ καταστήσῃ αὐτὴν κοινὴν καὶ μεταξὺ τοῦ λαοῦ, ἐνθερμοτάτη. Τὸ καθῆκον τοῦ ἐπιστήμονος εἶναι, ἔγραφε, νὰ ἐρευνᾷ, νὰ ἀνακαλύπτῃ, καὶ νὰ διαδίδῃ. Τὸ τρίτον τοῦτο καθῆκον ἐξεπλήρωσεν ἀπ' αὐτῆς τῆς νεότητός του, ἀγωνισθεὶς ἐξαιρέτως νὰ καταστήσῃ

τὰς ὑψηλοτέρας ἐπιστήμονικὰς γνώσεις προστάς εἰς πάντας, καὶ νὰ διασκεδάσῃ τὴν πλάνην καὶ τὰς προλήψεις.

Εἰς τὰς μελέτας ταύτας καταγινόμενος, καὶ μεταβαίνων ἐπὶ τούτῳ ἀπ' ἐνὸς εἰς ἄλλον τόπον, συνελήφθη καὶ ὑπὸ Ἰσπανῶν καταδρομῶν καὶ ὑπὸ Ἀλγερίνων, ἐπέπαισεν, ἐδίψησε καὶ ὑπέστη τὰ πάνδεινα. Ἡ μήτηρ αὐτοῦ, πιστεύουσα ὅτι ἀπέθανεν, ἐτέλεσε καὶ τὸ μνημόσυόν του. Ἐπιστρέψας δὲ εἰς Γαλιάν, συνωκείωθη δι' ἐπιστολικῆς ἀνταποκρίσεως καὶ μετὰ τοῦ περιφήμου Οὐμβόλδου κατὰ δὲ τὸ 23 ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ἐξελέχθη μέλος τῆς Ἀκαδημίας.

Ἐν τούτῳ χρονολογοῦνται αἱ μεγάλαι καὶ πολυπληθεῖς ὑπηρεσίαι του πρὸς τὴν ἐπιστήμην, καὶ αἱ ἀστρονομικαὶ ἀνακαλύψεις, αἱ περιάψασαι ἀθάνατον δόξαν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1830 ἔτους ἐπεδόθη καὶ εἰς τὰ δημόσια πράγματα μετὰ δὲ τὴν τοῦ 1848 ὀνομάσθη μέλος τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως, ὡς καὶ ὑπουργὸς ἐπὶ τε τῶν στρατιωτικῶν καὶ τῶν ναυτικῶν ὅτε ὅμως ὁ Ναπολεὼν Γ' ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ, ἠρνήθη νὰ δώσῃ ὄρκον ὑπὲρ τῆς νέας τάξεως τῶν πραγμάτων.

Ἐν τούτῳ συμπτώματα νόσου δεινοτάτης καὶ πολυπλόκου ἀναφανέντα, προσέβαλον καὶ αὐτὴν αὐτοῦ τὴν δρασιν. Αἱ διανοητικαὶ ὅμως αὐτοῦ δυνάμεις ἐπέζησαν ἀκέραιοι, καὶ, εἰ δυνατόν, ἀνεπτύχθησαν ἐτι μᾶλλον διότι ἐπανελάμβανε κατ' ἀκρίβειαν ὅσα πρὸ μιᾶς ἡμέρας ἀνεγινώσκοντο πρὸς αὐτὸν, καὶ ὑπηγόρευεν ὅσα, τυφλὸς ὢν, δὲν εἶδοντο νὰ γράψῃ.

Εἰ καὶ τοιοῦτος σοφὸς ὑπάρξας ἐν μέσῳ τῆς πλουσίας καὶ φιλομούσου πόλεως τῶν Παρισίων, μόλις ὅμως εὐπόροι τῶν ἀναγκαίων πρὸς συντήρησιν τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ. Διήγε δὲ βίον λιτὸν καὶ σεμνόν. Τιμηθεὶς διὰ παρασῆμων παρ' ὄλων σχεδὸν τῶν κυβερνήσεων, ἔφερε σπανίως αὐτά. Ὅτι διέθρυπτε τὴν φιλαυτίαν του ἦτο ἡ σπουδὴ μεθ' ἧς ὄλαι τοῦ κόσμου αἱ ἀκαδημαῖαι ὠνόμασαν αὐτὸν μέλος ἀντεπιστέλλον διότι, διατηρῶν οὕτω σχέσεις μετὰ τῶν σοφῶν συναδέλφων αὐτοῦ, συνετέλει εἰς τὴν τελειοποίησιν τῆς φιλότατης αὐτῷ ἐπιστήμης.



ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

—o—

ΒΙΒΛΙΑΡΑΚΙ

Κατ' ἐρωταπόκρισιν περὶ διαφόρων ἀναγκαίων πραγμάτων. Ἐκ παρίργῳ μεταγραφόμενον ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ, ὑπὸ ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΚΑΝΕΛΟΥ,

πρὸς χρῆσιν τῶν Ἑλλήνων. Ἐκδόσις δευτέρα. Ἐκ τῆς τυπογραφίας Ἐμ. Ἀρτωριάδου 1830.

• Ὁ Στέφανος Κανέλος μαρτυρημένος νεός, ὕψηρε τῶν Βυζαντινῶν τὸ κάλλιμα καὶ κλίσις. Ἀλιξ. Σούτσος ἐν Σατ.

Τὴν διανοητικὴν ἐνέργειαν τῆς Ἑλλάδος, ἀνακλύσαν μετὰ τὰ μέσα τῆς 11^{ης} ἑκατονταετηρίδος, διέκοψεν ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1821 ἔτους. Τρία ἦσαν τότε τὰ κυριώτερα στοιχεῖα τὰ συγκροτοῦντα τὴν ἐνέργειαν ταύτην ἡ διδασκαλία, ἡ δημοσιεύσις συγγραμμάτων, καὶ αἱ χρηματικαὶ συνεισφοραὶ, αἰτινες, ἐν ἐλλείψει κυβερνήσεως τιμώσης τὰ γράμματα, ὑπέβαλλον, ἐνίσχυσον καὶ ἐπολλαπλασίαζον τὰ δύο πρῶτα. Ἴσως μάλιστα ἤρμοξε νὰ τάξωμεν ταύτας πρὸ τῶν ἄλλων, διότι, τοσοῦτος ὑπῆρξεν ὁ ζήλος τῶν πατέρων ἡμῶν πρὸς τὴν διάδοσιν τῆς παιδείας, ὥστε, παρὰ τὴν σωρείαν τῶν ἐκδοθέντων δαπάνη τῶν Ζωσιμαδῶν καὶ Καπλανῶν συγγραμμάτων, πάντα τὰ πρὸ τοῦ ἀγῶνος δημοσιευθέντα, ἐτυπώθησαν εἴτε ἀναλώμασιν ἐνὸς μόνου ὁμογενοῦς, κληρικοῦ, ἐμπόρου ἢ ἀρχοντος, ὡς ἐκαλοῦντο τότε οἱ ἐγκριτότεροι τῶν πόλεων καὶ οἱ διαχειριζόμενοι τὰ δημόσια πράγματα τῶν δύο παριστρίων ἡγεμονιῶν, εἴτε φιλοτίμῳ καὶ ἀδρότητι συνδρομῇ πλειοτέρων. Σπανίως ἐντυγχάνομεν βιβλίον ἐκδοθέντος ἄλλως πῶς πρὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἀγῶνος. Ἐκ τῶν 618 βιβλίων, ὧν τὰς ἐπιγραφὰς περιέχει ὁ κατάλογος τοῦ Κ. Α. Παπαδοπούλου Βρετοῦ, τὰ μὲν 160 ἐτυπώθησαν κατὰ τὸν πρῶτον τῶν ἀνωτέρω τρόπων, πολλὰ δὲ ἄλλα κατὰ τὸν δευτέρον, ὀλίγα δὲ δαπάνη αὐτῶν τῶν τυπογράφων. Ἐκ δὲ τῶν 160 τούτων, διὰ τὰ μὲν 43 ἐδαπάνησαν μέλη τοῦ ἀνωτέρου καὶ κατωτέρου κλήρου, διὰ δὲ τὰ 94 ἔμποροι, καὶ διὰ τὰ 23 ἀρχοντες, μεταξὺ τῶν ὁποίων διαστελλεται ἐπὶ φιλομουσίᾳ ὁ Δαξ μὲν τὸ γένος, φιλελληνικώτατος δὲ τὴν καρδίαν, Ἰωάννης Κωνσταντῖνος Βισαράβας Βραγκοθάνας, ἡγεμῶν Οὐγγροβλαχίας, οὗ τινος, ὁ μὲν υἱὸς Κωνσταντῖνος παρέφρασεν εἰς τὴν καθομιλουμένην Ἑλληνικὴν τοὺς παραλλήλους βίους τοῦ Πλουτάρχου, ἄλλος δὲ μεταγενέστερος συγγενῆς, ὁ Γρηγόριος Βραγκοθάνας, μεταεγλώτισσε τὴν ἱστορίαν τῆς λογικῆς καὶ ἠθικῆς φιλοσοφίας τοῦ Γερμανοῦ Εἰνεκίου.

Τὴν ἐλευθεριότητα ταύτην τόσο μᾶλλον νομίζομεν ἀξιοσημείωτον ὅση σήμερον, ὅτε ἡ εὐπορία τῶν συγχρόνων ὁμογενοῦν, καὶ ἰδίως τῶν ἐμπόρων καὶ τῶν ἐν Τουρκίᾳ κληρικῶν, ὑπερέβη τὴν τῶν προγενεστέρων, σπανίως ἐκδίδεται βιβλίον, κατὰ τε τὴν ἐλευθέραν καὶ τὴν δούλην Ἑλλάδα, ἀναλώμασιν ἐνὸς μόνου. Τὸ καθ' ἡμᾶς, παρὰ τὴν ὑπὸ τοῦ αἰοιδίμου Βαρδαλάου παράφρασιν τῆς Ἀναβάσεως τοῦ Κύρου, τὰς ἰνδικὰς μεταφράσεις τοῦ Δ. Γαλανοῦ, καὶ τοὺς Φιλιππικούς τοῦ Δημοσθένους, ἐκείνας μὲν ἐκδοθείσας ἐν Ἀθήναις δαπάνη τοῦ ἐν Ὀδησσῷ Κ. Δούμα καὶ τοῦ Κ. Τιπάλδου τοῦ Κοζάκου, τούτους δὲ τυπωθέντας ἐν Κωνσταντινουπόλει τῆ τοῦ Κ. Καλλιᾶδου, οὐδὲν ἄλλο σύγγραμ-

μα ἐνθυμούμεθα οὕτω πῶς δημοσιεύθη ἀπὸ τοῦ 1833 ἔτους, ἢ, ἐάν ἐδημοσιεύθησαν, εἰσὶ βεβαίως λίαν εὐχρηστικά. Καὶ ὅμως δὲν ἔπρεπε νὰ λησμονήσωσιν οἱ εὐποροὶ φιλογενεῖς, τῶν ὁποίων τὴν πρὸς τὰ κοινωφελῆ ζῆσιν δὲν ἀμνησθεύομεν, ὅτι ὁ τίπος συμβάλει πλέον καὶ αὐτῶν τῶν σχολείων εἰς τὸν πολιτισμὸν τῶν ἐθνῶν διότι, ἀναλαμβάνων τὴν διάδοσιν τῶν κοινωφελῶν, καὶ πολιτικῶν, καὶ φιλολογικῶν εἰδήσεων, μεταβαίνει, ὡς ἄλλος ἀπόστολος, καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἐσχάτας, καὶ κορούων καὶ τῶν ἐνδεστέρων τῆς θύρας, εἰσέρχεται καὶ διαδίδει τὸν πόθον τῆς παιδείας, τὸν ἔρωτα τῆς πατρίδος, καὶ τὸ φῶς τῆς ἀληθείας καὶ τῆς δικαιοσύνης.

Τὴν διανοητικὴν λοιπὸν ταύτην ἐνέργειαν ἀνέστειλεν, ὡς ἴδομεν, ἡ τρομερὰ ἐκρηξίς τοῦ 1821 ἔτους. Ἐκ τῶν σχολείων, τὰ μὲν, ὡς τὸ τῶν Κυθωνιῶν, τῆς Χίου καὶ τοῦ Βουκουρεστίου, κατεστράφησαν ὅλως, τὰ δὲ, ὡς τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ Σμύρῃ, καὶ Μακεδονίᾳ, καὶ Θεσσαλίᾳ ἠλαττώθησαν καὶ τὸν ἀριθμὸν, καὶ τὴν ἐκτασιν, καὶ τὴν ἀξίαν τῆς διδασκαλίας ἐκ τῶν κληρικῶν, τῶν ἐμπόρων καὶ τῶν ἀρχόντων, οἱ μὲν ἐσφράχσαν, οἱ δὲ διεσκορπίσθησαν λιμώτοντες ἢ καὶ ἀπέθανον κηκουχόμενοι, ἐκ δὲ τῶν διδασκάλων καὶ λογίων, ἄλλοι μὲν ἀθλήσαντες τὸν ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀγῶνα, ἔλαβον τὸν στέφανον τοῦ μαρτυρίου, ἄλλοι δὲ ἐριμώθησαν βιασθέντες, καὶ πλείστοι, συντρίψαντες τὸν κάλαμον, συνέρρασαν εἰς τὴν παλαιούσαν Ἑλλάδα, καὶ ἐπεδόθησαν εἰς τὸ κήρυγμα τῆς ἐλευθερίας καὶ τὴν δημιουργίαν τάξεως κυβερνητικῆς. Ὁ Ὑψηλάντης μετὰ τοῦ Βάμβα ἐν Πελοποννήσῳ, ὁ Νέγρης μετὰ τοῦ Γαζῆ, καὶ Κωνσταντῆ, καὶ Μανσόλα, καὶ Σκανδαλίδου ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἑλλάδι, ὁ Μυροκορδάτος ἐν τῇ δυτικῇ, ὁ Στέφανος Κανέλος μετὰ τοῦ Λ. Λάτρου καὶ ἄλλων ὑπὸ τὸν ἀρμοστήν Μ. Τομπάζην ἐν Κρήτῃ, ἀνεπλασσαν καὶ ὑπετόπισσαν τὰς πρώτας κυβερνήσεις ἐνῶ ὁ μὲν Βενιαμὴν καὶ Καίτης ἱεροκήρυττον εἰς τὰ στρατόπεδα κατὰ τῆς τυραννίας, ἄλλοι δὲ, ὡς ὁ Φερμακίδης, ὅστις, ἀποθέμενος τὸ κηρύκιον τοῦ λογιῶ Ἐρμοῦ, ἀνέλαβε τὴν σάλπιγγα τοῦ Ἄρεως, ἐξῆλπον τὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ ἀπεδείκνυσον τὸ ἱερὸν τοῦ ἀγῶνος. Τὸ εἰρηνικὸν τῶν γραμμάτων στάδιον μετεβλήθη εἰς στάδιον αἵματος, αἱ δὲ μοῦσαι τῆς Ἑλλάδος κατέφυγον, ἐκτὸς αὐτῆς, ὑπὸ τὰς πτέρυγας τοῦ ἐν Ἱεραισίδι Κοραῆ, καὶ τὴν προστασίαν τοῦ ἐν Κερκύρᾳ φιλελληνικώτατου Γκιλφόρδου. Μόνος ἴσως μεταξὺ τῶν ἀληθῶς λογίων ὁ Γ. Κλεόβουλος, ὁ σπουδαστὴς ἐν τῇ Γερμανίᾳ, καὶ Ἑλβετίᾳ, καὶ Γαλίᾳ, καὶ πρῶτος εἰσαγαγὼν τὴν ἀλληλοδιδασκτικὴν εἰς Ἑλλάδα, ἐδίδασκεν ἐν Σύρῃ μόλις πορζόμενος ἄρτον, ἐκ δὲ τῶν πιστηρίων τῶν ἐν Ναυπλίᾳ, καὶ Ἰδρῳ, καὶ Μεσολογγίῳ τυπογραφίων, αἰτινες διεδέχθησαν τὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ Κυθωνίαις, καὶ Χίῳ, πρὸς ταύταις δὲ καὶ τὰς ἐν Βοσκοπόλει τῆς Μακεδονίας καὶ ἐν Λακίᾳ ἀρχαιοτέρας αὐτῶν, ἐξήρχοντο ἐφημερίδες πολιτικαὶ, στιχογραφήματά τινα ἐμπολέμια ἢ σατυρικά, ἐνίοτε δὲ καὶ μεταφράσεις ποιημάτων, εἴτε ἀμέσως περὶ τῆς συνταγματικῆς κυβερνήσεως πραγματευομένων, εἴτε

περὶ ἄλλου ὑποκειμένου, ἐξ αὐτῆς ὅμως πηγάζοντος καὶ εἰς αὐτὴν ἀφορώντος. Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως, ὅτι αὐδαίς ποτε, κωδῶσον οἶδαμεν, ἐγράψεν ὑπὲρ ἄλλου εἶδους πολιτεύματος· αἱ πράξεις μάλιστα τῆς ἐν Τροιζίνι συνελεύσεως ἀπέδειξαν ὅτι πάντες ἦσαν ἐνθερμοὶ ζήλωται τῶν καλουμένων συνταγματικῶν ἐλευθεριῶν. Ὁ συγγραφεὺς σπουδαιοτάτης διατριβῆς καταχωρηθείσης ἐν τινὶ περιοδικῷ συγγράμματι τῶν Ἀθηνῶν, (*) βεβαίως ὅτι φύσει βέβουσι οἱ Ἕλληνες πρὸς τὴν ἐλευθερίαν. Καὶ ἡμεῖς δὲ τὴν ἐμφυτον ταύτην βροχὴν οὐ μόνον δὲν ἀρνούμεθα ἀλλὰ καὶ ὁμολογοῦμεν πρὶν ὅμως ἀποφανθῆ ἡ ἱστορία περὶ τῶν αἰτιῶν ἐξ ὧν ὁρμώμενοι οἱ μόλις σείσαντες τετρακοσίων σχεδὸν ἑτῶν δεσποτικῶν ζυγῶν, παρεδέχθησαν σύστημα δημοκρατικόν, ἐνῶ προφανῆς καὶ ἀκαταμάχητος ἦτο ἡ ἀνάγκη ἐξουσίας συμπετυκνωμένης καὶ ἰσχυρᾶς, ἀνάγκη πολλῶν πλέον καταπεύγουσα καὶ αὐτῆς τῆς τοῦ 1828 ἔτους, ὀφείλει νὰ προσέξασθαι μὴ, παρὰ τὴν ἀναμφισβήτητον ἐκείνην βροχὴν, ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι λόγοι παρορμῶντες, τοὺς χθὲς ἐτι δούλους σήμερον δὲ μαχομένους ὑπὲρ ἐλευθερίας, πρὸς τὸ συνταγματικὸν πολιτεύμα. Μὴ λησμονήσῃ δὲ ὅτι ἡ περὶ τῆς τελειότητος τοῦ ἀντιπροσωπικοῦ συστήματος ἐπαγωγὸς ἰδέα ἔσυρε τότε δέσμοια κατόπιν αὐτῆς τὰ δύο ἡμισφαίρια, καὶ ὅτι οἱ Ἕλληνες, ἀσπαζόμενοι προθύμως αὐτὴν, ἐθεράπευον ἴσως συγχρόνως καὶ τὴν πατροπαράδοτον ἐκείνην ἀντιζηλίαν, ἥτις, κατὰ τὸν Πλούταρχον, ὅστινος συγκερῶμεν τὸ τραχὺ τῆς φράσεως, παρεξέτρεπετο συνεχῶς παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις καὶ εἰς ἀγνώμονα καὶ ἐπιβλαβὴ τῆ πολιτείας καταδρομῆν.

Ἄλλ' ὅπως δῆποτε καὶ ἂν θεωρήσωμεν σήμερον τὸν τύπον τῶν τότε κυβερνήσεων, ἢ ὅποιανδήποτε καὶ ἂν ὑπῆρξεν ἡ σημαία καὶ ἡ ἰσχύς αὐτῶν, οἱ πρῶτον συμπηζάντες αὐτάς, πρέπει βεβαίως νὰ καταλεχθῶσι μεταξὺ τῶν σπουδαιοτέρων εὐεργετῶν τῆς Ἑλλάδος διότι, ἡ ὑπὲρ ἐλευθερίας πάλη ὅση ἀνδρείους καὶ ἂν εἶχε τοὺς υπερμάχους, ὅση ἐνδοξοὶ καὶ ἂν ἦσαν οἱ ἄθλοι αὐτῶν, ἤθελε θεωρηθῆ ἄλλοτρία πίσης νομιμότητος καὶ ληστρικῆ, ἐάν δὲν διηρημενεύοντο οἱ ἱεροὶ αὐτῆς σκοποὶ δι' ἀρχῆς, ἧς μόνῃ ἡ σύστασις ἐμαρτύρει ὅτι οἱ ἐπαναστάντες ἐπανεστήσαν χάριν εὐνομίας καὶ τάξεως. Πολλοὶ ἐξ ἡμῶν ἐνθυμοῦνται ὅτι αὐστριακὴ πολεμικὴ ναῦς, προσορμήσασα εἰς Ζάκυνθον τὸ 1821 ἔτος, διεδήλωσεν ὅτι ἐσκόπει νὰ μεταβῆ ὅσον οὕτω εἰς τὴν Ἑλλάδα ἵνα καταπολεμήσῃ τοὺς Ἀητάς, καὶ ὅτι ἡ καθ' ἡμῶν μανία ἀνεχαιτίσθη ὅτε ἶδε τὴν προκήρυξιν τοῦ ἀρτισυστάτου Ἀρείου Πάγου, τὴν ὁποίαν, προνοῶν οὗτος, εἶχε σπεύσει νὰ διασκορπίσῃ πανταχοῦ ἑλληνιστί τε καὶ ἰταλιστί.

Περὶ αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀντιπροσωπικοῦ πολιτεύματος διαλαμβάνει καὶ τὸ βιβλίδιον οὗ τινος προετάξαμεν τὴν ἐπιγραφὴν. Ἀλλὰ πρὶν ρίψωμεν ταχὺ βλέμμα εἰς τὰ ἐν αὐτῷ περιεχόμενα, ἴδωμεν τίς ὁ

(1) Le Spectateur de l'Orient. Livraison 3me. De la societé grecque.

μεταφραστής. Ὁ κόσμος, ὡς εἶπον πολλοὶ πολλὰκις πρὸ ἡμῶν, εἶναι ὡς τις σκηνὴ θεατρικὴ ὅπου εἰσέρχονται καὶ ἔθεν ἀπέρχονται ἀκαταπαύτως οἱ δραματούργοι, τότε ἴσως εὐκολώτερον λησμονούμενοι ὑπὸ τῶν ζώντων, ὅσα πλέον εὐρηγηθήσαν οὗτοι παρ' ἐκείνων. Ἀλλ' ἡ ἐκ μέους ἡμῶν λήθη τῶν ἀνδρῶν τοῦ ἀγῶνος εἶναι ἀντικρὺς ἐγκλημα ἀπατριδᾶς καὶ δούλους ὄντας, ἔδωκαν πρὸς ἡμᾶς πατρίδα, ἐλευθερίαν καὶ δικαιώματα, πατρίδα τῆς ὁποίας τὰ θεμέλια ὠκοδόμησαν διὰ τῶν ὀστέων, καὶ ἐπαγίωσαν διὰ τοῦ αἵματος αὐτῶν.

Ἴδού τί λέγει περὶ τοῦ μεταφραστοῦ ὁ ἐκδότης Κ. Ἐμ. Ἀντωνιάδης:

«Ὁ μεταφραστὴς τοῦ βιβλίου τούτου Σ. Κανέλος, ἦτον ἓνας ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους τοῦ ἔθνους μας ἐγεννήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν (*) ἤκουσε τὰ πρῶτα μαθήματα τῆς σπουδῆς τοῦ ἀπὸ τὸν Πρώτον, διδάσκαλον τότε τῆς κατὰ τὸν Κουρουτσεμέ σχολῆς. Ἐπέδωκε κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν σειράν τῶν μαθηματικῶν ἐνησχολήθη εἰς διαφόρους μελέ-



Stigoras Karélos.

τας, καὶ μάλιστα εἰς τὴν ποιητικὴν τῆς γλώσσης μας, ὡς φαίνεται ἀπὸ τὰ εἰς τὰ Λυρικά τοῦ Χριστοπούλου πρῶτη δοκιμιά του. Μετέθη ἔπειτα εἰς τὴν Εὐρώπην ἐσπούδασε τὴν Ἱατρικὴν εἰς τὴν Βιέννην καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Γερμανίας, τὴν Φιλοσοφίαν καὶ διαφόρους ἄλλας ἐπιστήμας ὑπῆγε μετὰ ταῦτα εἰς τοὺς Παρίσιους ὅπου ἀκροάσθη διάφορα μαθήματα, καὶ ἐπ' ὅπου τὸν ἔλαβεν εἰς τὸ φιλοσοφικὸν στά-

(*) Τῆν 9 Μαρτίου τοῦ 1792 ἔτους, ἐκ πατρὸς Χίου, τοῦ Ἰω. Κανέλου, καὶ μητρὸς Κωνσταντινουπόλιδος· μετέθη δὲ τὸ 1812, μόλις ἐκκοσμητικῆς, εἰς Γερμανίαν. Μετὰ ὀκταετη φοίτησιν εἰς τὰ Πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης, ἐπέστρεψε περὶ τὰ τέλη τοῦ 1819 εἰς Βυζάντιον, τὸ δὲ 1820, ἀπῆλθεν εἰς Βλαχίαν ἵνα συνιδάξῃ ἐν τῷ Λυκείῳ μετὰ τοῦ Βαρδαλέχου, τοῦ Γενναίου καὶ ἄλλων.

διον κριτικὸν καλὸν, μαθηματικὸν κ. τ. λ., ὡς φαίνεται ἀπὸ τὰς εἰς τὸν Λέγιον Ἐρμῆν καταχωρηθείσας διατριβὰς του, ἄλλας μὲν ἀνωμόους καὶ ἄλλας μὲ τὸ ὄνομά του.

Ἀπὸ τὴν Εὐρώπην ἐπέστρεφεν εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ μεταχειρισθῇ τὴν Ἱατρικὴν τέχνην του, ἀλλ' ὄλιγον ἰδὸθη εἰς αὐτὴν αἱ κυρίως μελέται του, τὰς ὁποίας ἔκαμε μὲ μεγάλην ἐπιμέλειαν ἀπέβλεπον εἰς τὴν Σωκρατικὴν φιλοσοφίαν, λεγομένην τέχνην τοῦ βίου, δηλαδὴ τὴν παιδείαν τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ στήθους.

Αἱ τραγικαὶ περιστάσεις τῆς ἐπαναστάσεώς μας τὸν ἐβίασαν ν' ἀναχωρησῇ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἀφευδίτριψεν ὄλιγον καιρὸν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Ἄλ. Ὑψηλάντη, μετέθη εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἐκεῖθεν ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου συναγωνιζόμενος ἐσυντέλεισε τὰ μέγιστα εἰς τὸ νὰ ἐνεπερῆ τὴν ὁμόνοιαν, τὴν ἀρμονίαν εἰς τὰ πράγματα, καὶ νὰ ἐμψυξῆ τὰ ἀληθῆ τοῦ πατριωτισμοῦ φρονήματα εἰς ὅλας τὰς τάξεις τῶν συναγωνιζομένων πολιτικῶν τε καὶ στρατιωτικῶν ἐθνουσιασμένους δὲ εἰς ἄκρον διὰ τὴν ἐλευθερίαν, ἐσῴθησε διάφορα ποιήματα διατρίβων εἰς Ἰδραν, ἄξια τῆς πολυμαθείας καὶ ζωηρᾶς φαντασίας του. Μετέφρασε δὲ, ὡς εἶπα, καὶ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος βιβλίον εἰς τὴν καθομιλουμένην γλώσσάν μας, ἀπὸ τὴν ἐκλογὴν τοῦ ὁποίου φαίνεται, ὁποῖων αἰσθημάτων ἀνθρώπος ἦτο, καὶ ὁποίας ὀρθῆς ἰδέας εἶχεν.

Ἀκάματος διὰ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἔθνους του, ἀπεφάσισε νὰ συντροφεύσῃ καὶ τὸν διορισθέντα ἀρμοστήν κατὰ τὴν ἑναρξιν τῆς Β' περιόδου τῆς Προσ. Κυβερνήσεως τῆς Ἑλλάδος Ἐμ. Τουμπάζην, εἰς Κρήτην, ὅπου καὶ ἀπέθανε κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1823 ἔτους.

Σεβόμενοι τὴν μνήμην τῆς φιλίας, καὶ τὰ σπάνια προτερήματα τοῦ μακαρίου Κανέλου, διὰ τὰ ὁποία καὶ ὁ Κοραῆς τὸν ἔμδασεν εἰς τὸν Παράδεισον τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν, (*) τῶν διαπρεψάντων μάλιστα εἰς τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας τῆς πατρίδος τῶν ἀγῶνα, δὲν ἐτολήμησαμεν κ. τ. λ. *

Προετιμήσαμεν νὰ ἐπαναλάβωμεν τὰς συντόμους ταύτας βιογραφικὰς εἰδήσεις, ἵνα μὴ κατακριθῶμεν ἐπὶ φιλοπροσωπία, καθὼ συνδεόμενοι διὰ συγγενικῶν δεσμῶν μετὰ τοῦ μακαρίου ἐκείνου ἀνδρός. Ἐπειδὴ δὲ δὲν πρόκειται νὰ γράψωμεν βιογραφίαν, ἐξαιτούμεθα τὴν ἄδειαν νὰ προσθέσωμεν ὀλίγα τινὰ, προσποδεικνύοντα ὁποῖοι ἦσαν οἱ προπαρασκευάσαντες διὰ μόχθων, καὶ θυσιῶν, καὶ αὐταπαρνήσεως τὴν ἐνεστῶσαν πολιτικὴν ἡμῶν ὑπαρξιν.

Δύο κυρίως αἰσθημάτων ἐπεκράτουν ἐν τῷ Σ. Κανέλω, ὁ πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωσ καὶ ἡ πρὸς τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς ἀδελφούς φιλοστοργία. Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ ἐδέσποζον ὅλης αὐτοῦ τῆς ὑπάρξεως, ὥστε οὐδεμίαν ἴσως σπουδαίαν πράξιν ἐπεχείρησε καθ' ὅλον τὸν βίον αὐτοῦ, μὴ ὀδηγούμενος ὑπὸ τῶν αἰσθημάτων τούτων, ἢ μὴ ἔχων σκοπὸν αὐτά. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν δύο τούτων αἰσθημάτων, τὸ ἰσχυρότερον ἦτο ἀναντιφθέτως ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα. Ὅθεν αἱ σπουδαὶ αὐτοῦ εἶχον τὸν διπλοῦν ἐκείνον σκοπὸν· διδάχθεις τὴν Ἱατρικὴν ἵνα γείνη χρήσιμος πρὸς τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ, ἐφρόντισε νὰ θησαυρίσῃ καὶ ἄλλον ἐπιστημονικὸν πλοῦτον ἵνα καταστή τὴν ὠφέλιμος πρὸς τὴν πατρίδα. Καὶ ὅτε ἐπανελθὼν εἰς τὴν γενέθλιον γῆν ἐπέισθη ὅτι οἱ οἰκείοι αὐτοῦ δὲν εἶχον ἀνάγκην χρηματικῆς συνδρομῆς, δὲν μετῆλθε τὴν Ἱατρικὴν, ἀλλ' ἐργαζόμενος νυχθημερόν, ἐμελέτη καὶ ἔγραψεν,

(*) Βλέπε τὸν γενναῖον ἱατρὸν Κανέλον ὅστις ἀπέθανεν εἰς Κρήτην κ.τ.λ. Ἀγκυρῆς κατὰ Λεωκρ. Προλεγ. σ. μδ'.

ἐνεργῶν καὶ παρασκευαζόμενος διὰ τὸν μέγαν ἀγῶνα, μετ' αὐτοῦ δὲν ῥυθμίσει δι' ἀρχῶν εὐθύτητος καὶ ὄν τινα ἐβλεπε προσεγγίζοντα. χρηστότητος τὰς καρδίας.

Ἰσαύτως καὶ ὅτε μετὰ τινα χρόνον ὁ εὐεργέτης τῆς Ἑλλάδος Γκιλφόρδος, ἔγραψεν ἐκλιπαρῶν αὐτὸν νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ἐν Κερκύρᾳ ἀκαδημίαν, ὁ δὲ ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας Α. Σούτσος προσεκαλεῖ αὐτὸν εἰς τὸ ἐκεῖ Λύκειον, ὁ φιλόπατρις ἀνὴρ δὲν ἐδίστασε νὰ ἐκλέξῃ τὸ μέρος ὅπου πρῶτον ἐμελλε νὰ ἀνοιχθῇ τοῦ ἀγῶνος τὸ στάδιον. Ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ εἶχε τότε ἀνάγκην συντόνου προστασίας διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῆς, μόνος δὲ προστάτης ἔμενε ὁ Στέφανος. Ἀλλὰ, ὡς εἶπομεν, ἐνώπιον τοῦ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκοντος πᾶν ἄλλο αἰσθημα εἶσα παρ' αὐτῷ ἡ σπάσθη ἄρα δακρῶν τὴν μητέρα καὶ τὰς ἀδελφὰς ὡς ἂν προσηθάνετο ὅτι δὲν ἐμελλε πλέον νὰ ἀσπασθῇ αὐτάς, καὶ ἀνεχώρησεν εἰς Βλαχίαν.

Καὶ ἡμεῖς, μειράκια ἐτι, ἐνεπνεύσθημεν παρ' αὐτοῦ τὸν πόθον τῆς παιδείας καὶ τῆς πατρίδος. Καθήμενοι πολλὰκις ἐπὶ τῆς ψαμμώδους παραλίας τῆς νήσου Χάλκης, ὑπὸ πτελαίαν κελαρύζουσαν καὶ εὐθαλῆ, ἠκούσαμεν αὐτὸν ψάλλοντα μετ' ἐθνουσιασμοῦ τὸν φίλτατον αὐτοῦ θούριον, «Τί καρτερεῖτε;» Καὶ ὅτε μετ' ὀλίγον ἀπέθετε τὴν κιθάραν ἵνα διδάξῃ ὁποῖαν πατρίδα ἔχομεν καὶ τί ὀφείλομεν πρὸς αὐτήν, ὁ λόγος ἐξήρχετο βραχύς μὲν ἀλλὰ βαγδαῖος καὶ πειστικός ἐκ τῶν χειλέων αὐτοῦ· πῦρ πατριωτισμοῦ ἔφλεγε τὴν καρδίαν αὐτοῦ, καὶ τὸ πῦρ μετεδίδετο εἰς πάντας τοὺς περιεστώτας. Πόσους, ναί, πόσους ἠκούσαμεν λέγοντας ὅτι εἰς τὰς πατρικὰς καὶ ἐθνουσιαστικὰς ἐκείνου συμβουλὰς ὀφείλουσι καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν ἑαυτῶν, καὶ τὴν ζωηρότερην συναίσθησιν τοῦ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκοντος!

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ ἀγῶνος ἐν Δακίᾳ, κατέβη δρομαῖος εἰς τὸ ἕτερον τῶν σταδίων, τὸ ἐν Ἑλλάδι, ἐνθα, μετὰ τῶν ἄλλων αὐτοῦ μεριμνῶν, μετέφρασεν ἐν παρέργῳ καὶ τὸ ἀνωτέρω πονημάτιον. Ἡ μετάφρασις αὐτὴ δὲν εἶναι οὔτε τὸ μόνον οὔτε τὸ σπουδαιότερον ἔργον αὐτοῦ· διότι, παρὰ τὰς φιλοσοφικὰς, φυσικομαθηματικὰς, ποιητικὰς καὶ λοιπὰς φιλολογικὰς μελέτας τὰς ὁποίας ἐδημοσίευσεν διὰ τοῦ Λογίου Ἐρμού, εἶχε προετοιμάσει καὶ ἄλλα, ἅτινα συναπολέσθησαν χειρόγραφα μετὰ τῆς πλουσίας αὐτοῦ βιβλιοθήκης.

Ἀλλὰ τὸ προκείμενον βιβλίδιον τοῦτο ἔχει τὸ προτέρημα, ὅτι, πρὶν ἢ καταδειξῇ τὰς πρώτας καὶ κυριώτερας βάσεις ἐφ' ὧν ἀνάγκη νὰ στηρίζεται πᾶσα ἀντιπροσωπικὴ κυβένησις, ἦν τινα συνιστᾷ ἐνθέρμως ὡς τὴν λογικωτέραν καὶ ἀνθρωποπρεπεστέραν, ἀποδεικνύει καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ λόγου ὅτι ἀδύνατον νὰ εὐδοκιμήσῃ τοιαύτη τις ἐξουσία, καὶ ἀδύνατον μάλιστα νὰ ὑπάρξῃ ἐλευθερία, ἐάν οἱ πολῖται δὲν μάθωσι ν' ἀγαπῶσι τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν δικαιοσύνην, ἐάν δὲν καταδικῶσι φρίσσοντας τὸ ψεῦδος καὶ τὴν ἀδικίαν· «καὶ γινώσκει, λέγει, τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς.» Ἐντεῦθεν φαίνεται ὅτι ὁ μεταφραστὴς ἐδόξαζε μετὰ τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅτι ὁ νόμος «οὐχ οἷος ποιεῖν ἀγαθούς καὶ δικαίους τοὺς πολῖτας,» ἐάν πρὸ αὐτοῦ ἢ συγγρόνως

μετ' αὐτοῦ δὲν ῥυθμίσει δι' ἀρχῶν εὐθύτητος καὶ χρηστότητος τὰς καρδίας.

Ἐν ἴσοι ἀνάγκῃ ν' ἀποδειχθῇ ἡ ὀρθότης τοῦ δογματος τούτου, ἐδυνάμεθα νὰ φέρωμεν ἀλγεῖνόν μὲν ἀλλὰ προχειρότατον παράδειγμα, τὸ τῆς Ἑλλάδος· ὁ δὲ μεταφραστὴς ἤθελε πεισθῆ, ἐάν ἐξῆ, ὅτι οὐδ' αὐτὴ ἡ διάταξις ἦν τινα ἐπικαλεῖται ἐν ὀνόματι τοῦ εὐαγγελίου καὶ τοῦ ἀντιπροσωπικοῦ πολιτεύματος ὡς ἐγγύησιν δικαιοσύνης, ἐφαρμόζεται ὅπου αἱ κοινῶναι δὲν στηρίζονται ἐπὶ τῶν δύο τῆς ἠθικῆς ἀρχῶν τὰς ὁποίας ἐθεώρησεν ἀναπορεύτους. «Λέγε ἐλεύθερα καὶ χωρὶς φόβου τὴν ἀλήθειαν· ἂν ὁμοῦ δὲν σὲ ἀκούῃ ἡ ἐξουσία, τότε ἀναφέρε το εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ λαοῦ, οἱ ὅποιοι εἰς ὄνομα τοῦ λαοῦ, κρίνουν, ἀποφασίζουσι τὸ δίκαιον καὶ τιμωροῦν τοὺς ἀδίκους· ἐπειδὴ ὁ λαὸς ὁμοιάζει μὲ μεγάλην ἐκκλησίαν, καὶ ὁ Χριστὸς λέγει, ἐάν δὲν ἀκούσῃ, εἰπέτο εἰς τὴν ἐκκλησίαν.»

Ἄλλ' ἐάν ἡ πολιτικὴ αὐτὴ ἐκκλησία ἀποστρέφεται τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν δικαιοσύνην;

Τὸ βιβλίδιον δὲν προβλέπει μοθηρίαν τοιαύτην· ἀλλ' εἰ καὶ φιλελεύθερον, εἰ καὶ συμβουλευτὸν ν' ἀφιερωθῇ τις εἰς τὴν πατρίδα καὶ τὸ αἷμα; καὶ τὸ σῶμα, καὶ τὴν ζωὴν, ἐπιθυμοῖ νὰ μὴ ἐπιζητῶνται τὰ καλὰ μὲ τὸν γρόνον· διότι τότε χειροτερεῖον τὰ πράγματα, ἀλλ' ἐν εὐταξίᾳ, καὶ ἡσυχίᾳ, καὶ εἰρήνῃ. Ἀπαιτεῖ δὲ παρὰ τὰς Βουλὰς, ἐξουσίαν ἐκτελεστικὴν ἰσχυράν, καὶ περατοῦται συνιστῶν ἀγάπην καὶ ὁμόνοιαν, καὶ πρὸ πάντων ἀποσκορακισμῶν πάσης διακρίσεως πολιτικῶν δικαιωμάτων μετὰ τῶν ὁμοφύλων, εἰς ὁποιασδήποτε γεωγραφικὰς διαφάσεις καὶ ἂν ὑπέβαλεν αὐτοὺς ἡ τύχη. Ἀξιοσημείωτος τῶν ἄντι πρόνοια ἀπὸ τοῦ 1822 ἔτους!

Ἡ γλώσσα ἐν ἣ μετεφράσθη τὸ πονημάτιον τοῦτο εἶναι χυδαία· ὁ ἀειμνηστὸς Κανέλος ἀνῆκε μετὰ τοῦ Χριστοπούλου καὶ Βιλλαρά, εἰς τὴν τάξιν ἐκείνην τῶν εὐαριθμῶν λογίων αἰτινῶν ἐπεθύμων τὴν ἐπικρατίαν τῆς καθομιλουμένης, οὐχὶ διωρθωμένης, ὅπως ἀπῆται ὁ Κοραῆς, ἀλλὰ γραφομένης ὅπως ἐλαλείτο ὑπὸ τῶν πολλῶν. Τὸ σύστημα τοῦτο, καθόσον μάλιστα ἀπέβλεπεν εἰς τὸν τονισμὸν καὶ τὰς καταλήξεις, δὲν ἐνόησαμεν πώποτε· ὁ μὲν Κανέλος ἔγραψεν ἀὐθιγῶς τῆς ἐντέλειας καὶ ἀκριβείας τῶν γνώσεων μας· ὁ δὲ Βιλλαράς «ἡ γλυκυτάτη ἀνοιξὴ μὲ τ' ἀρθία στολισμένη,» καὶ ὁ Χριστόπουλος «στειχουργῶντας» καὶ «ἀνωμαλιώτερας» καὶ «ῥαῖες καὶ καλῆς.» Καὶ ἐάν μὲν εἶναι ὀρθὸν ὅτι πρέπει νὰ γράφεται ἡ γλώσσα τοῦ λαοῦ, τότε, κατὰ τὸ παράδειγμα καὶ αὐτῶν τῶν συγγραφέων τῶν γλωσσῶν αἰτινῶν ζῶσι, πρέπει νὰ γράφεται ἐκείνη τὴν ὁποῖαν ὁμιλοῦσιν οἱ τῶν μᾶλλον πεπολιτισμένων τάξεων τῆς κοινῶναι· ἐάν δὲ πρόκειται νὰ γράφεται γλώσσα ἡν νὰ ἐνοῶσι καὶ οἱ ἔσχατοι, ἐπιθυμοῦμεν νὰ μάθωμεν κατὰ τί, τὸ τῆς ἐντέλειας καὶ ἀκριβείας, ἢ τὸ φέστερον τοῦ τῆς ἐντέλειας καὶ ἀκριβείας, ἢ τὸ ἀνοιξὴ τοῦ ἀνοιξίς, ἢ τὸ ἀρθία τοῦ ἀρθη, ἢ τὸ στειχουργῶντας τοῦ στειχουργῶν, ἢ τὸ ἀνωμαλιώτερας καὶ ῥαῖες, καὶ καλῆς, τοῦ ἀνωμαλιώτερας

καὶ ὠραῖαι καὶ καλαί; Διὰ τί ἄρα ὁ τονισμὸς ἢ ἡ κατάληξις βοηθεῖ ἐνταῦθα τὴν κατάληψιν; (*)

Ἄλλὰ πόθεν ἢ πλάνη τοσοῦτων ἀληθῶς πεπαιδευμένων ἀνδρῶν, οἵτινες, ὡς ὁ Σ. Κανέλος, ἀνεδεικνύοντο ἐνθερμοὶ προστάται καὶ ὁπαδοὶ τοῦ συστήματος τούτου; Μὴ τάχα ἀνεφύει ὡς ἀντίδρασις τῆς φυσικῆς κατὰ τοῦ ἐπιπολαζόντος ἐναντίου συστήματος; Τὸ σύστημα τοῦτο μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ πρὸ αὐτῆς ἔτι, βράσιν εἶχε τὴν παντελεῖ ἄλλειψιν ἰδεῶν φράσεις τετορευμέναι ἀλλὰ κεναί, καὶ λέξεις εὐρωτιώσαι, ἰδοὺ ἢ ὕλη ἐξ ἧς συνεκροταίτο τὸ οἰκοδόμημα. Ἄλλ' ἢ φιλοσοφία, ἀναγεννηθεῖσα ἐπὶ τέλους ἐν Ἑλλάδι, ἐζήτησεν, ἐν τῇ δικαίᾳ αὐτῆς ἀγανακτήσει, νὰ καταβάλλῃ αὐτὸ εἰς ἔδαφος, κατασυντρίβουσα ὡς ἐπιβλαβὴ καὶ τὰ ἐλάχιστα ἐρείπια. Καὶ τρώντι, ἐάν πρὸς τὸν μόνον λέξεις καὶ φράσεις εἰδότα, ἀπηγορεύετο ἢ χρῆσις αὐτῶν, πῶς ἤθελε κατορθώσει νὰ καταπλήσῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ νὰ γυμνάσῃ ἐπιβούλως τὰς ἀκοάς, δι' ὅσους στερομένου τῆς στυλινότητος καὶ τῆς μαγείας τῆς ἐλληνίδος φωνῆς; Ὁ Ἄς ἐνθυμηθῶμεν, ἐγραφεν ὁ Σ. Κανέλος, τὸ πόσον ἐσυνειδίχαμεν νὰ ἐκθειάζομεν ὡς φωστῆρας, ὡς πάνσοφους, καὶ ὡς τρώντι ἀξίους ἀπογόνους ἐκείνων τῶν Ἑλλήνων, ὅσους δὲν ἤξευραν ἄλλο τίποτε, ἀλλὰ μόνον νὰ παίζουσαν, ὡσάν αὐτόματα, με ξερὰς Ἑλληνικὰς, καὶ με ταῖς ὀνομαζόμεναις πτώσαις, καὶ ἠμποροῦσαν νὰ συνθέτουν μόνον ἀπὸ αὐτὰ τὰ δίχως νόημα γραφόμενά τους, στηρίζοντάς τα με ἡλιωρεγγὴ πρόσωπα, καὶ με κατασπαζόμενα χράσπεδα, καὶ ἕλην παραγκλάμπρων ποδῶν. »

Ἄλλὰ τοιοῦτο τὸ κράτος καὶ τὸ κάλλος τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν εὐγενῶν αἰσθημάτων, ὡστε καὶ ὑπὸ τὸ ἀτημελές ἢ μᾶλλον τὸ εὐτελές τοῦτο ἐνδυμα, καταθέλουσι τὴν καρδίαν ἡμῶν. Ἀνάγνωθι τὴν ἐν τῷ Λογιῷ Ἑρμῆ (ἐτ. 1818 καὶ 1819) περὶ ὁμοιοκαταληξίας διεξοδικὴν ἐπιστολὴν τοῦ Σ. Κανέλου πρὸς τὸν Ἀθ. Βογορίδην, καὶ θέλεις θαυμάσει τὰ νεύρα τῆς λογικῆς καὶ τὴν φλόγα τοῦ πατριωτισμοῦ τοῦ γράφοντος: « οἱ ἀληθινοὶ προκομμένοι, λέγει, ζοῦν εἰς τὸ γένος καὶ διὰ τὸ γένος. »

Ἰσως ψιθυρὸς τις, ἐπιεξερχόμενος σήμερον τὸ Κατ' ἔρωταπόκρισιν Βιβλιαράκι, ἐάν ποτε συγκαταβῇ νὰ ἐπεξέλθῃ αὐτὸ, ὑπομεριδιάσῃ διὰ τὴν ἀφέλειαν τῆς διδασκαλίας καὶ τὸ πασιγνωστὸν τῶν ἀργῶν τὰς ὁποίας διδάσκει. Ἄλλὰ μὴ λησμονήσῃ ὁ ἀδυσώπητος ἐπικριτὴς, ὅτι αἱ κρίσεις ἡμῶν ἀποβαίνουσιν εἰς ἄκρον ἀδικίαν, ὡσάν τις θεμελιούνηται, οὐχὶ ἐπὶ τῶν ἡθῶν, τῶν αἰσθημάτων, τῶν δοξασιῶν, ἐνὶ λόγῳ τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως τοῦ χρόνου καθ' ὃν ἐγένετό τις πράξις, ἢ συνεγράφῃ τι πᾶνμα, ἀλλ' ἄλλως τινὸς ἀκμαϊότερας ἐποχῆς. Ἐνθυμούμενοι τὴν πρὸ τοῦ 1821 ἔτους ἀγωγὴν τῶν πατέρων ἡμῶν, δὲν θέλομεν μυκτηρίσαι τὰς πράξεις αὐτῶν, οὐτε

(*) Καθὼς παρετηρήσαμεν ἐν ταῖς νεωτέραις πραγματείαις τοῦ Σ. Κανέλου, τὸ ὅρος αὐτοῦ διεφθέρθη ἐπὶ τὸ ὀρθώτερον.

καταγελάσει τῶν ἔργων ἐκείνων, οἵτινες, εἰ καὶ σοφοί, ἐγένοντο τοῖς πᾶσι τὰ πάντα ἵνα τὴν πατρίδα κερδήσωσι. (*)

N. Δ.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΦΑΡΝΕΣΙΟΥ ΤΑΥΡΟΥ

Ἐπι ὀλίγα.

Ἐπει δὴ τοῦ ἀριστουργήματος τούτου τῆς Ῥοδίας τέχνης ὠραῖον ἀντίτυπον ἐκ γύψου κείται ἐν τῷ Πολυτεχνικῷ σχολεῖῳ τῶν Ἀθηνῶν, πεμφθὲν ὑπὸ τοῦ φιλέλληνοσ βασιλέωσ τῆσ Νεαπόλεωσ, καὶ πρόκειται εἰς ἐκάστου τὴν μελέτην καὶ τὸν θαυμασμὸν, διὰ τοῦτο δὲν ἐνομίσαμεν περιττὸν νὰ συμπληρώσωμεν διὰ τινῶν ἐπι πληροφοριῶν, ὅσα περὶ αὐτοῦ εἴπομεν ἐν τῷ ΠΑ. φυλλαδίῳ τῆσ Πανδώρασ.

Τὰ ἔργα τῶν πρωτίστων ἀριστοτεχνῶν, ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀρχαίων θαυμάζόμενα, ἐπολλαπλασιάζοντο συνεχῶσ δι' ἀντιγραφῆσ, πλὴν τινῶν, ὡσ ἦν ὁ Ὀλύμπιος Ζεὺσ, Ἰσῶσ καὶ ἡ Παρθένοσ Ἀθηνᾶ τοῦ Φειδίου, ἢ Ἀργεῖα Ἡρα τοῦ Πολυκλείτου, ἅτινα οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ μιμηθῇ, διότι οἱ καλλιτέχνησ ἐθεώρουσαν αὐτὰ ὡσ ἀμίμητα. Ἐν γένει ὁμοσ, ὅσο ἐπίσημότερον ἦν καλλιτέχνημά τι, τόσο συνεχέστερα ἦσαν αἱ ἀρχαῖαι αὐτοῦ μιμήσεισ ἢ μεταπλάσεισ, καὶ ἐν τοῖσ μεταγενεστέροισ μάλιστα χρόνοισ, ὅταν ἡ τέχνη εἶχεν ἀπολέσει τὴν μεγάλην καὶ πρωτότυπον αὐτῆσ γονιμότητα, αἱ πόλεισ ἐγκαυχώμεναι ἐπὶ τοῖσ ἐν αὐταῖσ ἐμπρέπουσιν ὠραιότεροισ τῶν μνημείων, ἐπαύτουσαν αὐτὰ ὡσ ἐπίσημα εἰσ τὰ ἑαυτῶν νομίματα.

Πάντα τὰ γνωρίσματα ταῦτα τῆσ τῶν καλλιτεχνικῶν ἔργων ἐπιστηρότητασ ὑπάρχουσι καὶ εἰσ τὸν Ῥοδίον ταῦρον, καὶ ἀποδεικνύουσι ὅτι οἱ σύγχρονοι ἐθεώρουσαν αὐτὸν ὡσ ἐν τῶν πρωτίστων τῆσ γλυπτικῆσ προϊόντων. Ἐν Θουατεροισ, τῇ μεγάλῃ Ἀυδικῇ πόλει, φαίνεται ὅτι ὑπῆρχεν ἀντίτυπον ὠραῖον αὐτοῦ, διότι νόμισμα τῶν Θουατεριῶν τῆσ βωμαϊκῆσ ἐποχῆσ τοῦ Ἀυτοκράτοροσ Ἀντωνίου τοῦ Εὐσεβοῦσ, φέρει ἐπὶ τῆσ μιᾶσ αὐτοῦ ὄψεωσ ἀκριβέστατον τὸν τύπον τοῦ συμπλέγματοσ τούτου, ὡσ φαίνεται ἐν τῇ παρούσῃ εἰκόνι.

(*) Ἡ ἐν Σαλόνεισ συνελθούσα τῆσ Ἀνατολικῆσ Ἑλλάδοσ ἐνέκρινεν αὐτοθελήτωσ τὴν Νομικὴν Διάταξιν, προβληθείσαν παρὰ τοῦ πατριώτοσ Νέγγη, καὶ οὐδεὶς ἀντίπευ εἰσ αὐτήν. Ἄλλ' ὅτε ἐγένετο λόγοσ περὶ προέδρου τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἐν τῶν μελῶν τῆσ συνελεύσεισ, ἀντιπροσωπεύον τὸ Γαλαξιδίον, πολλὴν δι' ἔγον ἐπίρροην, κατεξάνεστη κατὰ τοῦ νεωτερισμοῦ, ὡσ ἔλεγε, τούτου, ἐπιμένον νὰ διορθῆ κατὰ μίμησιν τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν, Πρεσβυτέρωσ, καὶ ὄχι Προέδρωσ.

Καὶ ἐπὶ μεγάλου δὲ δακτυλιολίθου, διατηρουμένου κίου τοῦ παρίστανεν ἀκριβέστατα αὐτὸ τὸ σύμπλεγμα τῶν Ῥοδίων γλυπτῶν.



Νόμισμα Θουατεριῶν.

πτικὸν ἔργον, ἀλλὰ ἠλλοιωμένον ὅπως ἐπὶ τὸ ἀπλούστερον, διὰ τὴν δυσκολίαν τῆσ ἐργασίας καὶ τὴν ἀδεξιότητα τοῦ τεχνίτου. Εἶναι δὲ τὸ ἐπόμενον



Δακτυλιολίθος.

Ἄτταλοσ ὁ Β'. οἰκοδόμησεν ἐν Κυζίκῳ πολυτελέστατον ναὸν εἰσ τιμὴν τῆσ μητῆσ αὐτοῦ Ἀπολλωνίδοσ, καὶ κατεκόσμησεν αὐτὸν διαφόροισ γλυφαῖσ, σχέσειν ἐχούσαισ πρὸς τὸν σκοπὸν τῆσ ἀνεγέρσειωσ. Οὕτωσ ἐπὶ δεκαεννέα κίονων ἐγλύφεν ἐντὸσ τοῦ πύλου αὐτῶν πίνακασ παριστῶντασ σκηνὰσ υἱικῆσ εὐσεβείασ καὶ ἀφοσιώσειωσ, ἐφ' ἐνόσ μὲν τὸν Ἡρακλῆν φέροντα τὴν Ἀλκμήνην εἰσ τὰ Ἥλυσια, καὶ συνοικίζοντα αὐτὴν τῷ Ῥαδάμανθει, ἐφ' ἐτέρου δὲ τὸν Διόνυσον φέροντα τὴν Σεμέλην εἰσ τὸν Ὀλυμπον, ἐπὶ τρίτου τὸν Ἀπόλλωνα καὶ τὴν Ἀρτεμιν φονεύοντασ τὸν Πύθωνα, τὸν διώξαντα τὴν μητέρα αὐτῶν, ἐπ' ἄλλων τὸν Κλέοβιν καὶ τὸν Βίτωναν, τὸν Ῥῶμον καὶ τὸν Ῥωμόλον, καὶ ἐφ' ἐνόσ τέλοσ τὸν Ζῆλον καὶ τὸν Ἀμφίονα, ἐκδικούντασ τὴν μητέρα αὐτῶν Ἀντιόπην κατὰ τῶν ζηλοτύπων τῆσ Δίρκησ ἀνοσιουργιῶν. Τοὺσ πίνακασ τούτουσ, οἵτινεσ στηλοπινάκια ἐκλήθησαν, διότι τότε πρῶτον ἐφηρμίσθη ὁ τρόποσ οὗτοσ τοῦ ἐγκολάπτειν ἀνάγλυφα ἐντὸσ τοῦ σώματοσ τῶν κίονων, περιέγραψαν ποικτικῶσ οἱ τότε ἐπιγραμμτογράφοι, μεταξὺ δὲ τῶν ἐτέρων καὶ τῶν ἀφορώντα τὴν ταμωρίαν τῆσ Δίρκησ. Οὕτωσ ἐνθ' ὁ θαυμαστὸσ βωδοσ εἰμεινεν ἐνώπιον τοῦ λαμπροῦ πρωτοτύπου, ἢ κολακεία εὐρε πρὸσ περιγραφήν καὶ ἔπαινον τοῦ ἀφανοῦσ ἀντιγράφου τοῦσ ἀκολουθοῦσ ὠραίουσ στίχοουσ, σωζομένουσ ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ, ἐξ ὧν δ' ἀριθῆλωσ καταφάνεται ὅτι ὁ βασιλεὺσ τῆσ Περγάμου τῷ ὄντι ἐπὶ τοῦ στηλοπινά-

Ἀμφίον καὶ Ζῆθε, δύο σκυλακεῦματα, Δίρκην κτείνατε τὴν δ', ὀλίγην ματέρωσ Ἀντιόπασ, δέσμιον ἦν πάροσ εἶχε διὰ ζηλήμονα μῆνιν· νῦν δ' ἰκέτησ αὐτὴ λίσσετ' ὀδυρομένη.
Ἄγε, καὶ ἐκ ταύροιο καθάπτετε δίπλακα σερῆν, ὄφρα δέμασ σύρη τῆσ δε κατὰ ζυλόχου.

ΑΓΓΕΛΙΑ.

ΕΤΟΣ Ε' ΤΗΣ ΠΑΝΩΡΑΣ.

Ἀργόμενου ὅσον οὐπω τοῦ πέμπτου ἔτουσ τῆσ Πανδώρασ, κρίνομεν ἀναγκαῖον νὰ ἀναδράμωμεν ἐπὶ μικρὸν εἰσ τὸ παρελθόν, ἵνα ἐξετάσωμεν ἐάν καὶ κατὰ πόσον ἐξεπληρώσωμεν τὰς ὑποσχέσεισ ἡμῶν.

Ὅτε ἐξεδώκαμεν τὸ 1849 ἔτοσ τὴν πρώτην ἡμῶν προκήρυξιν, ὑποσχέθημεν νὰ δημοσιεύωμεν τὰ ἐφεξῆσ ἄ. Διηγήματα. β'. Περιηγήσεισ. γ'. Πραγματεῖασ περὶ κοινωνικῶν ζητημάτων. δ'. Τὰ περιεφύτερα τῶν ἐπιστημῶν. ε'. Ἐφευρέσεισ καὶ ἀνακαλύψεισ. ς'. Ἐπικρίσεισ συγγραμμάτων καὶ ἀγγελίασ. γ'. Ποιήσεισ, καὶ ἡ. Μυθιστορήματα.

Ἐάν, στηρίζόμενοι εἰσ μόνασ τὰσ ἰδίασ δυνάμεισ, ἐδίδομεν τὰσ ὑποσχέσεισ ταῦτασ, ἤθελομεν ἴσωσ ἀναγκασθῆ νὰ ἐγκαταλείψωμεν ταχέωσ τὸ ἔργον ἡμῶν, τὸ ὅποιον, ἀναλαβόντεσ ἐπὶ σκοπῷ κοινῆσ ὠφελείασ, ἐπεθυμοῦμεν νὰ καταστήσωμεν ὅσον ἐνεστι διαρκέστερον. Χάρησ ὁμοσ εἰσ τὴν διανοητικὴν συνδρομήν ἦν ἐχορήγησαν προθύρωσ πρὸσ ἡμὰσ πολλοὶ τῶν ἐντόσ καὶ ἐκτόσ τῆσ Ἑλλάδοσ λογίων, ἐξαιρέτωσ δὲ ὁ Κ. Π. Καλλιγὰσ καὶ ὁ ἰατρὸσ Κ. Ι. Δεκιγιάλασ, καὶ οἱ καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου Ν. Κωστίσ, Π. Ἀργυροπούλοσ, Ι. Σούτσοσ, Πέτροσ Παρρηγόπουλοσ, Σ. Κουμανοῦδοσ, Θ. Ὀρρανίδησ καὶ Θ. Ἀφεντούλησ, πρὸσ οὓσ πάντασ κηρύττομεν δημοσίᾳ τὴν εὐγνωμοσύνην ἡμῶν, διηνύσαμεν τετραστίαν, προσθέντεσ μάλιστα διατριβὰσ καὶ περὶ ἄλλων ἀντικειμένων. Οὕτω, κατὰ μὲν τὸ πρῶτον ἔτοσ ἐδημοσιεύσαμεν ἱκανὸν ἀριθμὸν βιογραφίῶν ὁμογενῶν καὶ ξενῶν ἀνδρῶν, καὶ οὐκ ὀλίγασ ἱστορικὰσ καὶ ἐπιστημονικὰσ πραγματεῖασ, κατὰ δὲ τὸ δεῦτερον ἐπεδόθημεν πρὸσ τούτοισ καὶ εἰσ ἐρεῦνασ ἀρχαιολογικάσ, φυσικάσ, καὶ ἄλλασ φιλολογικάσ, καὶ κατὰ τὸ τρίτον καὶ τέταρτον ἐπλατόναμεν ἐπι μᾶλλον τὸν κύκλον τῶν ἐργασιῶν ἡμῶν. Ταῦτα δὲ κοινοποιούντεσ, ἐφροντίσαμεν πάντοτε νὰ ἐξάπτωμεν τὸν πρὸσ τὴν παιδείαν πόθην καὶ τὸν πρὸσ τὴν πατρίδα ἔρωτα τῶν ὁμογενῶν, καὶ, εἰ καὶ ἀπέχοντεσ πολιτικῶν συζητήσεων, δὲν ὑπεκρύψαμεν, περιστά-

σεως δοθείσης, τὴν περὶ τῶν δημοσίων πραγμάτων γνώμην ἡμῶν ἐργαζόμενοι ὑπὲρ τοῦ ἔθνους, νομίζομεν ὅτι, λέγοντες ἐν δέοντι καὶ δεόντως τὰ συμφέροντα αὐτῶν, ἐκπληροῦμεν καθήκον.

ὑποσχεθέντες ἐξ ἀρχῆς νὰ ὑποδοηθῶμεν τὴν κατάληψιν τῶν ἀναγκαστῶν τῆς Παρδώρας καὶ διὰ τῆς ζωγραφικῆς, ἐπροντίσαμεν νὰ πλουτίσωμεν αὐτὴν καὶ διὰ διαφόρων ξυλογραφιῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ λιθογραφιῶν, ἐξ ὧν πολλὰς μὲν ἐκομίσαμεν ἐξ Εὐρώπης, πλείστας δὲ κατεσκευάσαμεν δι' ἄδρότερας δαπάνης ἐν Ἑλλάδι, ἐπιθυμοῦντες οὕτω νὰ ζωογονήσωμεν καὶ νὰ προάξωμεν τὴν ἐγχωρίαν τέχνην.

Ἄλλ' ὅσον καὶ ἂν ἠγωνίσθημεν νὰ βελτιώσωμεν τὸ σύγγραμμά, ὅσον εὐμενεῖς καὶ ἐνθαρρυντικαὶ καὶ ἂν ὦσιν αἱ προφορικαὶ καὶ ἐγγραφοὶ ἐπιδοκιμασίαι μεθ' ὧν τιμᾶται καθ' ἐκάστην ἡ Παρδώρα, ἢ ὅσον καὶ ἂν ἐπολλαπλασιασθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀναγκαστῶν αὐτῆς, φρονοῦμεν ὅτι τὸ ἔργον δεῖται τελειοποιήσεως, καὶ ὅτι δὲν ἐξεπληρώσαμεν εἰσέτι ἐντελῶς τὸ καθήκον ἡμῶν. Αἰτία δὲ εἶναι οὐχὶ ἔλλειψις ζήλου τῶν συντακτῶν, ἀλλὰ τὸ ὑπέρογκον τῆς δαπάνης καὶ ἡ σμικρότης τῶν χρηματικῶν πόρων ἡμῶν διότι ἢ μὲν δαπάνη, καὶ τοι γινομένη μετὰ τῆς δυνατῆς φειδοῦς, ἀναβαίνει εἰς δεκατέσσαρας περίπου χιλιάδας δραχμῶν κατ' ἔτος, μὴ συμπεριλαμβανομένης τῆς ἀμοιβῆς τῆς συντάξεως, οἱ δὲ πόροι ἴσως κατὰ τὸ τέταρτον τοῦτο ἔτος προσεγγίσει τὸ ποσὸν τῶν δεκαεξὶ χιλιάδων δραχμῶν, καὶ τοῦτο, διὰ τὴν ἐκτακτὸν συνδρομὴν ἣν οἱ ἐν Μαγχεστρία τῆς Ἀγγλίας φιλόμουσοι ὁμογενεῖς καὶ προστάται τῆς Παρδώρας εὐηρεστήθησαν νὰ πέμψωσι πρὸς αὐτήν.

Ἀποκτήσαντες ἐκ πείρας τετραετοῦς τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ Παρδώρα δὲν εἶναι ἀσυντελής εἰς τὴν κοινὴν ἐπίδοσιν, δὲν ἠθέλομεν διατάσει νὰ ἐπιφέρωμεν καὶ ἄλλας βελτιώσεις, ἐὰν οἱ πόροι τῶν συντακτῶν ἦσαν ἀνύλογοι πρὸς τὰς ἐπιθυμίας αὐτῶν ἀμείβοντες τοὺς κόπους καὶ ἄλλων λογίων, μὴ δυναμένων, διὰ τὸ ἄπορον αὐτῶν, νὰ βοηθήσωσιν ἡμᾶς ἀφιλοκερδῶς ὡς οἱ προμνημονευθέντες, καὶ δαπανῶντες ἀφθονώτερον εἰς τὴν ἐξεικόνισιν ἀντικειμένων καὶ προσώπων ἐθνικῶν ἄτινα θεωροῦμεν ἀναγκαῖον νὰ παραστήσωμεν ἢ νὰ ἀπαθανατίσωμεν καὶ διὰ τῆς γλυφίδος, ἠθέλομεν καταστήσει ποικιλωτέραν, διδακτικωτέραν καὶ τερπνοτέραν τὴν ὕλην. Ἄλλ' ἐν τῇ λιτότητι τῶν πόρων ἡμῶν, ἐπικαλούμεθα τὴν γενναίαν συνδρομὴν τῶν φίλων τῆς ἐθνικῆς προόδου, καὶ ἰδίως τῶν ἀπ' ἀρχῆς λαβόντων ὑπὸ τὴν ἐνθερμον αὐτῶν προστασίαν τὸ σύγγραμμά. Ἡ συνδρομὴ καὶ ἡ προστασία αὕτη, κατὰ τὰς ἐνεστῶσας μάλιστα περιστάσεις τῆς Ἀνατολῆς, καθ' ἃς τὰ συμφέροντα τῆς Παρδώρας προσεβλήθησαν δεινῶς, δύνανται μόναι νὰ ἐξασφαλίσωσι τὴν ὑπαρξίν αὐτῆς, καὶ νὰ ἀπαλλάξωσι τοὺς συντάκτας ἀπὸ τῆς λυπηρᾶς ἀνάγκης ἧτις βιάζει αὐτοὺς νὰ παλαίωσιν ἀδιακόπως πρὸς μυρίας δυσκολίας καὶ πρὸς αἰωνίαν ἀμηχανίαν. Θέλουσι δὲ πράξει διπλάσιαν εὐεργεσίαν οἱ φιλόμουσοι τῶν ὁμογενῶν, ἐὰν, συντρέχοντες τὴν Παρδώραν, θελήσωσι συγχρόνως

νὰ διανεμέται ἐν ὀνόματι αὐτῶν ἀριθμὸς τις ἀντιτύπων, εἰς σχολεῖα ἢ εἰς Δήμους ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, ἵνα καταστήσωσιν οὕτω κοινοτέραν τὴν ἀνάγκωσιν καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς ὠφέλειαν.

Παρακαλοῦντες δὲ καὶ τοὺς συντρέξαντας ἡμᾶς διὰ τῶν σοφῶν αὐτῶν διατριβῶν, νὰ ἐξακολουθήσωσι καὶ τοῦ λοιποῦ τὰς φιλοτίμους καὶ εὐμενεῖς αὐτῶν χορηγίας, ἐπικαλούμεθα συγχρόνως τὴν διανοητικὴν συνδρομὴν ὅλων τῶν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ὁμογενῶν.

Ἐπὶ τοιαύταις χρησταῖς ἐλπίσιν ἀρχόμεθα τοῦ πέμπτου ἔτους, παρακαλοῦντες τοὺς συνδρομητὰς νὰ διατηρήσωσι τοὺς κατωτέρω ἔρους

Ἐν Ἀθήναις, τὴν 1 Φεβρουαρίου 1854.

A. P. Ραγκαβῆς.
Κ. Παπαρρηγόπουλος.
Ν. Δραγούμης.

α. Ὅσοι τῶν συνδρομητῶν τοῦ δ'. ἔτους ἐπιθυμοῦσι νὰ ἀνανεώσωσι τὴν συνδρομὴν αὐτῶν, ἢ ὅσοι ἄλλοι θέλουσι νὰ καταγραφῶσι τοιοῦτοι κατὰ πρῶτον, πρέπει ν' ἀπευθύνωσι περὶ τούτου αἰτησίαν εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Γραφεῖον τῆς Παρδώρας, ἢ νὰ καταγράψωσι τὰ ὀνόματα αὐτῶν παρὰ τοῖς ταχυδρομικοῖς ἐπιστάταις, ἢ τοῖς ἄλλοις ἐπιτρόποις τοῦ συγγράμματος τούτου, συναποστέλλοντες ἢ παραδίδοντες τὴν συνδρομὴν αὐτῶν.

β. Οἱ κατὰ πρῶτον ἐγγραφόμενοι συνδρομηταὶ, θέλουσι λάβει δωρεὰν τὰ ἐκδοθησόμενα κατὰ τὸ λήγον ἔτος φύλλα τοῦ μυθιοτορηματος Ο ΔΑΣΟΦΥΛΑΞ.

γ. Ἡ ἀπ' εὐθείας ἐγγραφῆ τῶν συνδρομητῶν εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Γραφεῖον τῆς Παρδώρας, εἶναι προτιμότερα διὰ τὴν ἀποφυγὴν κόπων καὶ δαπάνης. Ἀνάγκη δὲ, δι' ὅσα μάλιστα ἐβρέθησαν ἐν τῇ ἀνωτέρω ἀγγελίᾳ, νὰ διατηρηθῇ ὁ ὅρος τῆς προπληρωμῆς. Ἡ ἔτησία συνδρομὴ εἶναι τοσοῦτω μετρία, ὥστε καὶ οἱ ἐνδεέστεροι δύνανται νὰ καταβάλωσιν αὐτήν, ἐὰν, χάριν ὠφελείας καὶ τέρψεως, θελήσωσι νὰ οἰκονομῶσι καθ' ἡμέραν τέσσαρα ἢ πέντε λεπτά.

δ. Οἱ ἐν Βλαχία καὶ Μολδαβία συνδρομηταὶ, ὅσοι ἐπιθυμοῦσι νὰ λαμβάνωσι τὰ φυλλάδια αὐτῶν διὰ Τερζέστης, εἶναι ἀνάγκη, διὰ τὸ ὑπέρογκον τῶν ταχυδρομικῶν ἐξόδων, νὰ προσθέσωσιν εἰς τὴν ἔτησίαν συνδρομὴν τῶν 21 δραχ. ἔτι δρ. 5. Πρέπει δὲ νὰ κοινοποιήσωσι τὰ ὀνόματα αὐτῶν εἰς τὸ γραφεῖον τῆς Παρδώρας.

ε. Ἐάν τις, λαβὼν τὸ πρῶτον φυλλάδιον τοῦ πέμπτου ἔτους, δὲν θελήσῃ νὰ γίγῃ συνδρομητῆς, παρακαλεῖται νὰ ἐπιστρέψῃ αὐτὸ ἀμέσως, διὰ νὰ μὴ προξενήσῃ ζημίαν εἰς τὴν Παρδώραν.

ς. Αἱ διὰ τὸ Γραφεῖον τῆς Παρδώρας ἐπιστολαὶ νὰ ἐπιγράφονται, πρὸς τὸν Κ. Ν. Δραγούμην.

Αἱ Συνδρομαὶ γίνονται

Ἐν Ἀθήναις, ἐν τῷ Γραφεῖῳ τῆς Ν. Πανδώρας.
Ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι, παρὰ τοῖς Ἐπιστάταις τῶν Ταχυδρομείων.

Ἐν Ἀγγλίᾳ, παρὰ τῷ ἐν Μαγχεστρία Κ. Παρμενίδῃ
56. Waterloo Road, Greek place.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει, παρὰ τῷ Κ. Α. Σ. Γεωργαντῇ.

Ἐν Σμύρνῃ, παρὰ τῷ Κ. Ι. Μάγνη.
Ἐν Κλατσίῳ, παρὰ τῷ Κ. Κ. Ζαμάνη.
Ἐν Κόπρῳ, παρὰ τῷ Κ. Ἐπαμ. Ι. Φραγκοῦδη.
Ἐν Θεσσαλονίκῃ, παρὰ τῷ Κ. Κ. Θεολόγῳ.
Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, παρὰ τῷ Κ. Α. Αὐγερινῳ.
Ἐν Κερκύρᾳ, παρὰ τῷ Κ. Παύλῳ Λάμπρου.
Ἐν Κεφαλληνίᾳ, παρὰ τῷ Κ. Σπ. Βενέτῳ.
Ἐν Ζακύνθῳ, παρὰ τῷ Κ. Σ. Σέρρα.
Ἄλλεχοσε δὲ παρὰ τοῖς Ἑλληνικοῖς Προξένοις.

ΠΟΙΗΣΙΣ.

ΤΟ ΣΚΛΑΒΩΜΕΝΟ ΤΟ ΠΟΥΛΙ
ΕΡΩΤΑΕΙ ΤΟ ΠΟΥΛΙ Τ' ΑΣΚΛΑΒΩΤΟ.

Στίχοι δημῶδεις πρὸς τὴν φιλογενῆ Κ. Φωτ. Χαριλάου εἰς Κωνσταντινούπολιν.

« Solitudinem faciunt, et pacem appellant »
Tacitus.

1.
Πουλί μου διαβατάριχο,
Καὶ κομογονισμένο,
Ἄχ, σὸ κλουβί μου ζύγωσε,
Καὶ πῆς μου τί νὰ γέρω!

2.
Πουλί, γιὰ σὲ τόσας μυρτιαῖς,
Γιὰ σ'εἶνα τόσα δάση,
Τόσοι γιὰ σὲ κλαυθισμοί . . .
Γιὰ μέγα μαύρη σκάσι!

3.
Ἐὸν γυρίζεις στὰ βουνά,
Κ' ἐγὼ στὴν ἄλυσδα . . .
Τέσσαρους χρόνους καρτερῶ,
Καὶ προκοπὴ δὲν εἶδα.

4.
Πότ' εἶνα χέρι σπ.λαχινῶ
Σπαράξει τὰ δεσμά μου,
Τόσο πῶν φτερουγιάζομαι
Νὰ βγῶ στὰ πατρικά μου,

5.
Πότ' ἄλλο χέρι φθορερῶ
Τὸ σφῆτη μού κομπόνει,
Σφίγγει καλὰ τὰ σίδερα,
Τὰ κάγκελλα διπλόνει.

6.
Κι' ἀκούω χτυπιαῖς, κι' ἀκούω χαρταῖς,
Καὶ κομογονισμένο,
Ἄκούω νὰ μὲ γανάζουσε
Στὸ κάθε παραθύρι

7.
« Καλὰ νὰ πάθης, ἄπιστο,
« Πῶν λευτερὰ γυρεύεις!
« Ὅσας φοραῖς τὴν ῥειρευτῆς
« Τὴν πλάσι ἀνακατεύεις.

8.
« Κι' ὄλο τίμπης, κι' ὄλο δαγκᾶς
« Τῆς φυλακῆς τὴ θύρα,
« Μόλο πῶν ἔβρεις, πορηρῶ,
« Τ' ἔχει γραμμμένο ἡ Μοῖρα.

9.
« Δὲ σοῦπαρ μιά, δὲ σοῦπαρ δυὸ
« Πῶ ἂν βγῆς ἐσὺ εἰς τὰ δάση,
« Θὰ κατεβῶνε δράκοντες,
« Κι' ὁ κόσμος θὰ χαλάσῃ;

10.
« Νερὸ, δὲν τ' ἀποζήτησες,
« Κεχρί, σοῦ τὸ διπλόνω,
« Καὶ ἂν σοῦ βαρέγῃ τὸ κλουβί,
« Κι' αὐτὸ σοῦ τὸ χρυσόνω.»

11.
Ἐὸν, πουλάκι ἀσκλάβωτο,
Πῶ χέεις φωλειά, καὶ αἰτέρι,
Πῆς μου τὸ πρῶτο ν' ἀγαπῶ,
Ἡ τὸ στερρὸ τὸ χέρι;

ΔΙΟΝ. ΝΕΚΤΑΡΟΠΟΥΛΟΣ.

ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΙΣ

1. Ὅσοι τῶν συνδρομητῶν τῶν παρελθόντων ἔτων δὲν ἐπλήρωσαν εἰσέτι, παρακαλοῦνται ν' ἀποτίσωσι τάχιον τὸ χρέος αὐτῶν. Ἐὰν δὲ καὶ πάλιν δυστροπήσωσι, θέλομεν βιασθῆναι νὰ δημοσιεύσωμεν τὰ ὀνόματα αὐτῶν σφετερισθέντων ξένην ἰδιοκτησίαν, καὶ νὰ ζητήσωμεν ἀρμοδίως τὸ δίκαιον ἡμῶν.

2. Εἰς οὐδένα τῶν μὴ πληρωσάντων θέλει σταλῆ ἡ Πανδώρα τοῦ Ε'. ἔτους.

3. Πρὸς τοὺς μὴ λαβόντας εἰσέτι τὰ πέντε φύλλα τοῦ Ἀρμαντάλ τοῦ γ'. ἔτους, θέλουσι σταλῆ ὅσον οὐκ, ἐκτυπούμενα ἐκ νέου.

Μετεωρολογικα παρατηρήσεις εν τῷ ἀστεροσκοπεῖῳ Ἀθηνῶν ὑπὸ Ἰω. Γ. Παππαδάκη.
 Ἀπριλ. 4. Ἀύγουστος 1853.

Ἡμερο- μηνία.	Βαρόμετρον εἰς θερμοκρασίαν 0			Θερμόμετρον (Γωμόρου)			Ύψόμετρον (Λαλιού)			Ἄνεμος καὶ σφοδρότης αὐτοῦ			Νέφη			Ὅρα τῆς θερμότητος.			
	8 ώρα π. μ.	2 ώρα μ. μ.	9 ώρα μ. μ.	8 ώρα π. μ.	2 ώρα μ. μ.	9 ώρα μ. μ.	8 ώρα π. μ.	2 ώρα μ. μ.	9 ώρα μ. μ.	8 ώρα π. μ.	2 ώρα μ. μ.	9 ώρα μ. μ.	8 ώρα π. μ.	2 ώρα μ. μ.	9 ώρα μ. μ.	8 ώρα π. μ.	2 ώρα μ. μ.	9 ώρα μ. μ.	
1	754.0	753.9	755.3	21.4	21.6	18.6	65.25	61.87	62.50	0	ἀζατ.	B.1	1	2	0	15	0	21.8	
2	755.9	755.3	756.2	20.7	23.2	19.5	64.64	57.84	59.94	B.1	B.1	B.1	1	2	0	16	0	23.7	
3	756.1	755.5	755.4	19.8	22.9	19.1	54.30	54.29	41.52	B.1	ἀζατ.	B.1	0	1	0	16	9	24.0	
4	755.2	753.5	753.4	20.2	23.8	19.9	57.18	57.07	70.85	B.1	N.1	N.1	0	0	1	17	1	24.2	
5	753.1	752.3	752.2	23.2	24.8	19.8	66.30	62.23	76.87	0	N.1	N.1	0	1	0	17	6	25.7	
6	750.5	749.3	749.2	22.2	25.2	21.8	67.24	57.01	68.01	N.1	N.1	N.1	0	0	0	18	8	25.6	
7	752.2	753.7	754.9	20.7	22.1	19.2	64.67	55.96	45.18	B.3	B.3	B.2	1	1	0	16	0	22.3	
8	756.2	756.3	757.0	18.6	21.4	18.4	52.94	52.52	60.14	B.3	B.2	B.1	1	0	0	16	7	21.6	
9	756.6	756.0	757.0	19.7	22.4	19.0	50.57	52.48	56.38	B.3	B.3	B.1	0	0	0	17	6	22.5	
10	753.6	755.1	755.0	20.6	23.4	22.8	60.28	48.43	53.93	B.1	B.2	ἀζατ.	0	0	0	18	3	23.7	
*Αριθ. 5. Ἀύγουστος 1853.																			
11	753.5	752.5	752.7	21.6	25.2	21.0	61.62	66.56	61.08	A.1	B.1	0	0	1	0	18	9	25.4	
12	751.6	751.2	751.7	22.3	26.1	22.0	59.73	53.22	57.55	B.1	B.2	0	0	0	0	18	2	26.4	
13	751.4	750.6	751.3	23.6	26.8	20.6	63.76	56.67	49.14	0	N.1	0	0	0	0	18	9	26.9	
14	750.9	750.2	750.6	23.6	26.6	22.0	63.41	63.91	73.99	0	N.1	0	0	1	0	19	2	27.4	
15	751.1	751.6	751.0	23.8	26.2	23.4	53.91	60.80	57.51	0	N.1	B.1	0	2	0	20	1	27.6	
16	752.1	751.1	752.5	23.5	26.5	22.2	62.65	54.37	61.00	B.1	B.2	B.1	0	1	0	19	0	26.6	
17	753.1	752.1	752.6	23.4	26.4	23.0	61.60	50.90	55.10	0	B.2	B.2	0	0	0	20	0	26.5	
18	753.2	752.4	753.6	23.9	27.0	22.2	49.21	49.46	53.49	B.1	B.1	B.1	0	1	0	20	0	27.7	
19	755.2	754.7	755.5	24.6	27.5	24.6	49.99	50.56	52.20	B.1	B.2	B.1	0	0	0	21	0	27.6	
20	756.0	754.9	755.2	24.8	27.4	23.7	56.48	48.49	45.82	0	B.3	B.2	0	0	0	19	7	27.5	

Τὴν 1) 13 Ἀυγούστου. Εἰς τὰς 10 1/2 ὥραν π. μ. ὀλίγη βροχὴ διαρκέσασα 10 πρῶτα λεπτά καὶ βρονταί. Τὴν 6) 18 Ἀυγούστου. Εἰς τὰς 10 ὥρας καὶ 5/4 πρῶτα λεπτά π. μ. συνέθη σφοδρὸς σεισμὸς εἰς τὰς Ἀθήνας διαρκέσας 8 δεύτερα λεπτά. Εἰς τὰς 11 ὥρας καὶ 3/4 πρῶτα λεπτά π. μ. συνέθη καὶ δεύτερος μικρὸς σεισμὸς διαρκέσας 3 δεύτερα λεπτά· ἀκολούθως συνέθη καὶ τρίτος μικρότατος σεισμὸς. Τὴν 1) 23 Ἀυγούστου εἰς τὰς 3 1/2 ὥρας μ. μ. μικρότατος σεισμὸς. Τὴν 14 Ἀυγούστου εἰς τὰς 10 ὥρας καὶ 19 πρῶτα λεπτά τῆς νυκτὸς μικρὸς σεισμὸς διαρκέσας 4 δεύτερα λεπτά.